

Затверджено
Наказ Вищого навчального закладу
Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»
18 квітня 2019 року № 88-Н
Форма № П - 4.04

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
«Полтавський університет економіки і торгівлі»
Навчально-науковий інститут бізнесу та сучасних технологій
Форма навчання денна
Кафедра фінансів та банківської справи

Допускається до захисту

Завідувач кафедри _____ О.В. Яріш
« ____ » _____ 2020

р.

ДИПЛОМНА РОБОТА
на тему:
УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ТА ШЛЯХИ ЙОГО
ВДОСКОНАЛЕННЯ
(за матеріалами діяльності ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод»)

зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
освітня програма «Фінанси і кредит»
освітнього ступеня магістра

Виконавець роботи

Руденко Андрій Анатолійович

(підпис, дата)

Науковий керівник

д.е.н., професор Педченко Наталія Сергіївна

(підпис, дата)

Рецензент

Фешина Світлана Павлівна

Полтава 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА	6
1.1 Сутність та значення оборотного капіталу підприємства	6
1.2 Класифікація оборотного капіталу як основа координації управлінських рішень	15
1.3 Основні аспекти управління оборотним капіталом підприємства	23
Висновки за розділом 1.....	34
РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ПРАТ «КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ МІСЬКМОЛОКОЗАВОД».....	36
2.1 Фінансово-економічна характеристика діяльності ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод».....	36
2.2 Оцінка складу та структури оборотного капіталу ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод».....	49
2.3 Аналіз джерел формування та ефективності використання оборотного капіталу ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод»	66
Висновки за розділом 2.....	78
РОЗДІЛ 3 РОЗРОБКА ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ШЛЯХІВ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ПРАТ «КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ МІСЬКМОЛОКОЗАВОД».....	80
3.1 Наскрізне дослідження чинників впливу оборотного капіталу на результативність діяльності підприємства та факторів, що визначають його формування	80
3.2 Оптимізація структури капіталу як основного джерела поповнення оборотного капіталу	93
3.3 Побудова комплексної ефективної системи управління оборотним капіталом.....	105
Висновки за розділом 3.....	115
ВИСНОВКИ.....	117
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ.....	121
ДОДАТКИ.....	128

ВСТУП

Нині економічна ситуація в Україні ускладнюється зниженням прибутковості діяльності суб'єктів господарювання та зростанням частки збиткових підприємств. Сучасні умови господарювання формують високі вимоги до оцінки фінансово-економічної діяльності суб'єктів ринку. За цих умов необхідна сучасна, адекватна ринковій економіці, а головне – мобільна організація фінансової діяльності кожного підприємства.

Перший крок бізнесу – це залучення оборотного капіталу. Тому в сучасних умовах господарювання управління оборотним капіталом має безпосередній вплив на фінансовий стан підприємства – його платоспроможність і ліквідність, величину доходу, рентабельність діяльності. Даний вид управління дає змогу підвищити ефективність управлінських рішень щодо забезпечення: максимізації прибутку; фінансової рівноваги підприємства в процесі його розвитку, що сприяє тривалому безризиковому розвитку підприємства та поступальному розширенню обсягів його господарської діяльності; також максимізації ринкової вартості підприємства. Для забезпечення сталого функціонування підприємств, створення їх належного іміджу необхідна якісна система управління оборотним капіталом, яка б відповідала вимогам сучасної економіки та могла б вчасно відреагувати на зміни як в економічному, так і в політичному та законодавчому житті країни.

Результати такого дослідження дадуть можливість забезпечити підприємство оборотним капіталом та підвищити ефективність управління ним, а як наслідок – досягти фінансового оздоровлення підприємств, ефективних умов самоокупності та самофінансування. Саме тому розв'язання питань, що пов'язані зі створенням дійових механізмів управління оборотним капіталом, які здатні за рахунок використання внутрішніх резервів збільшити потенціал підприємств щодо вдосконалення такого управління та забезпечити

збалансоване економічне зростання підприємств в довгостроковому періоді, є актуальним.

Наукові аспекти управління оборотним капіталом досліджено в роботах багатьох зарубіжних економістів: Рішара Ж., Дамарі Р., Ван Хорна, Родіонової В.М., Шеремета А.Д., Ковальова В.В., Крейніної Н.М., Балабанова І.Т., Стоянової О.С. Аналогічні проблеми висвітлюються також і в роботах вітчизняних авторів: Бланка І.О., Суторміної В.М., Унковської Т.Є., Ушакової Н.М. Аналіз праць названих вчених дав можливість зробити висновок про необхідність подальшого дослідження оборотного капіталу з метою побудови ефективної системи управління ним.

Метою дипломної роботи є обґрунтування методичних засад та практичних рекомендацій щодо розробки стратегії підвищення ефективності управління оборотним капіталом підприємства та на основі цього визначення та впровадження у практичну діяльність підприємств шляхів вдосконалення даного управління.

Для досягнення визначеної мети дипломної роботи нами визначено та послідовно виконано наступні завдання:

- визначення сутності та значення оборотного капіталу підприємства;
- дослідження класифікації оборотного капіталу як основи координації управлінських рішень;
- обґрунтування основних аспектів управління оборотним капіталом підприємства;
- надання характеристики фінансово-господарської діяльності підприємства;
- аналіз складу, структури та ефективності використання оборотного капіталу та оцінка фактичного стану фінансування в сучасних умовах господарювання;
- дослідження чинників впливу оборотного капіталу на результативність діяльності підприємства та факторів, що визначають його формування;
- проведення оптимізації структури капіталу як основного джерела поповнення оборотного капіталу;

— побудова комплексної ефективної системи управління оборотним капіталом.

Об'єктом дослідження є оборотний капітал ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод». Предметом дослідження є система управління оборотним капіталом на підприємстві.

У роботі використані загальнонаукові методи емпіричного та теоретичного дослідження, зокрема: аналізу і синтезу – для деталізації об'єкта дослідження та вивчення його функціональних і структурних складових; логічного узагальнення – для обґрунтування необхідності застосування нових наукових понять і підходів до визначення сутності оборотного капіталу; системного – для визначення цілей та напрямків фінансового розвитку підприємства; порівняння – для зіставлення показників з метою отримання загальної оцінки ефективності управління оборотним капіталом; монографічного аналізу – для вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду організації проведення дослідження й використання різноманітних методів оцінки ефективності управління оборотним капіталом; статистичного аналізу – для вивчення, групування, порівняння та оцінки показників оборотності; графічного аналізу – для наочного зображення викладених положень.

При написанні дипломної роботи використовувалася законодавча та нормативна база, інструктивний матеріал, наукова та спеціальна література, публікації, статистичні та первинні бухгалтерські документи підприємства. Методичною базою дослідження є положення економічної теорії, наукових праць провідних вітчизняних і зарубіжних учених-економістів з питань фінансів підприємств та фінансового менеджменту. Інформаційною базою дослідження є річна фінансова звітність ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» за 2017-2019 роки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Сутність та значення оборотного капіталу підприємства

У сучасних умовах для багатьох вітчизняних підприємств типовим наслідком кризових явищ, їх економічного розвитку є гостра нестача оборотного капіталу, яка супроводжується низьким рівнем його використання. Оборотному капіталу належить особливе місце у структурі капіталу підприємства, оскільки від якості управління ним залежить безперервність процесу виробництва та реалізації продукції, ліквідність підприємства, його платоспроможність та рентабельність. На сучасному етапі розвитку економіки України оборотний капітал як економічна категорія потребує глибшого дослідження та удосконалення організації управління ним на практиці.

Підприємства сфери матеріального виробництва здатні підтримувати безперервність процесу виробництва і реалізації продукції лише за умови, якщо в їх розпорядженні поряд із основними фондами є також оборотний капітал у вигляді, головним чином, предметів праці – запасів сировини, матеріалів, напівфабрикатів, палива тощо. Подібно до основних фондів – це також засоби виробництва, але на відміну від основних – оборотні виробничі фонди споживаються в одному виробничому циклі і їх вартість повністю переноситься на вартість виготовленої продукції. При цьому одна їх частина у речовій формі входить у створений продукт і набирає товарної форми, в якій її буде використано споживачем. Інша частина також повністю споживається в процесі виробництва, але, втрачаючи свою споживчу вартість, у речовій формі в продукт праці не входить (паливо). Фонди обігу не беруть участі у створенні вартості, а обслуговують тільки процес обігу товарів.

Таким чином, за умов товарно–грошових відносин предмети праці виступають, з одного боку, як сукупність матеріальних цінностей, з іншого – як втілення витрат суспільної праці у вартості фондів обігу.

У зв'язку з цим важливе подальше дослідження економічної сутності капіталу, його необхідності і значення для підприємств, розуміння ролі фінансів у створенні, накопиченні і використанні капіталу з метою формування сприятливих умов для поступального розвитку економіки України. Доцільно розглянути сутність оборотного капіталу із декількох точок зору:

- обслуговування економічного кругообігу оборотних фондів і фондів обігу на підприємстві;
- участі оборотного капіталу у складі майна підприємства;
- як головної складової фінансових ресурсів підприємства;
- ролі оборотного капіталу у процесі фінансово-господарської діяльності підприємства в порівнянні з основними активами.

Для створення необхідного обсягу оборотного капіталу підприємство авансує фінансові ресурси. Той факт, що кошти, які вкладені в оборотні виробничі фонди і фонди обігу, після завершення кожного кругообороту повністю відшкодовуються у грошовій формі, є підставою з'єднати їх у єдине поняття оборотний капітал на відміну від коштів, які вкладаються в основні фонди.

Процес пізнання сутності та економічного змісту капіталу триває досить довго. Це пов'язано з тим, що капітал є одним з фундаментальних понять економічної науки, має дуже важливе значення в господарській практиці і тим самим виявляє різні сторони своєї сутності. Розгляд економічної сутності капіталу, крім того, залежить від конкретної науки, з позиції якої розглядається дана категорія.

В економічній літературі існують різні підходи до визначення сутності оборотного капіталу. Дехто з економістів спрощено трактує їх як «предмети праці», «матеріальні активи», «кошти, що обертаються» [48]. Найчастіше зустрічаються такі визначення:

По-перше, оборотний капітал — це грошові кошти, які вкладено в оборотні виробничі фонди й фонди обертання для забезпечення безперервного виробництва та реалізації виготовленої продукції [1].

По-друге, оборотний капітал – це активи, які протягом одного виробничого циклу або одного календарного року можуть бути перетворені на грошові кошти. Деякі автори таке саме визначення дають терміну «оборотний капітал». Це свідчить про ідентичність із їх погляду понять – «оборотні кошти» і «оборотний капітал» [46].

На підтвердження наведеного аспекту приведемо визначення А.Д. Шеремета та Р.С. Сайфуліна, які підкреслюють, що оборотні кошти (оборотний капітал) – це частина капіталу підприємства, авансованого в його поточні активи [70]. За матеріально-речовою ознакою до складу оборотного капіталу входять предмети праці, готова продукція, грошові кошти та кошти в розрахунках. Характерною особливістю оборотного капіталу, на їх думку, є висока швидкість обертання, що забезпечує безперервний процес виробництва.

Оборотний капітал обслуговує економічний обіг оборотних фондів і фондів обігу підприємства. Авансуючись у грошовій формі для купівлі підприємством сировини, матеріалів, виплати заробітної плати, вони в процесі виробництва переходять у незавершене виробництво, потім у готову продукцію, у сферу розрахунків, а після реалізації готової продукції знов вивільняються у своїй первісній формі, тобто у формі коштів, готових для нового авансування.

Для того, щоб процес виробництва й реалізації відбувався безперервно, на думку А.Д. Шеремета та Р.С. Сайфуліна, необхідно, щоб оборотний капітал знаходився одночасно на усіх стадіях кругообігу [70]. Кругообіг оборотного капіталу й створення нової вартості відбувається за схемою:

$$K - T \dots B - T' - K', \quad (1.1)$$

де K – кошти, що авансуються;

T – предмети праці (товар);

B – виробництво;

T' – готова продукція (товар);

K' – кошти, отримані від реалізації створеної продукції.

При цьому мету функціонування капіталу буде досягнуто тоді, коли $K' = K + \Delta K$, тобто, коли відбудеться приріст коштів порівняно з авансованою сумою.

Отже, самозростання капіталу відбувається в процесі кругообігу оборотного капіталу, який проходить різні стадії і набирає різних форм. Оборотний капітал бере участь у створенні нової вартості не прямо, а через оборотні фонди.

Достатньо цікавим, на нашу думку, є підхід І.О.Бланка до сутності оборотного капіталу. Він відмічає, що оборотні (поточні) активи характеризують сукупність майнових цінностей підприємства, які обслуговують поточну виробничо-комерційну (операційну) діяльність підприємства та повністю використовуються протягом одного циклу [9]. До їх складу входять майнові активи із строком використання до одного року, зокрема виробничі запаси, запаси готової продукції, дебіторська заборгованість, грошові кошти, короткострокові фінансові вкладання та витрати майбутніх періодів. І.О. Бланк стверджує, що управління оборотним капіталом є основою забезпечення ефективного господарювання підприємства [9].

Найбільш вдалим ми вважаємо підхід до категорії «оборотний капітал» для торговельних підприємств авторів А.А. Мазаракі, Н.М. Ушакової та Л.О. Лігоненко, які вважають, що обігові активи торговельного підприємства – це сукупність матеріальних та грошових цінностей (економічних ресурсів) підприємства, що знаходяться в постійному кругообороті, змінюють свою матеріальну форму протягом одного операційного циклу та в повному обсязі переносять свою вартість на товари, що реалізує підприємство [37].

Під циклом кругообороту оборотного капіталу торговельного підприємства колектив авторів розуміє процес зміни їх матеріально-речової форми, що систематично повторюється [37]. Кругооборот оборотного капіталу обумовлений зміною матеріально-речової форми в процесі обслуговування потреб торговельного підприємства та проведення торговельно-технологічних операцій.

Отже, узагальнюючі наведені трактування дозволяють відмітити, що оборотний капітал – це кошти підприємства авансовані у виробничі запаси, готову продукцію, незавершене виробництво, дебіторську заборгованість та грошові кошти в касі та на рахунках підприємства.

Надалі з'ясуємо суть оборотного капіталу з точки зору їх участі в складі майна підприємства. Оскільки майно підприємства неоднорідне за своїм складом, то воно представлене, на думку І.О.Бланка, трьома групами активів [9].

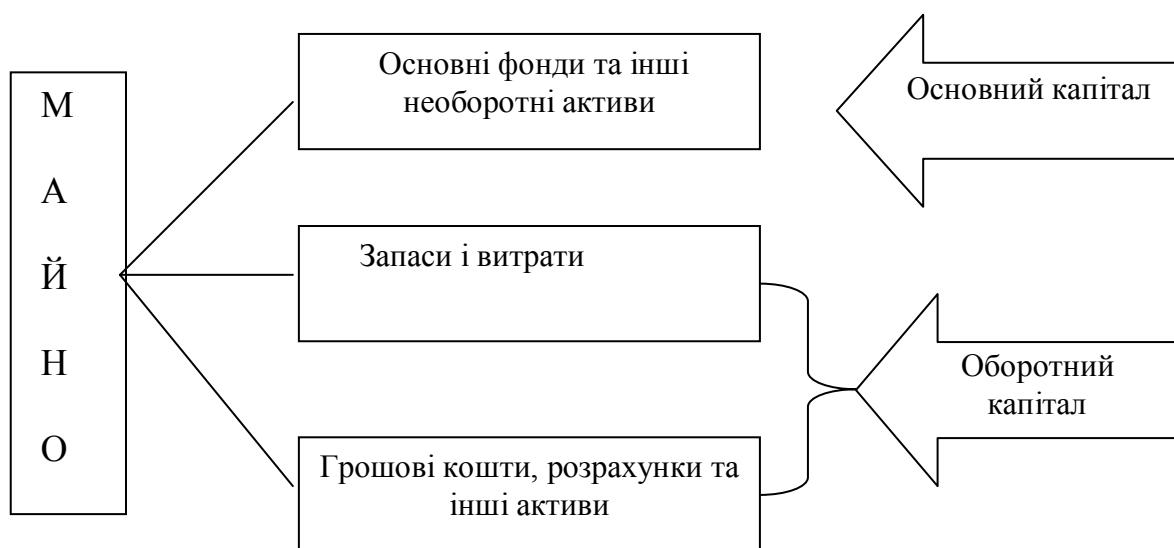

Рисунок 1.1 – Склад майна підприємства

З рисунку 1.1. ми бачимо, що другу і третю групу активів становлять поточні активи (оборотний капітал), які обслуговують поточну господарську діяльність підприємства, змінюють в її ході свою матеріально-речову форму та переносять вартість на продукцію.

Розглядаючи сутність оборотного капіталу, з'ясуємо, яку роль вони відіграють в складі фінансових ресурсів підприємства. Різні автори дають не однакові визначення поняття «фінансові ресурси підприємства». Для прикладу можна навести таке визначення фінансових ресурсів: «фінансові ресурси господарюючого суб'єкта – грошові кошти, що знаходяться в його розпорядженні» [26].

Інші автори дають наступне визначення: «Фінансові ресурси – це централізовані і децентралізовані грошові фонди цільового призначення, які формуються в процесі розподілу і перерозподілу національного багатства, сукупного суспільного продукту та національного доходу і призначені для використання у відповідності з завданням соціально-економічного розвитку суспільства і колективів окремих підприємств» [23].

Підсумовуючи вищесказане, можна дати наступне трактування досліджуваної категорії: фінансові ресурси підприємства – це грошові кошти підприємства, направлені на розвиток виробництва, утримання і розвиток об'єктів невиробничої сфери, споживання, а також ті, що перебувають у резерві.

Фінансові ресурси суб'єкта господарювання складаються з наступних елементів:

- власний капітал підприємства;
- залучений капітал;
- інші кошти, які знаходять відображення в пасиві бухгалтерського балансу підприємства.

Фінансові ресурси підприємства більші, ніж оборотний капітал, оскільки значна їх частина акумулюється в основних фондах з метою забезпечення процесу виробництва та збуту готових виробів.

Оборотний капітал є одним із головних складових елементів фінансових ресурсів підприємства. Вони складаються із двох частин: предметів праці, що не вступили в процес виробництва, але вже є в розпорядженні суб'єкта господарювання, і предметів праці, що знаходяться в самому процесі виробництва, і які по мірі їх опрацювання перетворюються в готову продукцію. Утворення запасів предметів праці потребує вкладення в них визначених грошових коштів. Ці витрати суб'єкт господарювання здійснює авансом. Авансування грошових коштів для утворення кожної з цих частин здійснюється різними шляхами і в різний час.

Для утворення першої частини оборотних фондів уречевлені у виробничих запасах грошові кошти авансуються одночасно з одержанням в розпорядження суб'єкта господарювання предметів праці.

Друга частина оборотних фондів, у незавершеному виробництві, утворюється за рахунок повністю перенесеної на нього вартості предметів праці (сировини), частково перенесеної вартості основних фондів (амортизації) і частини доходу, утвореного у виробничому процесі (заробітна плата, нарахування на неї). Останні перетворюються у форму грошових затрат на виробництво.

Відмінності між двома частинами оборотних фондів виражаються у тому, що кошти, вкладенні в елементи виробничих запасів, є прихованою частиною виробничих фондів суб'єкта господарювання, в той час як кошти, включені у незавершене виробництво, призначені забезпечити безперервність і ритмічність безпосереднього процесу праці. Таким чином, основним призначенням коштів, що направлені в оборотні виробничі фонди, є забезпечення ритмічного процесу виробництва. В умовах дії товарно-грошових відносин запаси предметів праці виступають, з одного боку, як сукупність матеріальних цінностей, а, з іншого – як уособлення витрат суспільної праці в якості вартісних фондів – оборотних виробничих фондів і фондів обігу.

За визначенням колективу авторів А.А. Мазаракі, Л.О. Лігоненко, Н.М. Ушакової основні та оборотні активи підприємства відіграють різні ролі в процесі його фінансово-господарської діяльності [37]. Вони мають особливості, порівняльна характеристика яких наведена в таблиці 1.1.

Найважливішим принципом організації оборотного капіталу підприємств будь-якої галузі народного господарства є їх поділ на власні та позичені.

При формуванні статутного капіталу суб'єктів господарювання, враховується його потреба в оборотних коштах для створення мінімальних запасів сировини, матеріалів, палива, незавершеного виробництва, витрат майбутніх періодів, готової продукції. Розміри мінімальних запасів залежать від

обсягу виробництва, характеру технологічного процесу, умов постачання та збуту.

Таблиця 1.1 – Порівняльна характеристика особливостей основних та оборотних активів підприємства [37]

Ознака	Основні активи	Оборотні активи
1.Вплив інфляції	Незначний вплив, інфляційно захищена частина майна	Суттєвий вплив, особливо для грошових активів і дебіторської заборгованості
2.Ризик втрати в процесі господарювання	Незначний ризик, захищеність від втрати у зв'язку з непорядністю партнерів	Високий ризик, можлива втрата частини активів у зв'язку з непорядністю партнерів
3.Вплив часу на якісні характеристики	Морально зношуються, навіть якщо не використовуються	Час не впливає на якість цих активів (крім певних видів товарно-матеріальних активів)
4.Рівень фінансової керованості	Важкозмінні за структурою, а отже важко керований об'єкт	Легко змінюють свою форму, рух піддається управлінню для підвищення швидкості обороту та зниження обсягу при потребі
5.Рівень ліквідності	Низьколіквідні активи, продаж пов'язаний з певним часом, зусиллями, втратами	Високоліквідні активи, можуть бути швидко реалізовані (при потребі в грошах)
6.Рівень структурної трансформації	Низький рівень, мають певну матеріальну форму і можуть змінити її на іншу шляхом купівлі-продажу	Високий рівень, знаходяться в кругообігу і постійно змінюють свою форму
7.Можливість пристосування до змін господарської кон'юнктури	Оскільки орієнтовані на певний профіль діяльності, пристосування до змін господарської діяльності ускладнене	Значна можливість, оскільки при потребі можуть обслуговувати і інший профіль діяльності

Підводячи підсумок, можна стверджувати, що кожна точка зору, яка розкриває суть оборотного капіталу, взаємодоповнює одна одну. Це дає більшу можливість зрозуміти їх економічну сутність. Проте у нашому дослідженні дотримуємося думки, що оборотний капітал – це частина фінансових ресурсів підприємства, які шляхом вкладання в оборотні активи (матеріалізовану форму оборотного капіталу) забезпечують безперервність процесу звичайної діяльності з метою отримання прибутку і здатні відновлюватися упродовж періоду, обумовленого процесом створення матеріальних і нематеріальних благ та термінами фінансових вкладень.

На нашу думку, досліджуючи сутність оборотного капіталу необхідно

враховувати три аспекти: політекономічний, управлінський і фінансовий.

Політекономічний аспект вивчення потребує використання єдиної методології визначення сутності та вартісного змісту оборотного капіталу, а також дослідження функцій, які він виконує на стадіях кругообороту та у фазах відтворення.

Управлінський аспект питань реалізується шляхом створення інформаційної системи для внутрішнього управління підприємством і фокусує увагу на майбутніх результатах, тобто передбачає проведення перспективного аналізу оборотного капіталу з метою створення моделі управління фінансовим станом підприємства.

Фінансовий аспект реалізується завдяки впровадженню в аналітичний процес створених моделей управління основними елементами оборотних активів, концентрує увагу на реєстрації і класифікації фінансових операцій та підготовці фінансових звітів, і передбачає проведення ретроспективного аналізу оборотного капіталу з метою врахування результатів, одержаних у ході аналізу, у майбутній роботі.

Отже, оборотний капітал слід розглядати як авансовану вартість в елементи оборотних виробничих фондів і фондів обігу для забезпечення безперервного процесу виробництва та реалізації продукції з метою досягнення достатнього рівня прибутковості підприємства. Цим наголошено, по-перше, вартісну природу оборотного капіталу, по-друге, виділяється його речове втілення-оборотні виробничі фонди і фонди обігу, по-третє, визначається мета авансування-досягнення достатнього рівня прибутковості.

Таким чином, оборотний капітал посідає першочергову роль для розвитку підприємства, тому він з погляду його економічній сутності повинний мати такі параметри:

- відображати процес утворення і використання фінансових ресурсів;
- знаходити відображення у сукупності активів підприємства, де він існує як основна частина продуктивних сил суб'єктів господарювання;

- бути найважливішою економічною базою функціонування не тільки окремого суб'єкта господарювання, але й об'єктивною умовою розвитку держави і суспільства;
- бути джерелом формування добробуту його власників;
- бути одним з основних параметрів умови ефективності виробничо-господарської діяльності;
- бути головним вимірником ринкової вартості підприємства;
- бути основою створення і функціонування підприємства.

Потреба у оборотному капіталі буде постійно зростати, що пов'язано з процесами реформування власності в країні, значними темпами зростання підприємницьких структур, яким на різних етапах становлення необхідні значні обсяги мобільних фінансових ресурсів, здатних оперативно реагувати на будь-які зміни та забезпечувати прибутковість діяльності. Сучасна економіка передбачає постійне збільшення обсягів оборотного капіталу, що дає можливість стабільно розвиватися матеріальному виробництву і формувати необхідні кошти для вирішення соціально-економічних проблем суспільства.

1.2 Класифікація оборотного капіталу як основа координації управлінських рішень

Класифікація оборотного капіталу, розподіл об'єктів на групи за загальними для них ознаками є важливою умовою здійснення ефективного процесу управління формуванням та використанням оборотного капіталу підприємства, оскільки дає можливість підприємству визначити оптимальний склад і структуру, потребу та джерела формування оборотного капіталу.

Оборотний капітал, який залучається підприємством для здійснення господарської діяльності, характеризується своєю багатогранністю та різноманітністю форм. Розглянуті вище сутнісні підходи до визначення

оборотного капіталу дають змогу стверджувати, що у переважній частині публікацій оборотний капітал розглядається або як виключно економічна категорія, і тоді на перший план висувається матеріально-речовинна сторона оборотного капіталу; або як суто фінансова категорія, і тоді головна увага приділяється джерелам формування оборотного капіталу. Сучасні дослідження науковців щодо класифікації оборотного капіталу зводяться до виокремлення подібних ознак, проте зміст окремих з них розуміється по-різному, особливо це стосується джерел залучення капіталу. Це, в свою чергу, не тільки не дозволяє сформувати систематизовану методику управління оборотним капіталом підприємства, а й вимагає розробки такої класифікації, що не спотворювала б теоретичні та матеріальні складові уніфікованої системи оборотного капіталу.

Вважаємо за доцільне, для більш повної характеристики оборотного капіталу зупинитися на розкритті джерел формування вказаних активів, їх складу та структури, і проаналізувати проблеми, з якими стикаються вітчизняні підприємства у своїй фінансово-господарській діяльності.

Оборотний капітал – це частина в капіталі підприємства, вкладена в його поточні активи. У практиці планування, обліку й аналізу оборотний капітал групують за наступними ознаками залежно від:

- функціональної ролі в процесі виробництва – оборотні виробничі фонди і фонди обігу;
- практики контролю, планування і управління – нормовані оборотні кошти і ненормовані оборотні кошти;
- джерел формування оборотних коштів – власний оборотний капітал і запозичений оборотний капітал (дану залежність проаналізуємо в наступному параграфі роботи);
- ліквідності (оборотні активи з низькою ліквідністю, середньою, високою);
- рівня ризику вкладення капіталу – оборотний капітал з мінімальним ризиком вкладення, оборотний капітал з малим ризиком вкладення, оборотний

капітал з середнім ризиком вкладення, оборотний капітал з високим ризиком вкладення;

– стандартів обліку і відображення в балансі підприємства – оборотний капітал в запасах, грошових коштах, розрахунках і інших активах;

– матеріально-речової форми – предмети праці, готова продукція і товари, грошові кошти і кошти в розрахунках.

Ділення оборотного капіталу за функціональною ознакою, за твердженням А.Д. Шеремета та Р.С. Сайфуліна, на оборотні виробничі фонди і фонди обігу необхідне для обліку і аналізу часу перебування оборотних коштів в процесі виробництва та обігу [70].

У таблиці 1.2. приведемо групування оборотного капіталу в залежності від функціональної ролі в процесі виробництва.

Таблиця 1.2 – Склад оборотного капіталу за функціональною роллю в процесі виробництва

Група оборотного капіталу	Склад
1. Оборотні виробничі фонди (оборотний капітал в сфері виробництва)	<p>1.1. Виробничі запаси:</p> <ul style="list-style-type: none"> - сировина; - основні матеріали; - закуплені напівфабрикати; - паливо; - допоміжні матеріали; - малоцінні та швидкозношувані предмети. <p>1.2. Кошти в процесі виробництва:</p> <ul style="list-style-type: none"> - незавершене виробництво; - напівфабрикати власного виробництва; - витрати майбутніх періодів.
2. Фонди обігу (оборотний капітал в сфері обігу)	<p>2.1. Нереалізована продукція:</p> <ul style="list-style-type: none"> - готова продукція на складах підприємства; - відвантажена, але не оплачена продукція; - товари на перепродажі. <p>2.2. Грошові кошти:</p> <ul style="list-style-type: none"> - каса; - розрахунковий рахунок; - валютний рахунок; - цінні папери; - інші грошові кошти; - розрахунки з іншими підприємствами.

За рівнем керованості, на думку А.М. Поддєрьогіна, оборотний капітал ділиться на нормований і ненормований [50]. До нормованих коштів відносяться, як правило, всі оборотні виробничі фонди, а також та частина фондів обігу, яка знаходиться у вигляді залишків нереалізованої продукції на складах підприємства. До ненормованих коштів відносяться частина фондів обігу, що залишилась, а саме відвантажена покупцям, але ще не оплачена продукція, і всі види грошових коштів і кошти в розрахунках. Але такий підхід частково суб'єктивний, адже готівка в касі підлягає лімітуванню, а це можливо розглядати як один з видів керування оборотним капіталом. Аналогічно, існують і обмеження в строках оплати за отриману продукцію. Нормовані оборотні кошти відображаються у фінансових планах (бізнес-планах) підприємства, тоді як ненормовані – не є об'єктом планування.

Розподіл оборотного капіталу на власний та запозичений показує джерела формування і форми надання підприємству капіталу в постійне або тимчасове користування. У різних країнах між власним та запозиченим капіталом існують різні співвідношення. У Росії це відношення 50/50, в США – 60/40, в Японії – 30/70 [70]. Групування оборотного капіталу за методом відображення в балансі підприємства дозволяє виділити наступні групи (див. табл. 1.3).

Таблиця 1.3 – Склад оборотного капіталу за балансом підприємства

Група	Статті
1. Матеріальні оборотні кошти (запаси)	1. Сировина і матеріали 2. Малоцінні та швидкозношувані предмети 3. Незавершене виробництво 4. Готова продукція 5. Товари
2. Дебіторська заборгованість (кошти в розрахунках)	1. Товари відвантажені 2. Розрахунки з дебіторами за товари та послуги 3. Розрахунки з дебіторами за векселями отриманими 4. Розрахунки з дочірніми підприємствами 5. Розрахунки з іншими дебіторами
3. Грошові кошти та їх еквіваленти	1. Грошові кошти в касі 2. Грошові кошти на розрахунковому рахунку 3. Грошові кошти на валютному рахунку 4. Інші грошові кошти 5. Короткострокові фінансові вкладення

А.А. Мазаракі окремо виділяє класифікацію оборотного капіталу за рівнем ліквідності і рівнем фінансового ризику, яка характеризує якість коштів підприємства, що знаходяться в обороті [37]. Основна мета такої класифікації – виявлення поточних активів, можливість реалізації яких є малоймовірною. Ефективне управління оборотним капіталом підприємства - це не тільки пошук і залучення додаткових джерел фінансування, але і раціональне їх розміщення в активах підприємства, особливо в поточних.

У таблиці 1.4 наведемо групування оборотного капіталу залежно від їх ліквідності.

Таблиця 1.4 – Склад оборотного капіталу за рівнем ліквідності

Група	Статті
1. Найбільш ліквідні активи	1.1. Грошові кошти: - готівка в касі; - розрахунковий рахунок; - валютний рахунок; - інші грошові кошти. 1.2. Короткострокові фінансові вкладення
2. Швидкоореалізовані активи	2.1. Товари відвантажені 2.2. Дебіторська заборгованість - за товари, роботи послуги; - за векселями отриманими; - з бюджетом; - з іншими дебіторами. 2.3. Інші оборотні активи
3. Повільноореалізовані активи	3.1. Виробничі запаси

Розподіл оборотного капіталу на повільно реалізований не є абсолютним і залежить від конкретної реальної ситуації, яка складається у звітний період діяльності підприємства. Може скластися так, що залишки готової продукції на складі підприємства реалізуються швидше (за готівку), ніж настануть строки погашення дебіторської заборгованості. У зв'язку з цим для кожного підприємства і для окремого звітного періоду здійснюється власне індивідуальне групування поточних активів за рівнем ліквідності.

Ліквідність поточних активів є головним фактором, який визначає рівень ризику вкладення капіталу в оборотні кошти. При проведенні такого аналізу

слід пам'ятати, що класифікація оборотних засобів на ті, що важче і легше реалізувати, не може бути постійною, а змінюється зі зміною конкретних економічних умов. Сумарна оцінка можливості продажу тих чи інших видів оборотного капіталу за тривалий період часу дозволяють визначити ймовірність ризику вкладення в ці активи.

У таблиці 1.5 наведемо групування оборотного капіталу за рівнем ризику [37]. Таке групування необхідно фінансисту, основним завданням діяльності якого є контроль за раціональним розміщенням капіталу в поточних активах. Ефективно управляти ризиком – значить не допускати збільшення питомої ваги активів з високим і середнім рівнем ризику.

Таблиця 1.5 – Склад оборотного капіталу за рівнем ризику вкладення капіталу

Група	Стаття
1. Оборотні кошти з мінімальним ризиком вкладення	1.1. Грошові кошти: - каса; - розрахунковий рахунок; - валютний рахунок; - інші грошові кошти. 1.2. Короткострокові фінансові вкладення
2. Оборотні кошти з малим ризиком вкладення	2.1. Дебіторська заборгованість за вирахуванням сумнівної 2.2. Виробничі запаси 2.3. Залишки готової продукції і товарів (за вирахуванням залежалої)
3. Оборотні кошти з середнім ризиком вкладення	3.1. Малоцінні та швидкозношувані предмети 3.2. Незавершене виробництво 3.3. Витрати майбутніх періодів
4. Оборотні кошти з високим ризиком вкладення	4.1. Сумнівна дебіторська заборгованість 4.2. Виробничі запаси, що залежали 4.3. Наднормативне незавершене виробництво 4.4. Готова продукція і товари, що не користуються попитом

А.А. Мазаракі, Л.О. Лігоненко та Н.М. Ушакова для раціональної організації та структури оборотного капіталу пропонують групування вказаних поточних активів відповідно до мети управління ними (табл. 1.6).

Таблиця 1.6 – Класифікація оборотного капіталу з точки зору відповідності стратегічним завданням управління [37, с.530]

Ознака класифікації	Структура активів	Типовий приклад
1. Швидкість обертання	1.Активи, що мають високу швидкість обертання	Запаси готової продукції, грошові кошти
	2.Активи, що мають середню швидкість обертання	Запаси матеріальних активів в межах нормативу, короткострокові фінансові вкладення
	3.Активи, що мають низьку швидкість обертання	Дебіторська заборгованість, наднормативні матеріальні запаси
2.Ліквідність	1.Прямі засоби розрахунку	Грошові кошти
	2.Платіжні резерви в швидколіквідних активах	Короткострокові фінансові вкладення, короткострокова дебіторська заборгованість, запаси товарів з високою ліквідністю реалізації
	3.Слаболіквідні активи	Виробничі запаси
3. Прибутковість	1.Активи, що приносять прямий прибуток	Короткострокові фінансові вкладення, депозити, валютні кошти
	2.Активи, що не приносять доходу, але обслуговують обіг підприємства	Запаси, грошові кошти в національній валюті
	3.Активи, що приносять збитки	Запаси товарів, якість та кількість яких в процесі зберігання зменшується, дебіторська заборгованість
4.Інфляційна захищеність	1.Активи, захищені від інфляції	Матеріальні оборотні активи, ефективні фінансові вкладення (якщо прибутковість перевищує темп інфляції), валютні кошти
	2.Активи, що незахищені від інфляції	Грошові кошти в національній валюті, дебіторська заборгованість, неефективні фінансові вкладення
5.Вартість формування	1.Активи, що формуються за рахунок власних коштів	Грошові кошти, фінансові вкладення, запаси матеріальних активів та дебіторська заборгованість
	2.Активи, що формуються за рахунок позик та комерційного кредиту	Запаси матеріальних активів

Дані таблиці 1.6 свідчать, що основними класифікаційними ознаками оборотного капіталу є швидкість обертання, ліквідність, прибутковість,

інфляційна захищеність, вартість формування. Залежно від відповідної ознаки, оборотні кошти мають високу, середню чи низьку швидкість обертання; діляться на прямі засоби розрахунку, платіжні резерви або слаболіквідні активи; є активи, що приносять прямий прибуток, чи навпаки – збиток. Оборотні кошти бувають захищені і незахищені від інфляційного знецінення, сформовані за рахунок власних фінансових ресурсів чи залучені на платній основі.

Можна стверджувати, що з направленням до європейської економіки і появою нових економічних явищ у житті вітчизняних підприємств можливе залучення нових механізмів, методів для аналізу, контролю, прогнозування. Але під цим розуміється не “сліпе” копіювання, а економічно обґрунтовані трансформовані методики.

Узагальнення та систематизація існуючих складових оборотного капіталу підприємства дозволяють виділити такі напрямки його класифікації, що дають можливість вдосконалити фінансове управління оборотним капіталом підприємства:

- 1) за правом власності на джерела формування (власний, позиковий);
- 2) за джерелами залучення (зовнішній, внутрішній);
- 3) за характером фінансових джерел формування (валовий, чистий, власний);
- 4) за періодом функціонування (постійна, змінна частини);
- 5) за функціональним призначенням (оборотні виробничі фонди, фонди обігу);
- 6) за структурними елементами (виробничі запаси, незавершене виробництво, напівфабрикати власного виготовлення, витрати майбутніх періодів, готова продукція та товари на складі, відвантажена готова продукція, грошові кошти та їх еквіваленти, дебіторська заборгованість та інший оборотний капітал);
- 7) за принципом організації (нормовані, ненормовані);

- 8) за способом відображення в балансі (кошти, матеріальні оборотні кошти в запасах, дебіторська заборгованість);
- 9) за формою авансованої вартості (грошова, товарна, виробнича форма);
- 10) за рівнем ліквідності (високоліквідні, середньоліквідні, низьколіквідні активи);
- 11) за ступенем ризику (з мінімальним, середнім, високим ризиком вкладень).

Тому оборотний капітал, як частину загального капіталу, що має високий рівень оборотності та використовується в поточній господарській діяльності з метою одержання прибутку, варто розглядати в єдності джерел його формування і напрямків використання, а також з урахуванням таких факторів, як галузева специфіка діяльності підприємства, організаційно-правова форма діяльності, стадія життєвого циклу, регіональні особливості розвитку, рівень рентабельності операційної діяльності, обсяги діяльності суб'єкта господарювання, рівень фінансової стійкості, пріоритети власників відносно вибору політики фінансування.

1.3 Основні аспекти формування ефективної системи управління оборотним капіталом підприємства

Управління оборотним капіталом являє собою найбільш містку частину операцій фінансового менеджменту і включає такі елементи:

- облік усіх складових оборотного капіталу за звітний період;
- аналіз причин негативного стану обіговості оборотного капіталу;
- розробку і впровадження в практику роботи підприємства сучасних методів управління оборотним капіталом;
- контроль за поточним станом найважливіших елементів оборотного капіталу у процесі фінансово-господарської діяльності підприємства.

Політика управління оборотними активами важлива насамперед з позиції забезпечення безперервності й ефективності поточної діяльності підприємства.

Для забезпечення ефективного управління оборотним капіталом необхідно, в першу чергу, дослідити його кругообіг. Це дасть змогу виявити основні формотворюючі аспекти управління оборотним капіталом. Кругообіг оборотного капіталу охоплює шість стадій (рис. 1.2).

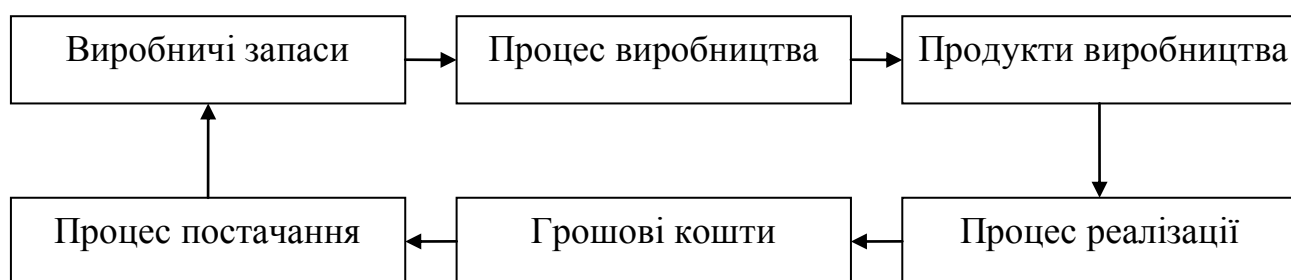

Рисунок 1.2 – Схема кругообігу оборотного капіталу

Будь-яке виробництво починається з певної суми грошових коштів, які вкладаються у визначену кількість ресурсів для виробництва (або товари для продажу). У результаті стадії постачання оборотний капітал з грошової форми переходить у виробничу (предмети праці або товари).

На стадії виробництва ресурси перетворюються на продукцію, роботи або послуги. Результатом цієї стадії є перехід оборотного капіталу з виробничої форми в товарну.

На стадії реалізації оборотний капітал з товарної форми знову перетворюється на грошову. Обсяги первісної суми грошей і виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) не співпадають за розмірами. Отриманий від виробництва фінансовий результат (прибуток або збиток) пояснює причини розбіжності.

Як бачимо, елементи оборотного капіталу є частиною безперервного потоку господарських операцій. Закупівлі призводять до збільшення виробничих запасів і кредиторської заборгованості; виробництво – до збільшення готової продукції; реалізація – до зростання дебіторської заборгованості і грошових коштів в касі і на поточному рахунку. Цей цикл

операцій багаторазово повторюється і в результаті зводиться до грошових надходжень і платежів.

У процесі кругообігу оборотного капіталу джерела його формування, як правило, не вирізняються. Але це не значить, що система формування оборотних коштів не впливає на швидкість обороту і ефективність їх використання. «Зайві» оборотні кошти означають, що частина капіталу підприємства не задіяна у процесі виробництва та реалізації і не приносить доходу. Але разом з тим недостатня сума оборотного капіталу буде гальмувати виробничий процес, уповільнюючи швидкість господарського обороту коштів підприємства.

Питання про джерела формування оборотного капіталу важливе ще з однієї позиції. Кон'юнктура ринку постійно змінюється, що пояснює зміну потреби підприємства в оборотному капіталі. Перекрити ці потреби лише за рахунок власних джерел стає практично неможливим. Привабливість роботи підприємства за рахунок власних джерел відходить на другий план. Досвід показує, що в більшості випадків ефективність використання запозичених коштів є більш високою, ніж власних.

Через це основною задачею управління процесом формування оборотного капіталу є забезпечення ефективності залучення позикових коштів. Склад та структуру джерел формування оборотного капіталу наведемо в таблиці 1.7.

Таблиця 1.7 – Склад джерел формування оборотного капіталу на підприємствах

Джерела оборотного капіталу		
Власні	Запозичені	Залучені
1. Статутний капітал 2. Додатковий капітал 3. Резервний капітал 4. Нерозподілений прибуток 5. Пайовий капітал	1. Довгострокові кредити банків 2. Довгострокові позики 3. Короткострокові кредити банків 4. Комерційні кредити 5. Інвестиційні пайові внески працівників	1. Кредиторська заборгованість: - постачальникам; - підрядникам; - з оплати праці; - з страхування; - із бюджетом 2. Резерви майбутніх витрат 3. Благодійні надходження 4. Цільове фінансування (надходження із бюджету)

Структура джерел формування оборотних коштів включає:

- власні джерела;
- запозичені джерела;
- додатково залучені джерела.

Як правило, мінімальна потреба підприємства в оборотному капіталі перекривається за рахунок власних джерел: прибутку, амортизаційних відрахувань та деяких інших. Але в силу цілого ряду об'єктивних причин (інфляція, ріст обсягів збуту, затримки в оплаті рахунків клієнтами) у підприємства виникають тимчасові додаткові потреби в оборотних коштах. У таких випадках фінансове забезпечення господарської діяльності супроводжується залученням позичкових джерел: банківських, комерційних кредитів, позик, інвестиційних вкладень.

Призначення банківських кредитів – це фінансування витрат, пов'язаних з придбанням поточних активів, а також фінансуванням сезонних потреб підприємства, тимчасового збільшення дебіторської заборгованості, розрахунків з податковими органами, екстраординарних витрат.

Короткострокові позики можуть бути отримані від державних установ, страхових компаній, комерційних банків, інвесторів.

Поряд з банківськими кредитами джерелами фінансування оборотного капіталу є також комерційні кредити інших підприємств і організацій, оформлені вексями.

Інвестиційні пайові вкладення працівників - це грошові внески працівників в розвиток економічного суб'єкта під обумовлений відсоток. Інтереси сторін оформляються угодою або положенням про інвестиційний вклад.

Потреба підприємства в оборотному капіталі може покриватися також за рахунок випуску в обіг довгострокових цінних паперів або облігацій. Облігації підтверджують відношення позики між власником облігації та особою, що емітувала даний документ. Облігації підприємства, як правило, є високодохідними цінними паперами, хоча надійність їх нижча, ніж у інших видів цінних паперів.

Механізм формування і використання оборотного капіталу активно впливає на процес збуту, виконання поточних виробничих і фінансових планів.

Розширення обсягів виробництва і реалізації продукції, завоювання нових ринків збуту, тобто сфери обігу капіталу підприємства, повинно забезпечуватися оборотним капіталом планомірно і найбільш раціонально, а саме мінімальним розміром оборотного капіталу.

У міжнародній фінансовій практиці прийнято вирізняти дві форми фінансування: зовнішню та внутрішню. Такий розподіл обумовлений зв'язком між формами фінансування ресурсів і капіталу фірми з процесом фінансування. Характеристика видів фінансування досить вдало, на наш погляд, представлена зарубіжними вченими [41], наведена в табл. 1.8.

Таблиця 1.8 – Основні види фінансування оборотного капіталу [41]

Види фінансування	Зовнішнє фінансування	Внутрішнє фінансування
Фінансування на основі власного капіталу	Фінансування на основі вкладів і дольової участі (випуск акцій, залучення нових пайовиків)	Фінансування за рахунок прибутку після оподаткування (самофінансування в вузькому змісті)
Фінансування на основі запозиченого капіталу	Кредитне фінансування (на основі позик, кредитів)	Запозичений капітал, формується на основі надходжень від реалізації, відрахувань в резервні фонди
Змішане фінансування	Випуск облігацій, які можна обміняти на акції, позики, на основі надання права на участь в розподілі прибутку, випуск привілейованих акцій	Особливі позиції, які має частина резервів (які тимчасово не оподатковуються податками)

Внутрішні та зовнішні джерела фінансування оборотного капіталу різняться не лише місцем отримання капіталу (в рамках підприємства або поза ними). Відмінності між групами джерел мають більш вагоме значення для нормального функціонування підприємства. Порівняльну характеристику особливостей кожної групи джерел капіталу наведемо в таблиці 1.9.

Таблиця 1.9 – Порівняльна характеристика внутрішніх та зовнішніх джерел фінансування

Ознака	Джерела коштів	
	Внутрішні	Зовнішні
1. Обсяги залучення	Мають певну межу і залежать від фінансових можливостей засновників та ефективності діяльності підприємства.	Розмір залучення залежить від вимог до забезпеченості позики
2. Важкість та швидкість залучення	Передача та отримання коштів здійснюється просто та швидко	Отримання коштів потребує спеціального оформлення, на яке необхідний певний час
3. Вплив на ефективність діяльності підприємства в цілому	Весь чистий прибуток залишається в розпорядженні підприємства	Частина доходу витрачається на оплату позикового проценту, проте підприємство має можливість збільшити обсяги своєї діяльності
4. Збереження управління над підприємством	Забезпечується повне управління з боку первинних засновників	Можлива часткова або повна втрата управління та контролю
5. Забезпечення зовнішнього контролю та ефективності діяльності	Зовнішній контроль відсутній	Є важелі, що забезпечують зовнішній контроль за діяльністю підприємства

Внутрішні та зовнішні джерела фінансування оборотного капіталу відображаються в пасиві балансу підприємства. За розміром свого формування чи залучення, вони мають відповідати наявним оборотним коштам підприємства, вартість яких відображена в активі.

У процесі формування оборотного капіталу підприємству необхідно забезпечити не тільки потрібний обсяг капіталу, а і сформувати необхідну його структуру (співвідношення між окремими групами джерел його формування).

Головним критерієм оптимізації структури капіталу є максимізація прибутку, який залишається в розпорядженні власників підприємства після розрахунку з усіма кредиторами, при умові реалізації інших економічних інтересів власників (ризикованість діяльності, темпи зростання обсягів діяльності, збереження контролю).

На думку І.О. Бланка, зміни в структурі капіталу слід вважати позитивними при виконанні наступного співвідношення [9]:

$$\Delta В_{пк} \leq \Delta ЧП, \quad (1.2)$$

де $\Delta В_{пк}$ - приріст витрат, пов'язаних з обслуговуванням позикового капіталу;

$\Delta ЧП$ - приріст чистого прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства.

Також досить важливими аспектами, врахування яких дозволить забезпечити ефективність управління оборотним капіталом, є зовнішні та внутрішні чинники впливу на управління. Класифікація чинників впливу на управління оборотним капіталом покликана сформулювати багатостороннє, комплексне та системне уявлення про максимальну їх кількість та значний вплив. Зовнішні – ті, якими підприємства не можуть управляти, але повинні до них пристосовуватися, та внутрішні, які здебільшого залежать від здібностей менеджерів підприємств управляти оборотним капіталом.

Зовнішні чинники можна поділити ще на дві групи: макроекономічні, які характеризують стан розвитку економіки країни, та правові, що відображають вплив фінансової політики держави на функціонування оборотного капіталу підприємств (табл. 1.10).

Найбільш непередбачуваними та неконтрольованими є саме зовнішні чинники. Саме тому необхідно постійно відстежувати їх вплив та зміни, щоб бути готовими вчасно відреагувати на них під час прийняття управлінських рішень. Детальніше розглянемо зовнішні макроекономічні чинники та їх вплив на функціонування оборотного капіталу підприємств. У результаті інфляційних процесів у підприємств, які не мають можливості компенсувати ріст цін на сировину, енергоносії ростом цін на власну продукцію, виникає необхідність поповнення оборотного капіталу. Саме цей чинник за нинішніх умов функціонування економіки в Україні найбільшою мірою спричиняє хронічний брак оборотних коштів на підприємствах, їх важкий фінансовий стан чи збитковість.

Таблиця 1.10 – Класифікація основних чинників впливу на ефективність управління оборотним капіталом підприємств

Зовнішні	Макроекономічні	<ul style="list-style-type: none"> - інфляційні процеси; - фінансово-економічна криза; - відсутність платоспроможного попиту населення; - скорочення попиту інших галузей на вітчизняну продукцію; - зростання імпорту; - зниження конкурентоспроможності продукції; - підвищення відсоткових ставок на позичковий капітал; - зниження курсу національної валюти.
	Правові	<ul style="list-style-type: none"> - рівень державної підтримки; - недосконалість нормативно-правової системи.
Внутрішні	Управлінські	<ul style="list-style-type: none"> - збільшення терміну надходження коштів з боку базових галузей за реалізовану продукцію; - зменшення фінансування оборотного капіталу за рахунок власних джерел; - оптимальність визначення розмірів формування оборотного капіталу загалом і окремих елементів зокрема; - відсутність у адміністративно-управлінського персоналу підприємств методики ефективного управління своїми фінансовими ресурсами та забезпечення контролю за кругообігом оборотного капіталу.

До інфляційних чинників, що спричиняють скорочення оборотного капіталу, слід зарахувати:

- запізнення наступних витрат щодо отриманих доходів і затрат на формування товарних запасів;
- незбалансованість вартісної оцінки двох частин оборотного капіталу – матеріальної і грошової;
- зростання прибутку за рахунок інфляції, частина якого перераховується до бюджету через дію механізму податку на прибуток підприємств;
- ріст наднормативних запасів.

Фінансовим чинником, що визначає потребу у власних оборотних коштах, є можливість залучення для формування оборотних фондів позикових коштів. Це, своєю чергою, залежить від рівня самофінансування та наявності майна, що може бути прийняте банком у заставу, а також від фінансових результатів діяльності підприємства, його стабільного становища на ринку. Чим кращі показники діяльності підприємства, тим більше у нього можливостей залучити банківські кредити і зекономити на власних оборотних коштах. Однак високі відсоткові ставки на позичковий капітал негативно впливають на фінансовий стан підприємств, бо частина оборотного капіталу вилучається на повернення таких зобов'язань.

У разі зниження курсу національної валюти підприємства, які залежні від іноземних імпортерів сировини та матеріалів, змушені дооцінювати товарно-матеріальні цінності, тоді як грошові кошти та заборгованість втрачають свою вартість, що посилює тенденцію до знецінення оборотного капіталу.

Від впливу зовнішніх правових чинників (рівня державної підтримки та нормативно-правової бази) безпосередньо залежить функціонування та розвиток підприємства в цілому.

Недосконалість нормативно-правової системи включає механізм дії податку на додану вартість, податку на прибуток, складність розрахунку нормативу оборотних коштів, відсутність механізму поповнення оборотного капіталу. Податкове законодавство не передбачає заходів заохочення до резервування коштів підприємств на поповнення власних оборотних засобів. сучасна податкова система не здійснює стимулюючого впливу на ефективність використання оборотного капіталу, тому з боку держави необхідно вжити заходів, які б змінили цю ситуацію.

Несприятливі макроекономічні умови вплинули на внутрішній управлінський аспект оборотного капіталу. Збільшення терміну надходження коштів з боку базових галузей промисловості за реалізовану продукцію впливає на тривалість обертання оборотного капіталу, що свідчить про неефективне його використання. Фінансовій службі підприємств слід організовувати

систематичний контроль за станом оплати покупцями відвантаженої чи відпущеної на місці продукції. У разі виникнення дебіторської заборгованості слід вживати заходів щодо припинення подальшої поставки продукції боржникам, найскорішої оплати відвантаженої продукції і накладання штрафних фінансових санкцій на боржників. Покращити ситуацію можна наданням обґрунтованих знижок своїм дебіторам за дострокове погашення заборгованості, проте їх розмір повинен не тільки заохочувати достроково оплачувати рахунки, а й забезпечувати прибуток для підприємства. Така знижка не повинна бути більшою від розміру знижки, яку підприємство надає покупцям при негайному розрахунку за продукцію. Здійснення попередньої оплати та застосування акредитивної форми розрахунків – це напрями скорочення тривалості обертання оборотного капіталу.

Як бачимо, питанню оборотного капіталу та управлінню ним в сучасних умовах господарювання приділяється велика увага, оскільки одним з факторів забезпечення фінансової стійкості підприємства є раціональний склад, структура оборотного капіталу. Сьогодні багато вітчизняних підприємств на практиці відчувають проблему нехватки та неефективного використання оборотного капіталу.

З метою вирішення питань, пов'язаних із нормалізацією фінансового стану, впливу на поліпшення торгівлі, виробництва і господарської діяльності, вирішення проблем щодо побудови ефективної системи управління оборотним капіталом на підприємствах, вважаємо за необхідне:

1. Здійснити глибокий аналіз фінансового стану і визначити перспективи його подальшого розвитку, врахувати номенклатуру продукції та товарів, якість, оцінити можливості підприємств, у порівняно короткі строки забезпечити стабілізацію з наступним зростанням товарообороту.

2. Провести глибоку ревізію діяльності, інвентаризацію статей балансу, детально вивчити склад матеріальних цінностей, особливості готової продукції, дебіторської заборгованості. За результатами аналізу повинна бути зроблена оцінка можливостей використання та реалізації відповідних цінностей, готової

продукції, а також погашення дебіторської заборгованості. Необхідно провести реструктуризацію активів і пасивів балансу та підготувати матеріали про списання нереальних сум на збитки.

3. Важливо окремо розглянути питання про стан дебіторської та кредиторської заборгованості та визначити шляхи її ліквідації. Вважали б за доцільне для скорочення взаємної дебіторської та кредиторської заборгованості розробити спеціальний механізм погашення.

4. З метою стимулювання надання комерційними банками кредитів на стабілізацію і розвиток було б доцільним вирішити такі питання:

- дозволити комерційним банкам видавати довгострокові кредити під розроблені стабілізаційні програми;
- встановити за кредитами, які видаються за рахунок пільг щодо резервів, проценту ставку на рівні 10 % річних;
- звільнити від оподаткування доходи, одержані комерційними банками від надання довгострокових кредитів;
- встановити, що на погашення довгострокових кредитів першочергово (щодо оподаткування) використовується прибуток, одержаний від доходу, на який було отримано кредит.

Механізм управління оборотним капіталом являє собою систему елементів, що регулюють процес розробки та реалізації управлінських рішень в цій сфері. Виходячи із загальновідомих підходів до управління господарською діяльністю підприємства, що застосовуються для розв'язування конкретних завдань управління, можна відзначити такі основні системи проведення аналізу оборотного капіталу підприємства: горизонтальний аналіз, вертикальний аналіз, порівняльний аналіз, аналіз ризиків, аналіз коефіцієнтів, інтегральний аналіз.

Ефективність управління оборотним капіталом підприємства залежить від рівня організаційності та узгодженості процесів аналізу оборотних активів підприємства в попередньому періоді, планування оборотного капіталу, контролю за виконанням планів та прийняттям управлінських рішень щодо підвищення ефективності використання оборотного капіталу.

Отже, на закінчення питання стосовно основних аспектів формування ефективної системи управління оборотним капіталом відмітимо, що при прийнятті перспективних управлінських рішень щодо оборотного капіталу підприємства виникла необхідність врахування впливу всіх внутрішніх і зовнішніх чинників, що дозволить забезпечувати сумісність стратегії і тактики з можливостями підприємства, знизити вартість та визначити оптимальне співвідношення ресурсів, керувати рівнем фінансового ризику, впливати на рівень потреби в додатковому капіталі.

Висновки за розділом 1

З метою ефективного дослідження управління оборотним капіталом в роботі розкрита економічна сутність оборотного капіталу, проаналізовані наукові підходи до їх визначення. Доведено, що оборотний капітал слід розглядати як авансовану вартість в елементи оборотних виробничих фондів і фондів обігу для забезпечення безперервного процесу виробництва та реалізації продукції з метою досягнення достатнього рівня прибутковості підприємства. Цим наголошено, по-перше, вартісну природу оборотного капіталу, по-друге, виділяється його речове втілення-оборотні виробничі фонди і фонди обігу, по-третє, визначається мета авансування-досягнення достатнього рівня прибутковості.

Виявлено значення оборотного капіталу в діяльності підприємства, адже шляхом його вкладання в оборотні активи (матеріалізовану форму оборотного капіталу) забезпечується безперервність процесу звичайної діяльності з метою отримання прибутку. Важливість оборотного капіталу полягає ще і в здатності відновлюватися упродовж періоду, обумовленого процесом створення матеріальних і нематеріальних благ та термінами фінансових вкладень.

Підтверджено, що для ефективного управління оборотним капіталом необхідно розглядати його з позицій різних класифікаційних підходів, які деталізують оборотний капітал за певними ознаками, що значно підвищує ефективність управлінських рішень. Напрямами класифікації оборотного капіталу, що дають можливість вдосконалити фінансове управління оборотним капіталом підприємства є: за правом власності на джерела формування (власний, позиковий); за джерелами залучення (зовнішній, внутрішній); за характером фінансових джерел формування (валовий, чистий, власний); за періодом функціонування (постійна, змінна частини); за функціональним призначенням (оборотні виробничі фонди, фонди обігу); за структурними елементами (виробничі запаси, незавершене виробництво, напівфабрикати власного виготовлення, витрати майбутніх періодів, готова продукція та товари на складі, відвантажена готова продукція, грошові кошти та їх еквіваленти, дебіторська заборгованість та інший оборотний капітал); за принципом організації (нормовані, ненормовані); за способом відображення в балансі (кошти, матеріальні оборотні кошти в запасах, дебіторська заборгованість); за формою авансованої вартості (грошова, товарна, виробнича форма); за рівнем ліквідності (високоліквідні, середньоліквідні, низьколіквідні активи); за ступенем ризику (з мінімальним, середнім, високим ризиком вкладень).

Розкрито схему кругообігу оборотного капіталу та джерела його фінансування.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ
ПРАТ «КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ МІСЬКМОЛОКОЗАВОД»2.1 Фінансово-економічна характеристика діяльності ПрАТ
«Кременчуцький міськмолкозавод»

Повне найменування об'єкту дослідження - приватне акціонерне товариство «Кременчуцький міськмолкозавод» (ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод»), скорочене ПрАТ «Данон Кремез». Основні засоби Емітента розміщені на території молокозаводу за адресою: 39600 м. Кременчук, вул. Лікаря О. Богаєвського, 14/69.

Основними видами діяльності ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» із зазначенням найменування виду діяльності та коду за КВЕД є:

- 10.51 - перероблення молока, виробництво масла та сиру;
- 46.39 - неспеціалізована оптова торгівля продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами;
- 46.90 - неспеціалізована оптова торгівля.

ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» входить до складу об'єднання - Асоціація «Полтавамолоко». Місцезнаходження об'єднання - 36000, м.Полтава, вул. Рози Люксембург, 36. Метою створення Асоціації є координація господарської та зовнішньоекономічної діяльності їїучасників. При цьому, учасники зберігають свою господарську самостійність і права юридичної особи. Діяльність Асоціації фінансується за рахунок вступних і членських внесків, розмір яких визначається статутною угодою, субсидій, доброчинних відрахувань та інших джерел, пов'язаних з діяльністю Асоціації. Основними напрямками діяльності Асоціації є:

- координація з питань технічної та економічної політики;
- узагальнення та аналіз промислової статистики;
- розробка, обговорення та затвердження промислових стандартів;

- співробітництво державними органами;
- захист інтересів учасників Асоціації в державних органах;
- надання методичної та іншої допомоги своїм учасникам;
- сприяння створенню умов для виходу учасників на закордонні ринки.

ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» спеціалізується на переробці молока та виготовленні молочних продуктів брендів, які належать Групі «Данон». Традиційною продукцією заводу є продукція торгових марок «Простоквашино», «Растішка» та ін.

У 2019 році була запущена нова виробнича лінія та розширено асортимент товарів. Зараз завод випускає наступні види молочної продукції: молоко пастеризоване та пряжене, сметана, сиркові десерти та біфідосирки, кефір, кефірні продукти та ряжанка, сири кисломолочні, сионі соуси, дитячі сиркові маси, десерти та молочні коктейлі, продукція дитячого харчування для дітей від 8-ми місяців (дитяче молоко, дитячий йогурт, дитячий сирок), вершки стерилізовані, йогурти та біфідойогурти.

Максимальна виробнича потужність заводу, складає 114 тис т/рік за 2019 рік. В той же час, фактично у 2016- 2018 обсяг виробництва складав близько 60 тис т/рік.

Аналіз ефективності фінансової діяльності необхідно розпочати з аналізу складу та структури майна ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод». Дані таблиці 2.1 свідчать про нестабільну динаміку зміни вартості майна ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» протягом періоду дослідження. Так, у 2018 році проти 2017 року спостерігаємо збільшення вартості майна товариства на 131691 тис. грн. за рахунок збільшення необоротних активів на 71286 тис. грн. та оборотного капіталу на 60405 тис. грн., що загалом свідчить про розширення обсягів діяльності товариства. В 2019 році проти 2018 року спостерігається тенденція до зниження вартості майна на 86070 тис. грн., що відбулось завдяки значному зменшенню оборотних активів, а саме на 114936 тис. грн.

Таблиця 2.1 – Склад та структура майна ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» за 2017-2019 рр.

Показник	2017 рік		2018 рік		2019 рік		Відхилення (+;-) показника 2018 року порівняно з 2017 р.		Відхилення (+;-) показника 2019 року порівняно з 2018 р.	
	абсолютне, тис. грн	питома вага, %	абсолютне , тис. грн	питома вага, %	абсолютне , тис. грн	питома вага, %	абсолютне, тис. грн.	відно- сне, %	абсолютне, тис. грн.	відно- сне, %
1. Необоротні активи	548991	69,38	620277	67,20	649143	77,56	71286	12,98	28866	4,65
1.1. Нематеріальні активи	21636	2,73	18066	1,96	14275	1,71	-3570	- 16,50	-3791	- 20,98
1.2. Незавершені капітальні інвестиції	42517	5,37	53505	5,80	34340	4,10	10988	25,84	-19165	- 35,82
1.3. Основні засоби	478716	60,50	480644	52,07	503752	60,19	1928	0,40	23108	4,81
1.4. Інвестиційна нерухомість	0	0,00	10411	1,13	10411	1,24	10411	X	0	0,00
1.5. Інші необоротні активи	6122	0,77	57651	6,25	86365	10,32	51529	841,7 0	28714	49,81
2. Оборотні активи	242325	30,62	302730	32,80	187794	22,44	60405	24,93	-114936	-37,97
2.1. Запаси	58365	7,38	59057	6,40	50146	5,99	692	1,19	-8911	-15,09
2.2. Дебіторська заборгованість	177258	22,40	233936	25,34	136520	16,31	56678	31,97	-97416	-41,64
2.3. Грошові кошти	6702	0,85	9737	1,05	1115	0,13	3035	45,28	-8622	-88,55
Майно, разом	791316	100,00	923007	100,00	836937	100,00	131691	16,64	-86070	-9,32

Збільшення необоротних активів у ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» спостерігається протягом усього досліджуваного періоду. Так, в 2018 році проти 2017 року відбулось їх збільшення на 71286 тис. грн. (або на 12,98%), а в 2019 році проти 2018 року – ще на 28866 тис. грн. (або на 4,65%). Збільшення необоротних активів досліджуваного товариства в 2018 році відбулось в результаті значного збільшення інших необоротних активів – на 51529 тис. грн., незавершених капітальних інвестицій на 10988 тис. грн. та інвестиційної нерухомості – на 10411 тис. грн., що свідчить про нарощення виробничих потужностей в цей період. При цьому, в 2019 році збільшення необоротних активів відбулось в результаті зростання основних засобів товариства на 23108 тис. грн. та інших необоротних активів – на 28714 тис. грн.

Що стосується оборотного капіталу, то тут спостерігається негативна тенденція. Так, в 2018 році проти 2017 року вартість оборотних активів товариства збільшилась на 60405 тис. грн., що відбулось за рахунок значного збільшення дебіторської заборгованості ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод», а саме на 56678 тис. грн. В 2019 році проти 2018 року оборотні активи товариства зменшились на 114936 тис. грн., що є меншим за вартість 2017 року на 54531 тис. грн. Отримана динаміка відбулась в результаті зниження всіх елементів оборотних активів, а саме: запасів на 8911 тис. грн., дебіторської заборгованості на 97416 тис. грн., грошових коштів на 8622 тис. грн. Значене зниження вартості дебіторської заборгованості в 2019 році свідчить про зменшення обсягів господарювання, результатом чого є зменшення заборгованості покупців перед товариством та недостатність коштів на поточний рахунок в результаті реалізації готової продукції. Такі зміни негативно вплинули на ліквідність товариства та структуру майна товариства.

Розглянемо структуру майна ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» за кожен з років функціонування товариства окремо для детального дослідження змін в питомій вазі окремих складових майна (рисунки 2.1, 2.2, 2.3).

Рисунок 2.1 – Структура майна ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» за 2017 р.

У структурному розрізі майна підприємства за 2017 рік спостерігаємо найбільшу перевагу серед його складових основних засобів (60,5 %), як уже відмічалось вище, така ситуація є класичною. Дебіторська заборгованість ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» в 2017 році становить 22,4%, що є другим місцем за питомою вагою в майні товариства. Так, високу частку в майні підприємства становить частка запасів – 7,38%.

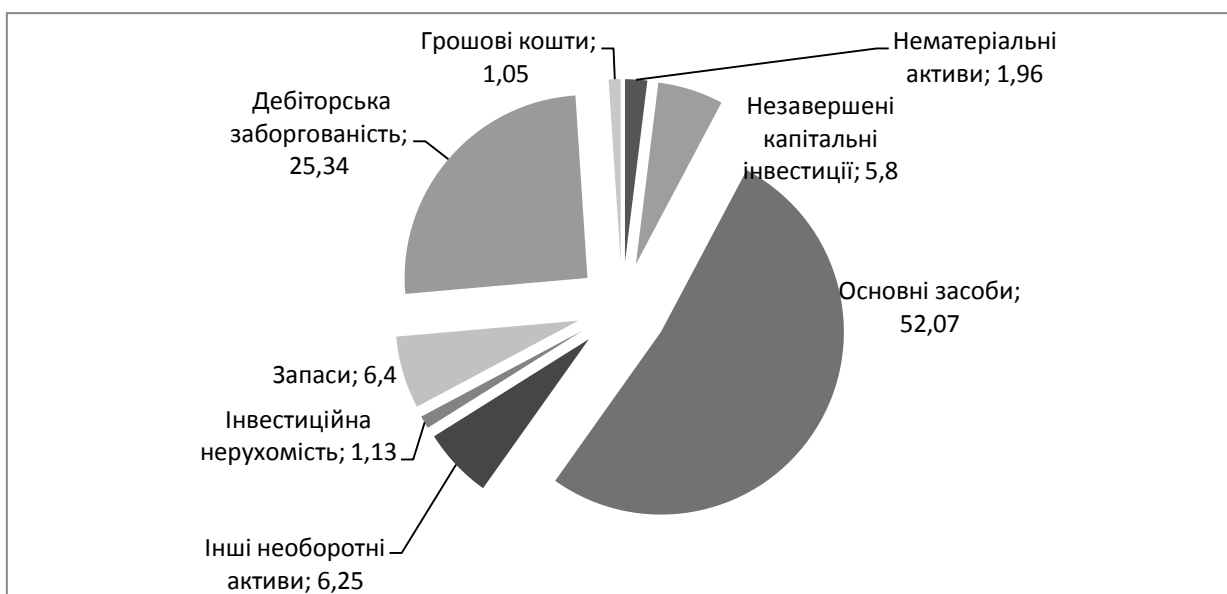

Рисунок 2.2 – Структура майна ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» за 2018 р.

Проте уже в наступному році структурна характеристика змінюється внаслідок збільшення дебіторської заборгованості, питома вага якої становить 25,34 %, інших необоротних активів – 6,25% та інвестиційної нерухомості – 1,13%, що підтверджує ефективну роботу підприємства внаслідок збільшення обсягів реалізації та одночасно.

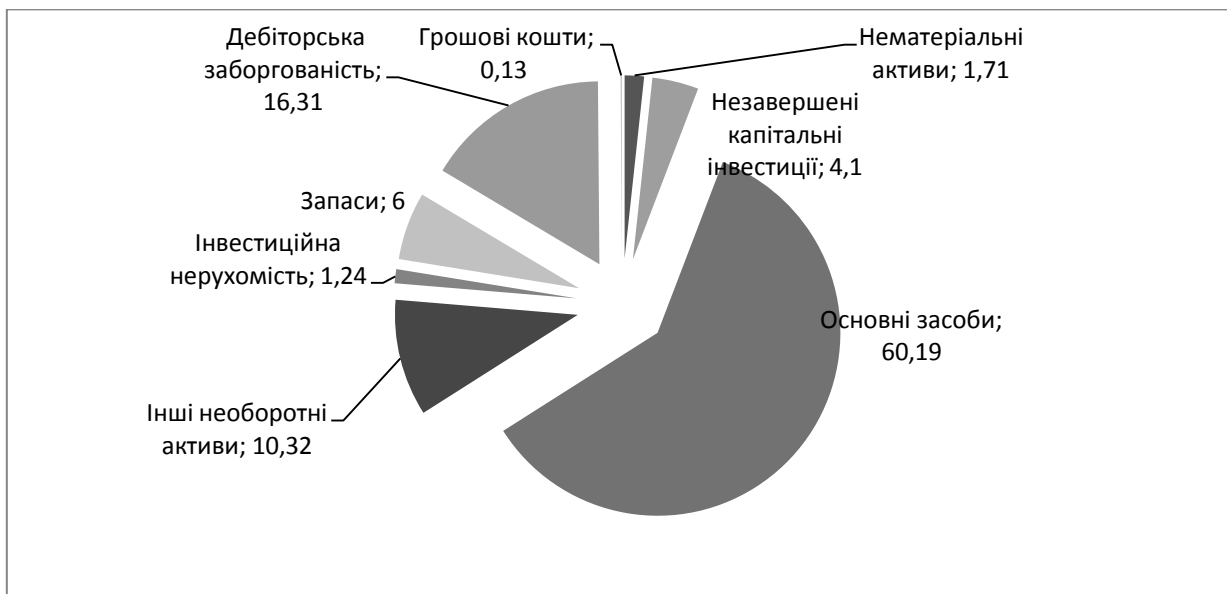

Рисунок 2.3 – Структура майна ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» за 2019 р.

Як бачимо з рисунку 2.3, у 2019 році ситуація з управління дебіторською заборгованістю покращується і її питома вага у складі майна підприємства становить – 16,31%. При цьому, значну питому вагу у структурі майна товариства продовжує займати основні засоби – 60,19%, а також відбулось збільшення питомої ваги інших необоротних активів до – 10,32%.

Так динаміку із збільшенням необоротних активів ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» та зменшення при цьому оборотних активів слід оцінювати негативно, оскільки спостерігається порушення оптимальної структури майна товариства.

Наступним етапом фінансово-економічного дослідження є оцінка джерел формування майна ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод», а саме структуру та динаміку капіталу за 2017-2019 роки (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2 – Склад, структура та динаміка капіталу ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» за 2017-2019

рр., (тис. грн.)

Показник	2017 рік		2018 рік		2019 рік		Відхилення (+;-) показника 2018 року порівняно з 2017 р.		Відхилення (+;-) показника 2019 року порівняно з 2018 р.	
	абсолютне, тис. грн	питома вага, %	абсолютне , тис. грн	питома вага, %	абсолютне , тис. грн	питома вага, %	абсолютне, тис. грн.	відно- сне, %	абсолютне, тис. грн.	відно- сне, %
Капітал разом	801318	100,00	923007	100,00	836937	100,00	121689	15,19	-86070	-9,32
1. Власний капітал	357197	44,58	503355	54,53	564211	67,41	146158	40,92	60856	12,09
1.1. Власний оборотний капітал	-191700	-23,92	-116922	-12,67	-81987	-9,80	74778	-39,01	34935	-29,88
1.2. Нерозподілений прибуток	334 904	41,79	481062	52,12	541918	64,75	146158	43,64	60856	12,65
2. Позиковий капітал	444121	55,42	419652	45,47	272726	32,59	-24469	-5,51	-146926	-35,01
2.1. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	94	0,01	0	0,00	1565	0,19	-94	-100	1565	X
2.2. Поточні зобов'язання і забезпечення, в т.ч.	444027	55,41	419652	45,47	271161	32,40	-24375	-5,49	-148491	-35,38
- короткострокові кредити банків	2500	0,31	0	0,00	5500	0,66	-2500	-100	5500	X
- поточна кредиторська заборгованість	431826	53,89	409679	44,39	234667	28,04	-22147	-5,13	-175012	-42,72
- поточні забезпечення	1866	0,23	2283	0,25	20766	2,48	417	22,35	18483	809,59
- інші поточні зобов'язання	7835	0,98	7690	0,83	10228	1,22	-145	-1,85	2538	33,00

Аналіз таблиці 2.2 свідчить про те, що станом на кінець 2019 року ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» має загальний розмір капіталу 836937 тис. грн. Так, в 2018 році порівняно з 2017 роком капітал товариства збільшився на 121689 тис. грн., а в 2019 році проти 2018 року відбулось його зменшення на 86070 тис. грн., що на кінець року становило – 836937 тис. грн. Позитивна динаміка протягом 2017-2019 років у ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» спостерігається у збільшенні частки власного капіталу над позиковим. Так, в 2017 році частка власного капіталу в сукупному капіталі товариства становили – 44,58%, в 2018 році – 54,53%, а в 2019 році – 67,41%, що є свідченням покращення структури капіталу товариства.

Протягом 2017-2019 років власний капітал року ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» збільшився з 3571197 тис. грн. в 2017 році до 564211 тис. грн. в 2019 році. Дана тенденція свідчить про підвищення ефективності проведення фінансової політики ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» щодо самофінансування суб'єкта господарювання. При цьому відмітимо недостатність власного оборотного капіталу товариства. Так, в 2017 році потреба у власному оборотному капіталі підприємства становила – 191700 тис. грн., в 2018 році відбулось зменшення до 116922 тис. грн., а в 2019 році – ще до 81987 тис. грн. Дані результати свідчать про низьку фінансову стійкість товариства в 2017-2019 роках.

Позиковий капітал ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» в 2017 році становив 444027 тис. грн., в 2018 році – 419652 тис. грн., що на 5,51% менше ніж в 2017 році, а в 2019 році – 272726 тис. грн., що на 35,01% менше ніж в 2018 році. В структурі капіталу найбільшу питому вагу серед позикових коштів товариства займає поточна кредиторська заборгованість. Так, в 2017 році поточні зобов'язання та забезпечення в структурі капіталу становили – 55,41%, де 53,89% становили поточна кредиторська заборгованість. Аналогічні результати були і в 2018 році, де поточні зобов'язання та забезпечення в структурі капіталу становили – 45,47%, серед яких 44,39% – поточна кредиторська заборгованість. Незначна зміна структури позикових коштів

спостерігається в 2019 році, де поточні зобов'язання та забезпечення в структурі капіталу становили – 32,40%, серед яких 28,04% – поточна кредиторська заборгованість та 2,48% - поточні забезпечення.

Наступним етапом після оцінки складу, структури та динаміки майна та капіталу товариства в системі дослідження фінансово-господарської діяльності ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» є характеристика показників рентабельності, які представлені у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Показники рентабельності ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» за 2017-2019 р.

Показник	Роки			Абсолютна зміна	
	2017	2018	2019	2018 р. проти 2017 р.	2019 р. проти 2018 р.
Чистий прибуток, тис. грн.	5886	156159	81898	150273	-74261
Середньорічна вартість майна, тис. грн..	774509,5	857161,5	875961	82652	18799,5
Рентабельність майна, %	0,76	18,22	9,35	17,46	-8,87
Середньорічна вартість основних фондів, тис. грн.	452756	474474,5	492198	21718,5	17723,5
Рентабельність основних фондів, %	1,30	32,91	16,64	31,61	-16,27
Середньорічна вартість оборотного капіталу, тис. грн.	262021	269428	238826,5	7407	-30601,5
Рентабельність оборотного капіталу, %	2,25	57,96	34,29	55,71	-23,67
Середньорічна вартість власного капіталу, тис. грн.	354913	425275	523262	70362	97987
Рентабельність власного капіталу, %	1,66	36,72	15,65	35,06	-21,07
Чистий дохід від реалізації, тис. грн.	1234924	1498917	1543819	263993	44902
Рентабельність виручки, %	0,48	10,42	5,30	9,94	-5,11
Собівартість реалізованої продукції	1126915	1235779	1344276	108864	108497
Рентабельність собівартості, %	0,52	12,64	6,09	12,11	-6,54

Дані таблиці 2.3 свідчать про загальне покращення ситуації з забезпеченням рентабельності господарювання. Чистий прибуток ПрАТ

«Кременчуцький міськмолкозавод» в 2018 році проти 2017 року збільшився на 150273 тис. грн. і становив – 156159 тис. грн., а в 2019 році проти 2018 року відбулось зменшення прибутку на 74261 тис. грн., що на кінець року становило – 81898 тис. грн. При цьому, чистий дохід від реалізації товариства протягом 2017-2019 стабільно збільшується з 1234924 тис. грн. до 1543819 тис. грн. Отже, головною причиною виявленої тенденції обсягів отриманого прибутку за 2017-2019 р. є стрімке збільшення собівартості від реалізації в 2019 році. Так, собівартість товариства в 2018 році проти 2017 року збільшилась на – 108864 тис. грн., а в 2019 році проти 2018 року – ще на 108497 тис. грн., що на кінець року становило – 1344276 тис. грн.

Відмітимо, що протягом 2017-2019 років у ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» спостерігається збільшення середньорічної вартості майна з 774509,5 тис. грн. до 875961 тис. грн., середньорічної вартості основних фондів – з 452756 тис. грн. до 492198 тис. грн., середньорічної вартості власного капіталу – з 354913 тис. грн. до 523262 тис. грн. Середньорічна вартість оборотного капіталу ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» протягом аналізованого періоду зменшується на 23194,5 тис. грн.

Для оцінки показників рентабельності ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» зобразимо динаміку показників прибутковості за 2017-2019 роки на рисунку 2.4.

Динаміка показників рентабельності досліджуваного нами товариства показує, що найвищі значення прибутковості спостерігались в 2018 році, а найнижчі – в 2017 році. Так, розраховані значення показників рентабельності в 2019 році є меншими за значення 2018 року, але при цьому характеризують підприємство як підприємство з достатнім рівнем рентабельності. Відзначимо, що найвищі значення прибутковості спостерігаються у показника рентабельність оборотних активів. Так, в 2018 році проти 2017 року даний показник збільшився на 55,71 п.п. і становив – 57,96%, а в 2019 році проти 2018 року відбулось його зменшення до 34,29%.

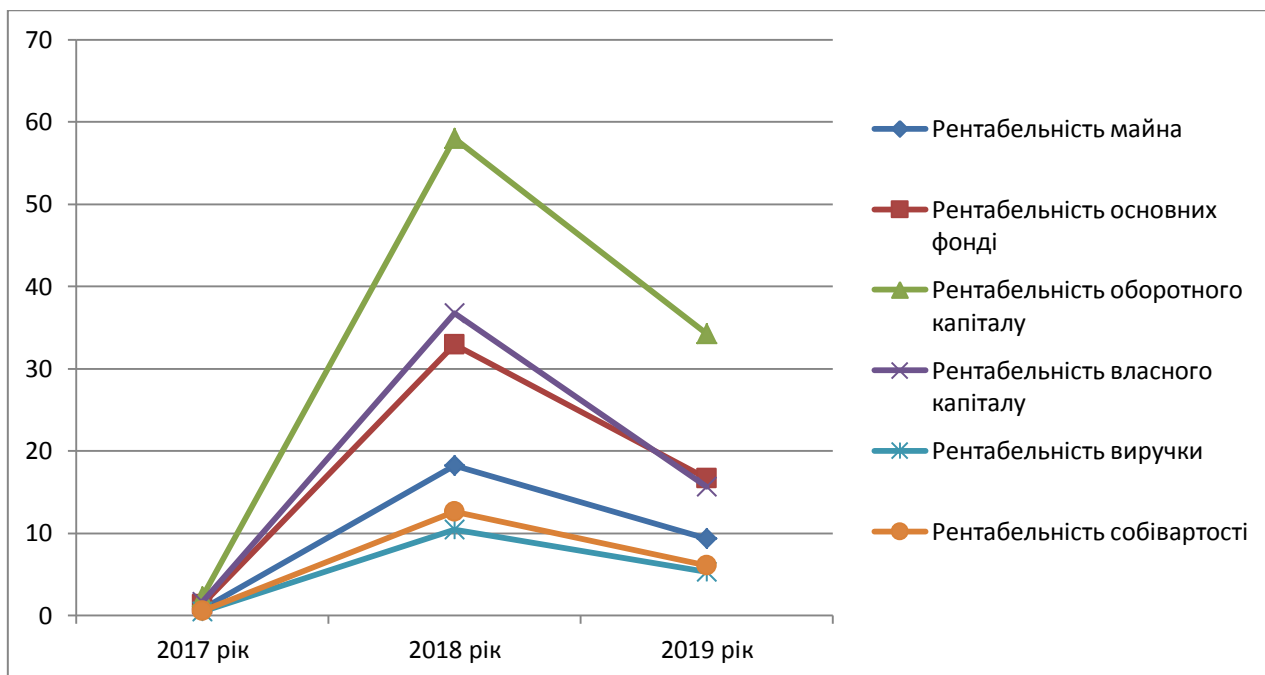

Рисунок 2.4 – Динаміка показників рентабельності ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» за 2017-2019 рр.

Наступним етапом фінансово-господарської оцінки ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» є оцінка рівня його фінансової стійкості та ліквідності. Для цього пропонуємо провести розрахунок найбільш значимих показників (таблиця 2.4).

Таблиця 2.4 – Показники використання фінансових ресурсів ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» за 2017-2019 рр.

Показник	2017 рік	2018 рік	2019 рік	Відхилення (+;-) показника 2018 року порівняно з 2017 р.		Відхилення (+;-) показника 2019 року порівняно з 2018 р.	
				абсолютне, тис. грн.	відносне, %	абсолютне, тис. грн.	відносне, %
1. Коефіцієнт автономії	0,446	0,545	0,674	0,100	22,34	0,129	23,62
2. Коефіцієнт фінансової стійкості	0,446	0,545	0,676	0,099	22,31	0,131	23,96
3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,015	0,023	0,004	0,008	53,72	-0,019	-82,28
4. Коефіцієнт покриття	0,546	0,721	0,693	0,176	32,18	-0,029	-4,00

У підприємства ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» протягом 2017-2019 років спостерігається збільшення коефіцієнта автономії з 0,446 в 2017 році до 0,674 – в 2019 році. При цьому, відзначимо, що в 2018 та 2019 роках підприємство досягло оптимального значення коефіцієнта автономії – 0,5, що відбулось в результаті перевищення питомої ваги власного капіталу над позиковим, що є свідченням достатності власних джерел фінансування в сукупному капіталі підприємства.

Аналогічна тенденція спостерігається у коефіцієнта фінансової стійкості ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод», який в 2018 році проти 2017 року збільшився на 0,099, а в 2019 році проти 2018 року – ще на 0,131, що на кінець 2019 року становило – 0,676. Так, це свідчить про те, що в 2019 року частка стабільних джерел фінансування підприємства у їх загальному обсязі збільшується та становить 67,6%.

У ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» протягом 2017-2018 років спостерігається низьке значення коефіцієнта абсолютної ліквідності. Так, в 2017 році він становив – 0,015, в 2018 році – 0,023, а в 2019 році – 0,004, що є найвищим показником. Так, відмітимо, що у аналізованого нами товариства спостерігається критична недостатність найбільш ліквідних активів товариства, що є свідченням критичної ліквідності.

Коефіцієнт покриття ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» протягом 2017-2019 років має неоднозначну тенденцію. Так, в 2018 році проти 2017 року спостерігається його збільшення на 0,176, що становило – 0,721, а в 2019 році проти 2018 року відбулось зниження даного показника до 0,693. При цьому, всі розраховані значення не відповідають оптимальному, що є свідченням не стійкого фінансового становища товариства протягом досліджуваного періоду.

Таким чином, ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» має не стабільне становище, з низьким рівнем ліквідності та фінансової стійкості, та не ефективною структурою майна товариства. Сильними сторонами товариства

можна назвати високу прибутковість та ефективну структуру капіталу з динамікою по покращення.

2.2 Оцінка складу та структури оборотного капіталу ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод»

Як вже зазначалося вище, в практиці планування, обліку і аналізу оборотний капітал групують за наступними ознаками залежно від: функціональної ролі в процесі виробництва – оборотні виробничі фонди і фонди обігу; практики контролю, планування і управління – нормовані оборотні кошти і ненормовані оборотні кошти; ліквідності (оборотні активи з низькою ліквідністю, середньою, високою); рівня ризику вкладення капіталу – оборотний капітал з мінімальним, з середнім, з високим ризиком вкладення; стандартів обліку і відображення в балансі підприємства – оборотний капітал в запасах, грошових коштах, розрахунках і інших активах; матеріально-речової форми – предмети праці, готова продукція і товари, грошові кошти і кошти в розрахунках.

Проаналізуємо склад та структуру оборотного капіталу за балансом підприємства, для чого складемо таблицю 2.5.

Дані таблиці свідчать, що оборотний капітал ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» в 2019 році зменшився на 114936 тис. грн. проти 2018 р., а порівнюючи 2018 рік з 2017 роком, спостерігаємо його зростання на 60405 тис. грн. Зменшення розміру оборотного капіталу у 2019 р. відбулося в результаті зменшення наступних його складових: зменшення вартості дебіторської заборгованості на 98142 тис. грн., запасів – на 8911 тис. грн. та грошових коштів – на 8622 тис. грн. При цьому, відмітимо, що лише витрати майбутніх періодів та інші оборотні активи збільшилися в 2019 році на 13 та 726 тис. грн. відповідно.

Таблиця 2.5 – Склад та структура оборотного капіталу ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» за балансом за 2017-2019 рр.

Показник	Роки						Абсолютна зміна, тис. грн.	
	2017		2018		2019			
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	2018 р. проти 2017 р.	2019 р. проти 2018 р.
Оборотний капітал, в тому числі:	242325	100	302730	100	187794	100	60405	-114936
- запаси:	58365	24,0854	59057	19,508	50146	26,703	692	-8911
виробничі запаси	42336	17,4708	43764	14,456	46171	24,586	1428	2407
незавершене виробництво	14369	5,92964	13207	4,3626	65	0,0346	-1162	-13142
готова продукція	1660	0,68503	2086	0,6891	3910	2,0821	426	1824
- дебіторська заборгованість	162483	67,0517	231717	76,542	133575	71,128	69234	-98142
за товари, роботи, послуги	124683	51,4528	214156	70,742	94768	50,464	89473	-119388
з бюджетом	7839	3,23491	35	0,0116	7674	4,0864	-7804	7639
за виданими авансами	21843	9,01393	17289	5,711	16185	8,6185	-4554	-1104
інша поточна дебіторська заборгованість	8118	3,35005	237	0,0783	14948	7,9598	-7881	14711
-грошові кошти в національній валюті	6702	2,76571	9737	3,2164	1115	0,5937	3035	-8622
- витрати майбутніх періодів	0	0	0	0	13	0,0069	0	13
- інші оборотні активи	14775	6,09718	2219	0,733	2945	1,5682	-12556	726

Зменшення запасів досліджуваного нами товариства в 2019 році відбулось в результаті зниження вартості статті «Незавершене виробництво» на 13142 тис. грн. Структура зміни дебіторська заборгованість в 2019 році наступна: зменшення, дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги на 199388 тис. грн., що свідчить або про ефективну політику управління дебіторською заборгованістю, дебіторська заборгованість з бюджетом та інша поточна дебіторська заборгованість збільшилась на 7639 тис. грн. та 14711 тис. грн. відповідно, а дебіторська заборгованість за вданими авансами скоротилась на 1104 тис. грн.

В 2018 році проти 2017 року у ПрАТ «Кременчуцький міськмолокозавод» спостерігалось збільшення вартості оборотного капіталу, а саме: запасів на 692 тис. грн., дебіторської заборгованості – на 69234 тис. грн. та грошових коштів – на 3035 тис. грн., що є позитивною зміною в системі ліквідності товариства. Так, відзначимо, що значне збільшення дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги в 2019 році, а саме на 89473 тис. грн., свідчить про зниження ефективності управління дебіторською заборгованістю підприємства.

Окремої уваги заслуговують запаси ПрАТ «Кременчуцький міськмолокозавод». Так, їх вартість та частка в загальному оборотному капіталі товариства не висока, що є свідченням відсутності затоварювання та збільшення обсягів реалізації.

Для детального аналізу ефективності формування оборотного капіталу підприємства нами пропонується розглянути склад та структуру оборотних активів ПрАТ «Кременчуцький міськмолокозавод» в розрізі кожного року функціонування товариства (рисунки 2.5, 2.6, 2.7)

Структурний аналіз свідчить, що протягом 2017-2019 рр. різних структурних зрушень оборотного капіталу не відбувалося (рис. 2.5-2.7), зокрема грошові кошти знаходяться на рівні – 1% - 3 %, запаси – 19 % - 27 %, дебіторська заборгованість 67 % - 77 %. Відзначимо, що частка дебіторської заборгованості в оборотному капіталі підприємства зависока, що є свідченням не досить ефективної структури оборотного капіталу товариства.

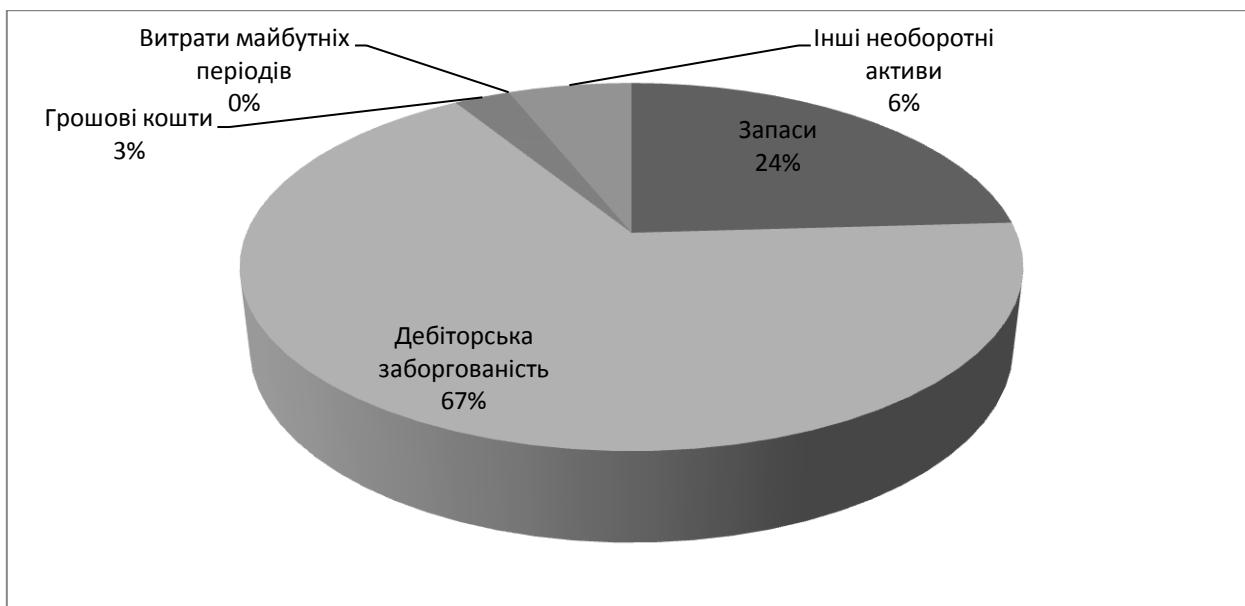

Рисунок 2.5 – Склад та структура оборотного капіталу ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» за 2017 р.

Структура оборотного капіталу суттєво не змінилася, але частка запасів має тенденцію до збільшення. Так, вона з 24% в 2017 році збільшилась до 27% в 2019 році. Також доцільно зазначити, що у 2019 році спостерігаємо тенденцію до зниження грошових коштів до 1 % проти попередніх двох років, де частки їх становила – 3%. Така частка найбільш ліквідних активів ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» є заниженою та свідчить про неліквідний стан товариства.

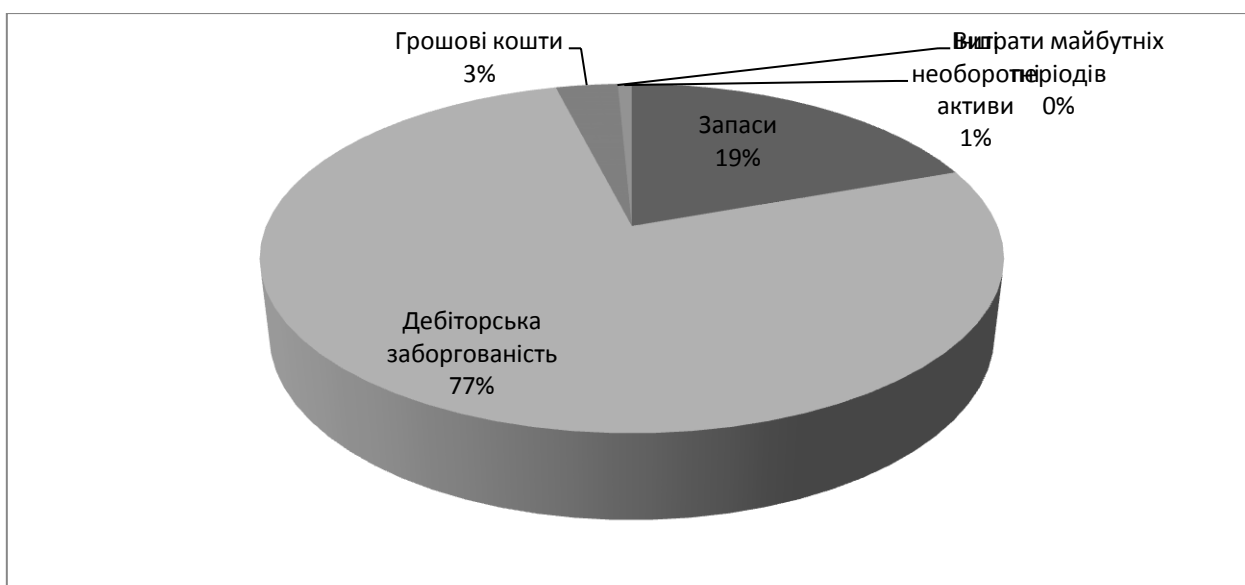

Рисунок 2.6 – Склад та структура оборотного капіталу ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» за 2018 р.

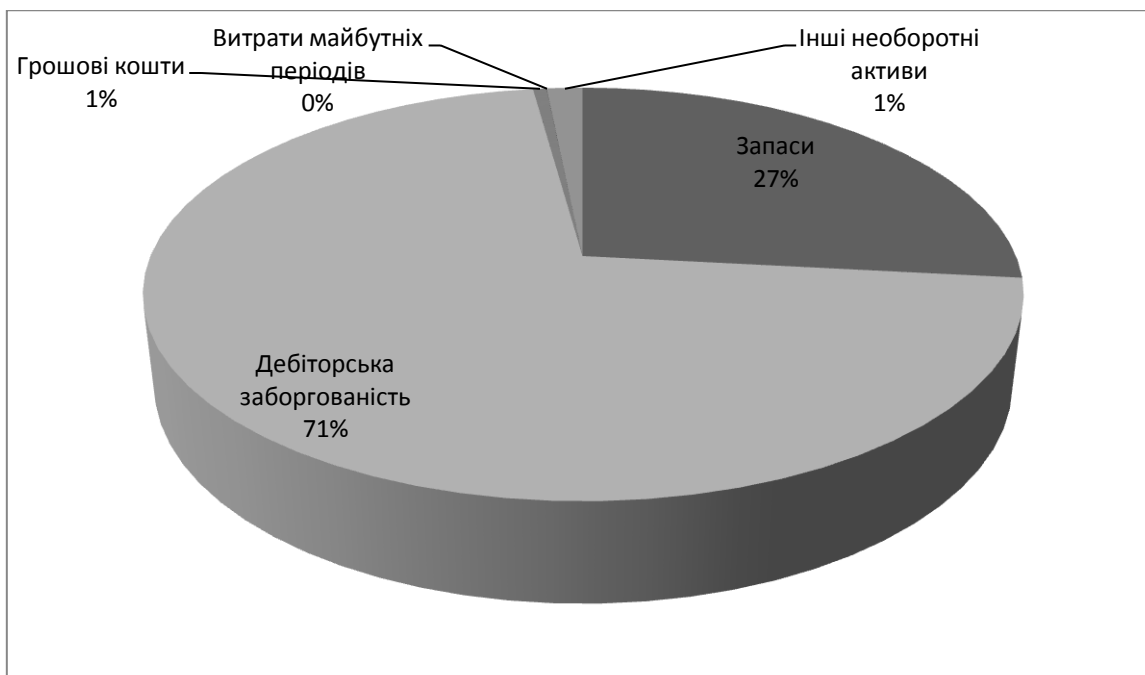

Рисунок – 2.7 Склад та структура оборотного капіталу ПрАТ «Кременчуцький міськмолокозавод» за 2019 р.

Таким чином, наведені дані не дають можливості однозначно охарактеризувати стан та структуру оборотного капіталу у 2019 р. за таких причин:

- уповільнення темпів збільшення дебіторської заборгованості та зменшення її питомої ваги у структурі оборотного капіталу – це позитивний крок, тому що кошти підприємства повернені в обіг, частка цієї групи коштів все рівно залишається значною;
- зменшення розміру грошових коштів певною мірою вплине на зменшення абсолютної ліквідності підприємства;
- збільшення виробничих запасів призводить до збільшення витрат на їх зберігання і впливає на збільшення затоварювання складських приміщень і в кінцевому випадку на якість і конкурентоспроможність, враховуючи специфіку господарювання, проте не можемо назвати це чіткою тенденцією у розвитку, адже в попередньому році навпаки спостерігаємо їх зростання.

Розглянемо структуру оборотного капіталу в залежності від функціональної ролі в процесі виробництва та реалізації готових виробів (див. таблицю 2.6).

Таблиця 2.6 – Склад та структура оборотного капіталу за функціональною роллю в процесі виробництва
ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» за 2017-2019 рр.

Показник	Роки						Абсолютна зміна, тис. грн.	
	2017		2018		2019			
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	2018 р. проти 2017 р.	2019 р. проти 2018 р.
Оборотні активи, в тому числі:	242325	100	302730	100	187794	100	60405	-114936
Оборотні виробничі фонди:	56705	23,40	56971	18,82	46249	24,63	266	-10722
- виробничі запаси	42336	17,47	43764	14,46	46171	24,59	1428	2407
- незавершене виробництво	14369	5,93	13207	4,36	65	0,03	-1162	-13142
- витрати майбутніх періодів	0	0,00	0	0,00	13	0,01	0	13
Фонди обігу:	185620	76,60	245759	81,18	141545	75,37	60139	-104214
- готова продукція	1660	0,69	2086	0,69	3910	2,08	426	1824
- дебіторська заборгованість	162483	67,05	231717	76,54	133575	71,13	69234	-98142
- грошові кошти	6702	2,77	9737	3,22	1115	0,59	3035	-8622
- інші оборотні активи	14775	6,10	2219	0,73	2945	1,57	-12556	726

Враховуючи специфіку діяльності підприємства, зокрема в сфері значно коротких термінів придатності його продукції, відмітимо, що на кінець 2019 року співвідношення між виробничими фондами та фондами обігу раціональне, оскільки питома вага фондів обігу в 2019 році складає 75,37 % всіх оборотних коштів проти 24,63 % виробничих фондів. Це не свідчить, що на заводі відсутня проблема в управлінні оборотними коштами, а говорить, що необхідно забезпечити пошук всередині функціональної підгрупи, а саме звернути увагу на розмір дебіторської заборгованості (71,13 %), розмір виробничих запасів (24,59 %).

У динаміці протягом досліджуваних 2017-2019 років різких змін щодо складу та структури оборотного капіталу ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» не спостерігалось, що свідчить про більш-менш стабільну структуру його оборотного капіталу. Проведений аналіз лише частково дозволяє охарактеризувати склад та раціональність структури оборотних коштів досліджуваного підприємства. Для того, щоб зробити кінцевий висновок про доцільність проведеного вище аналізу оборотного капіталу молокозаводу, необхідно зосередитись на рівні ліквідності, який забезпечується даним складом оборотного капіталу (див. таблицю 2.7).

Аналізуючи склад оборотного капіталу за рівнем ліквідності, виділимо наступні підгрупи, а саме найбільш ліквідні активи, до яких відносяться грошові кошти та витрати майбутніх періодів, швидкоореалізуємі активи – готова продукція, дебіторська заборгованість, інші оборотні активи; та повільнореалізуємі активи – виробничі запаси та незавершене виробництво. Розподіл оборотних коштів за рівнем ліквідності є умовним, оскільки інколи залишки готової продукції на складі підприємства реалізуються швидше, ніж настають строки погашення дебіторської заборгованості. Враховуючи специфіку діяльності досліджуваного товариства, воно не може дозволити собі затоварювання, оскільки це призведе до закінчення термінів придатності продукції, а як наслідок – до значних збитків, саме тому необхідно здійснювати індивідуальний поділ поточних активів за рівнем ліквідності.

Таблиця 2.7 – Склад та структура оборотного капіталу за рівнем ліквідності ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» за 2017-2019 рр.

Показник	Роки						Абсолютна зміна, тис. грн.	
	2017		2018		2019			
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	2018р. проти 2017р.	2019 р. проти 2018 р.
Оборотні активи, в тому числі:	242325	100,00	302730	100,00	187794	100,00	60405	- 114936
1. Найбільш ліквідні активи:	6702	2,77	9737	3,22	1128	0,60	3035	-8609
- грошові кошти	6702	2,77	9737	3,22	1115	0,59	3035	-8622
- витрати майбутніх періодів	0	0,00	0	0,00	13	0,01	0	13
2. Швидкореалізуємі активи:	178918	73,83	236022	77,96	140430	74,78	57104	-95592
- готова продукція	1660	0,69	2086	0,69	3910	2,08	426	1824
- дебіторська заборгованість	162483	67,05	231717	76,54	133575	71,13	69234	-98142
- інші оборотні активи	14775	6,10	2219	0,73	2945	1,57	-12556	726
3. Повільнореалізуємі активи:	56705	23,40	56971	18,82	46236	24,62	266	-10735
- незавершене виробництво	14369	5,93	13207	4,36	65	0,03	-1162	-13142
- виробничі запаси	42336	17,47	43764	14,46	46171	24,59	1428	2407

Отже, враховуючи все вищевказане та специфіку ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» відмітимо, що найбільшу питому вагу в оборотному капіталі у 2019 р. займають швидкоореалізуємі активи (74,78 %, що в сумі складає 1404300 тис. грн.), а саме на готової продукції приходить 2,08 %, дебіторської заборгованості – 71,13 %, інших – 1,57 %. Частка найбільш ліквідних активів товариства в 2019 році становить – 0,6%, що є критичним значенням та вимагає впровадження управлінських рішень щодо підвищення рівня грошових коштів та витрат майбутніх періодів, результатом чого стане підвищення абсолютної ліквідності підприємства. Необхідно підкреслити що питома вага повільноореалізуємих активів у вартості оборотного капіталу складає аж 24,62 % (46236 тис. грн.), яка представлена виробничими запасами – 24,59% та незавершеним виробництвом – 0,03%. Отримані результати дослідження структури оборотного капіталу за даною ознакою дуже легко пояснити, адже підприємства не може дозволити собі значні виробничі запаси чи товари, про що мова йшла вище. Ліквідність поточних активів є головним фактором, який визначає рівень ризику вкладення капіталу в оборотні кошти. Накопичена оцінка реалізованості того чи іншого виду оборотних коштів за тривалий період часу дозволяє визначити ймовірність ризику вкладення у вказані активи.

У таблиці 2.8 наводиться групування оборотних коштів за рівнем ризику вкладення капіталу. Така класифікація оборотних коштів потрібна фінансисту, оскільки контроль за раціональним розміщенням капіталу є основною задачею (рис. 2.8). Виходячи із даних таблиці 2.6 та рисунку 2.8, у 2019 р. капітал авансований, в основному, в оборотні кошти з малим ризиком вкладення в розмірі 97,80% або 183656 тис. грн., куди віднесено дебіторську заборгованість (133575 тис. грн.), виробничі запаси (46171 тис. грн.) та готову продукцію (3910 тис. грн.). Частка оборотних коштів з мінімальним ризиком вкладення становить 0,6 %. Питома вага оборотних коштів з середнім ризиком вкладання в 2019 році складає 1,6 %. Оборотних коштів з високим ризиком вкладання – немає.

Таблиця 2.8 – Склад і структура оборотного капіталу за рівнем ризику ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» за 2017-2019 рр.

Показник	Роки						Абсолютна зміна, тис. грн.	
	2017		2018		2019			
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	2018 р. проти 2017р.	2019 р. проти 2018 р.
Оборотні активи, в тому числі:	242325	100,00	302730	100,00	187794	100,00	60405	-114936
Оборотні кошти з мінімальним ризиком вкладення:	6702	2,77	9737	3,22	1128	0,60	3035	-8609
- грошові кошти	6702	2,77	9737	3,22	1115	0,59	3035	-8622
- витрати майбутніх періодів	0	0,00	0	0,00	13	0,01	0	13
Оборотні кошти з малим ризиком вкладення:	206479	85,21	277567	91,69	183656	97,80	71088	-93911
- дебіторська заборгованість;	162483	67,05	231717	76,54	133575	71,13	69234	-98142
- виробничі запаси;	42336	17,47	43764	14,46	46171	24,59	1428	2407
- готова продукція;	1660	0,69	2086	0,69	3910	2,08	426	1824
Оборотні кошти з середнім ризиком вкладення:	29144	12,03	15426	5,10	3010	1,60	-13718	-12416
- незавершене виробництво	14369	5,93	13207	4,36	65	0,03	-1162	-13142
- інші оборотні активи	14775	6,10	2219	0,73	2945	1,57	-12556	726
Оборотні кошти з високим ризиком вкладання:	-	-	-	-	-	-	-	-
- сумнівна дебіторська заборгованість	-	-	-	-	-	-	-	-

Протягом 2017-2019 років у ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» спостерігається збільшувальна тенденція. Так, частка оборотних активів з малим ризиком вкладень у товариства в 2018 році проти 2017 року збільшилась на 6,48 п.п. і становила – 91,69, а в 2019 році проти 2018 року – ще на 6,11 п.п., що становило – 97,80%. Такі результати отримані через загальне збільшення вартості дебіторської заборгованості протягом аналізованого періоду. Спостерігається зниження частки коштів з мінімальним ризиком вкладень з 2,77% в 2017 році до 0,6% в 2019 році.

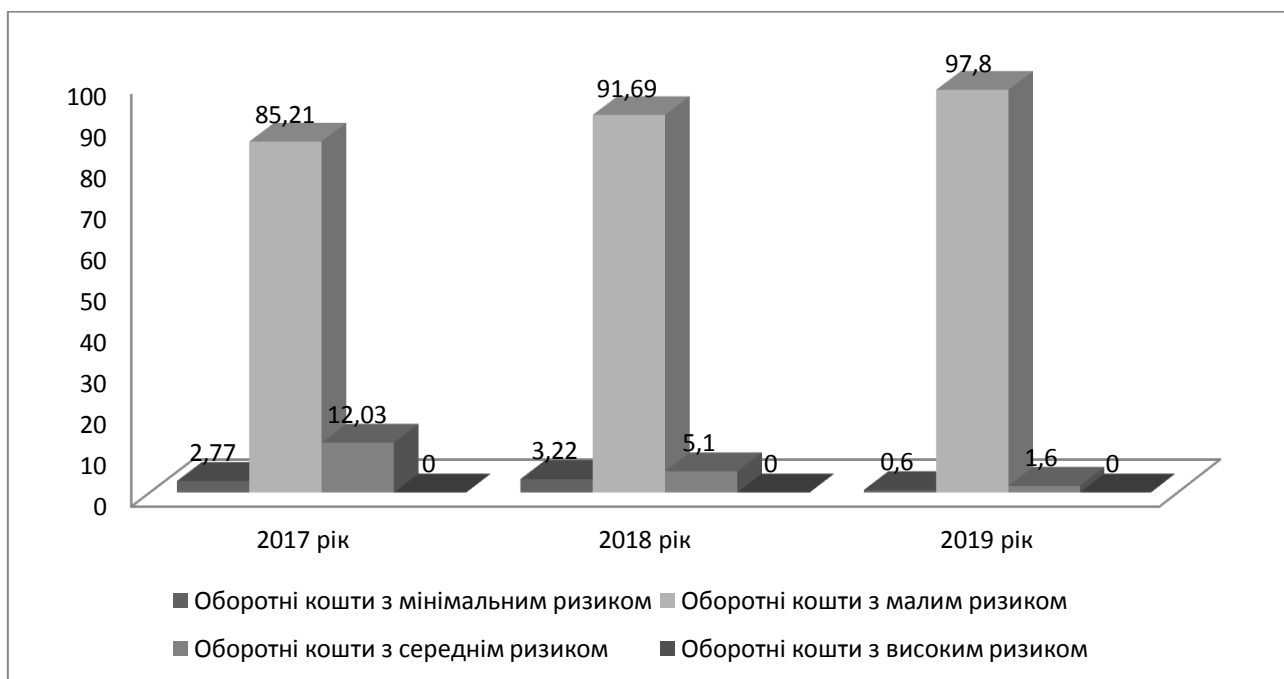

Рисунок 2.8 – Структура оборотного капіталу ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» за рівнем ризику за 2017-2019 рр.

Враховуючи швидкість обертання оборотного капіталу умовно їх можна поділити на наступні підгрупи серед яких активи, що мають високу швидкість обертання (готова продукція, товари, грошові кошти, витрати майбутніх періодів), середню (виробничі запаси) та низьку швидкість обертання (дебіторська заборгованість). Розподіл оборотних коштів ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» за вказаною класифікаційною ознакою наглядно відобразимо в таблиці 2.9 та рисунок 2.9.

Таблиця 2.9 – Склад та структура оборотного капіталу, враховуючи швидкість обертання ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» за 2017-2019 рр.

Показник	Роки						Абсолютна зміна, тис. грн.	
	2017		2018		2019			
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	2018 р. проти 2017 р.	2019 р. проти 2018 р.
Оборотні активи, в тому числі:	242325	100,00	302730	100,00	187794	100,00	60405	-114936
Активи, що мають високу швидкість обертання:	8362	3,45	11823	3,91	5038	2,68	3461	-6785
- готова продукція	1660	0,69	2086	0,69	3910	2,08	426	1824
- грошові кошти	6702	2,77	9737	3,22	1115	0,59	3035	-8622
- витрати майбутніх періодів	0	0,00	0	0,00	13	0,01	0	13
Активи, що мають середню швидкість обертання:	42336	17,47	43764	14,46	46171	24,59	1428	2407
- виробничі запаси	42336	17,47	43764	14,46	46171	24,59	1428	2407
Активи, що мають низьку швидкість обертання:	191627	79,08	247143	81,64	136585	72,73	55516	-110558
- дебіторська заборгованість	162483	67,05	231717	76,54	133575	71,13	69234	-98142
- незавершене виробництво	14369	5,93	13207	4,36	65	0,03	-1162	-13142
- інші оборотні активи	14775	6,10	2219	0,73	2945	1,57	-12556	726

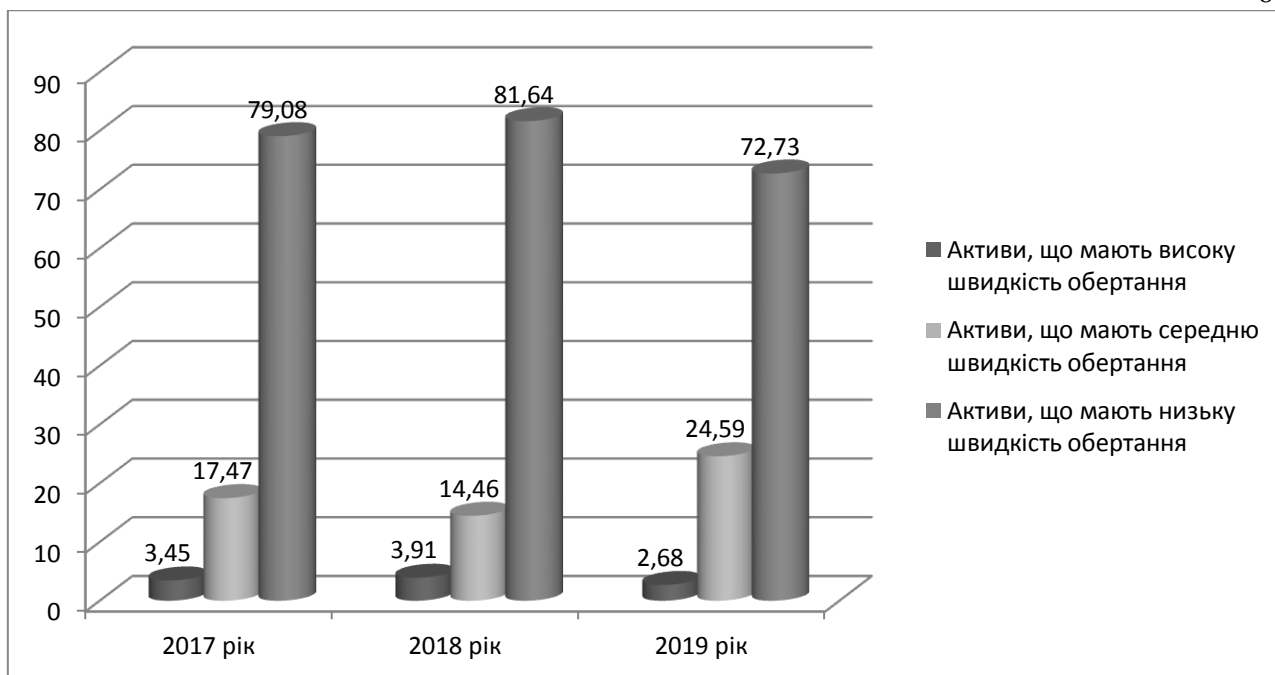

Рисунок 2.9 – Структура оборотного капіталу ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» за швидкістю його обертання за 2017-2019 рр.

Як вже неодноразово зазначалося, значну питому вагу у 2019 р. займає дебіторська заборгованість (71,13 %), а значить частка активів, що має низьку швидкість обертання – найвища (72,73 %, або 136585 тис. грн.). На другому місці активи з середньою швидкістю обертання (24,59 %), а саме виробничі запаси – 46171 тис. грн. найменшу частку в оборотних активах підприємства займають активи з високою часткою обертання – 2,68% (або 5038 тис. грн.), а саме: грошові кошти (0,59 % або 1115 тис. грн.), готова продукція (2,08 % або 3910 тис. грн.), витрати майбутніх періодів (0,01 % або 13 тис. грн.).

Позитивний результат спостерігається у динаміки активів з низькою швидкістю обертання. Так, в 2018 році проти 2017 року відбулось їх збільшення на 2,56 п.п., що становило – 247143 тис. грн., а в 2019 році проти 2018 року відбулось зменшення на 8,91 п.п., що на кінець року становило – 136585 тис. грн. Динаміка до збільшення спостерігається у активів з середньою швидкістю обертання, частка яких в 2017 році становила 17,47%, а в 2019 році вже 24,59%. Наступним етапом є оцінка оборотних активів ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» за рівнем прибутковості (таблиця 2.10, рисунок 2.10).

Таблиця 2.10 – Склад та структура оборотного капіталу ПрАТ «Кременчуцький міськмолокозавод» за прибутковістю за 2017-2019 рр.

Показник	Роки						Абсолютна зміна, тис. грн.	
	2017		2018		2019			
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	2018 р. проти 2017 р.	2019 р. проти 2018 р.
Оборотні активи, в тому числі:	242325	100,00	302730	100,00	187794	100,00	60405	-114936
Активи, що приносять прямий прибуток:	6702	2,77	9737	3,22	1128	0,60	3035	-8609
- грошові кошти	6702	2,77	9737	3,22	1115	0,59	3035	-8622
– витрати майбутніх періодів	0	0,00	0	0,00	13	0,01	0	13
Активи, що не приносять прямого прибутку:	42336	17,47	43764	14,46	46171	24,59	1428	2407
- виробничі запаси	42336	17,47	43764	14,46	46171	24,59	1428	2407
Активи, що приносять прямі збитки:	193287	79,76	249229	82,33	140495	74,81	55942	-108734
- готова продукція	1660	0,69	2086	0,69	3910	2,08	426	1824
- дебіторська заборгованість	162483	67,05	231717	76,54	133575	71,13	69234	-98142
- незавершене виробництво	14369	5,93	13207	4,36	65	0,03	-1162	-13142
- інші оборотні активи	14775	6,10	2219	0,73	2945	1,57	-12556	726

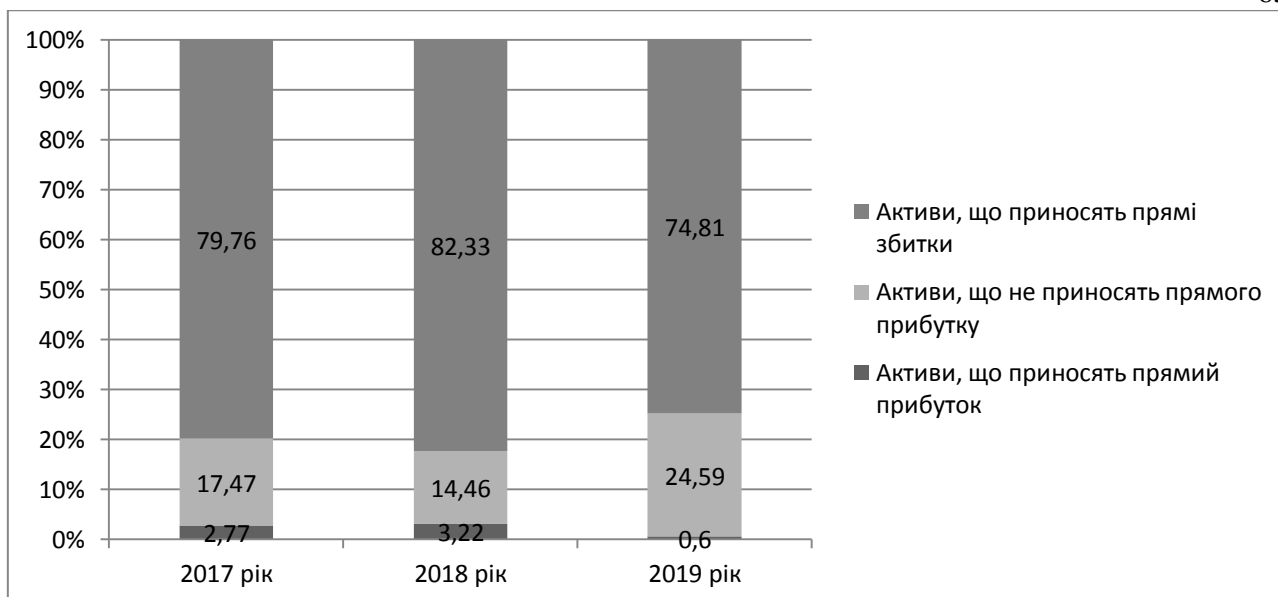

Рисунок 2.10 – Склад та структура оборотного капіталу ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» за прибутковістю за 2017 -2019 рр.

Проаналізувавши обігові кошти за рівнем прибутковості, що наведено в таблиці 2.8 та на рисунку 2.10, відмітимо, що у 2019 р. питома вага активів, які безпосередню приносять прямі збитки, займає 74,81 % всіх оборотних активів (140495 тис. грн.), в 2018 році – 82,33% (або 249229 тис. грн.), а в 2017 році – 79,76% (або 193287 тис. грн.). При цьому, у товариства протягом 2017-2019 років спостерігається тенденція до зменшення частки активів, що приносять прямі збитки, що є позитивною динамікою. Активи, що не приносять прибутку ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод в 2019 році становили – 46171 тис. грн. (або 24,59%). В 2019 році у товариства лише 0,6% (1128 тис. грн.) - це кошти, які приносять прямий прибуток. Отже, якщо б ми абстрагувалися та не брали до уваги у своєму дослідженні специфіку діяльності підприємства, то дана класифікація дозволила б зробити висновок про певні недоліки в структурі оборотних коштів. Проте оскільки наше дослідження є наскрізним та має на меті врахування всіх факторів діяльності підприємства, то даний висновок є недоцільним, адже політика молокозаводу є правильною, оскільки управлінські рішення спрямовані на недопущення затоварювання та зростання виробничих запасів, єдиним недоліком за даною класифікацією можемо назвати значну частку дебіторської заборгованості.

Таблиця 2.11 – Склад та структура оборотного капіталу ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» за інфляційною захищеністю за 2017-2019 рр.

Показник	Роки						Абсолютна зміна, тис. грн.	
	2017		2018		2019			
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	2018 р. проти 2017 р.	2019 р. проти 2018 р.
Оборотні активи, в тому числі:	242325	100,00	302730	100,00	187794	100,00	60405	-114936
Активи, захищенні від інфляційного знецінення	58365	24,09	59057	19,51	50146	26,70	692	-8911
- виробничі запаси	42336	17,47	43764	14,46	46171	24,59	1428	2407
- готова продукція	1660	0,69	2086	0,69	3910	2,08	426	1824
- незавершене виробництво	14369	5,93	13207	4,36	65	0,03	-1162	-13142
Активи, що не захищенні від інфляційного знецінення	183960	75,91	243673	80,49	137648	73,30	59713	-106025
- дебіторська заборгованість	162483	67,05	231717	76,54	133575	71,13	69234	-98142
- грошові кошти	6702	2,77	9737	3,22	1115	0,59	3035	-8622
- витрати майбутніх періодів	0	0,00	0	0,00	13	0,01	0	13
- інші оборотні активи	14775	6,10	2219	0,73	2945	1,57	-12556	726

Враховуючи інфляційну захищеність оборотних коштів (таблиця 2.11), ми встановили, що у 2019 р. основна частина коштів – це активи, що не захищені від інфляційного знецінення – 73,30 %, що в сумі складає 137648 тис. грн., серед яких дебіторська заборгованість (71,13 %), грошові кошти (0,59 %), інші оборотні активи (1,57 %) та витрати майбутніх періодів (0,01%). До інфляційнозахищених активів слід віднести виробничі запаси, на частку яких припадає 24,59 % виробничих запасів, 2,08% готової продукції та 0,03% незавершеного виробництва. В загальному частка захищених активів у 2019 році становить 26,70 %. Розглянемо склад та структуру оборотних активів товариства за інфляційною захищеністю у динаміці (рисунок 2.11).

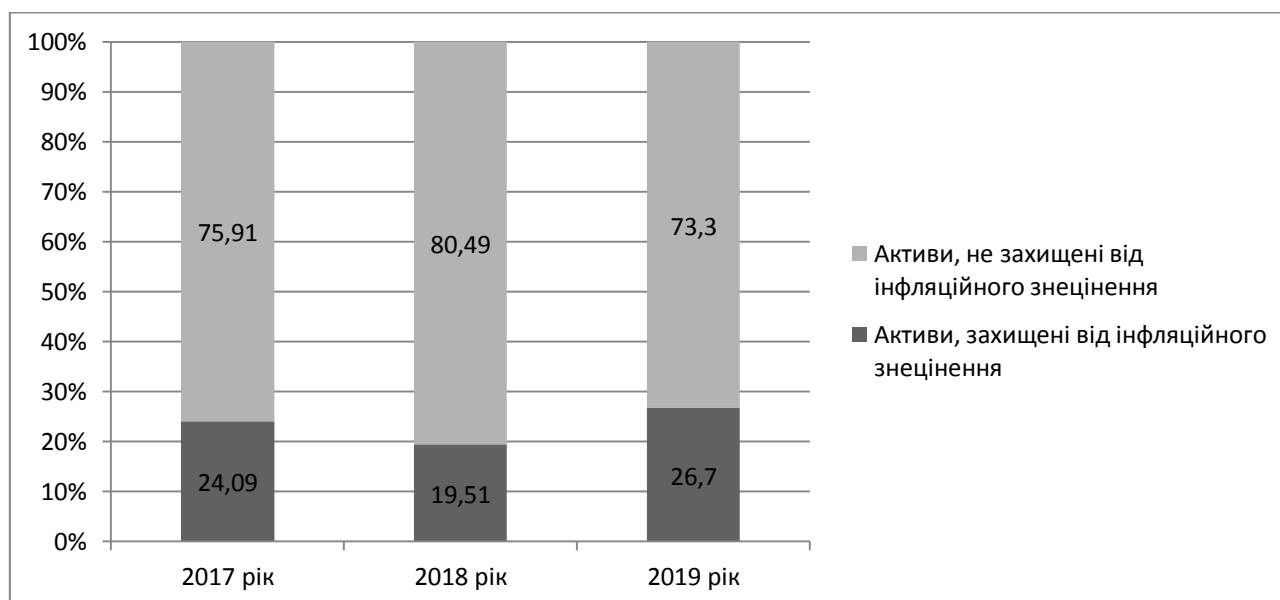

Рисунок 2.11 – Склад та структура оборотного капіталу ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» за інфляційною захищеністю за 2017 - 2019 рр.

Аналізуючи рисунок 2.11, відзначимо, що протягом 2017-2019 років у ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» спостерігаємо стабільну динаміку складу та структури оборотного капіталу ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» за досліджуваний період. Так, частка активів, що не захищені від інфляційного знецінення дещо знизилась в 2019 році в порівнянні з 2017 роком, що є позитивною динамікою зміни.

На закінчення зробимо висновок, що склад та структура оборотного капіталу ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» є не раціональною, про що свідчить недостатність розміру самого оборотного капіталу (22,44% в сукупному майні товариства в 2019 році), який не забезпечує належний рівень ліквідності підприємства. Головним фактором не оптимальної структури оборотних активів досліджуваного нами товариства є занадто висока вартість дебіторської заборгованості та критична недостатність високоліквідних активів. Стосовно існуючих ознак класифікації, за якими було досліджено структуру оборотного капіталу молокозаводу, можемо стверджувати, що їх застосування, а особливо висновки стосовно ефективності управління оборотним капіталом необхідно робити обов'язково врахувавши умови та специфіку діяльності досліджуваного підприємства, і тільки тоді можна отримати об'єктивну оцінку проведеного дослідження. Так, політика молокозаводу є правильною, оскільки управлінські рішення стосовно збереження низької частки запасів спрямовані на недопущення затоварювання та зростання виробничих запасів. Кінцевий висновок можна буде зробити лише оцінивши ефективність використання оборотних коштів.

2.3 Аналіз джерел формування та ефективності використання оборотного капіталу ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод»

Одним із основних етапів управління оборотним капіталом є аналіз та оцінка джерел формування та напрямків використання оборотного капіталу. Проведення такого аналізу дозволяє, з одного боку, визначити стабільність окремих джерел формування оборотного капіталу з точки зору можливості їх використання в майбутньому, з іншого – виявити, на фінансування яких програм витрачені кошти, чи є це використання доцільним та чи збережеться в майбутньому структура використання коштів, що склалася.

Основними джерелами збільшення розміру оборотного капіталу ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» є:

- прибуток, який спрямований на приріст власного оборотного капіталу (реінвестування в розвиток підприємства);
- продаж необоротних активів або закінчення терміну довгострокового фінансового інвестування;
- отримання кредитних ресурсів або зростання кредиторської заборгованості;
- приріст статутного капіталу, який сплачено грошовими коштами;
- приріст додаткового фонду за рахунок індексації вартості основних фондів.

Основними напрямками використання оборотного капіталу, що призводять до зменшення їх розміру є:

- фінансування приросту необоротних активів;
- погашення зовнішньої заборгованості або зниження її обсягів;
- використання коштів фонду цільового призначення (фонду заохочення, соціального розвитку, виплати дивідендів) на фінансування певних заходів, передбачених кошторисами витрат цих фондів.

Схематично зміну розміру оборотного капіталу в результаті проведення господарських операцій можна подати у вигляді таблиці 2.12.

Таблиця 2.12 – Зміна розміру оборотного капіталу в результаті проведення господарських операцій

Наслідки господарських операцій	Джерело оборотного капіталу	Використання оборотного капіталу
Зростання постійних активів		+
Зменшення постійних активів	+	
Зростання заборгованості	+	
Зменшення заборгованості		+
Зростання власного капіталу	+	
Зменшення власного капіталу		+

Проведення аналізу джерел та напрямків використання коштів передбачає:

- визначення змін в потребі оборотного капіталу;
- визначення переліку можливих джерел приросту оборотного капіталу та напрямків його використання;
- визначення обсягу та питомої ваги в загальному обсязі окремого джерела та напрямку використання оборотного капіталу;
- групування джерел формування та напрямків використання коштів незалежно від рівня їх значущості (питомої ваги в загальному обсязі);
- оцінка рівня сталості окремих джерел формування та напрямків використання коштів.

Отже, є доцільним проаналізувати джерела формування оборотного капіталу ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод», з цією метою складемо таблицю 2.13.

Дані таблиці 2.13 свідчать, що основним джерелом формування оборотних коштів на підприємстві у 2019 та 2018 роках. є власний капітал. Частка власних коштів в сукупному капіталі ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» в 2017 році становила – 45%, в 2018 році відбулось її збільшення до 55%, а в 2019 році – ще до 67%, що є свідченням підвищення ефективності підприємства та його спрямованість до самофінансування. Відмітимо, що із збільшення частки власного капіталу збільшується і його вартість з 357197 тис. грн. в 2017 році до 564211 тис. грн. в 2019 році. Найбільшу частку у вартості власного капіталу займає нерозподілений прибуток, який протягом 2017-2019 років збільшується (2017 рік – 334904 тис. грн., 2018 рік – 481062 тис. грн., 2019 рік – 541918 тис. грн.). Необхідно відмітити, що у аналізованого нами товариства спостерігається нестача власних оборотних коштів. Так, в 2017 році нестача у власному оборотному капіталі ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» становила – 191794 тис. грн., в 2018 році – 116922 тис. грн., а в 2019 році – 84932 тис. грн. так, динаміка до зменшення нестачі у власних оборотних коштах свідчить про правильну

управлінську стратегію товариства. Такі зміни в оборотному капіталі відбулись в результаті поліпшення структури майна товариства, а саме зниження частки необоротних активів із змінами в структурі капіталу.

Таблиця 2.13– Джерела фінансування оборотного капіталу ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» за 2017-2019 рр., тис. грн.

Показник	2017 рік	2018 рік	2019 рік	Відхилення	
				2018 р. проти 2017 р.	2019 р. проти 2018 р.
Власний капітал:	357197	503355	564211	146158	60856
- статутний капітал	13041	13041	13041	0	0
- капітал у дооцінках	6521	6521	6521	0	0
- додатковий капітал	158	158	158	0	0
- резервний капітал	2573	2573	2573	0	0
- нерозподілений прибуток	334904	481062	541918	146158	60856
Необоротні активи	548991	620277	649143	71286	28866
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	94	0	1565	-94	1565
Власний оборотний капітал	-191794	-116922	-84932	74872	31990
Поточні зобов'язання та забезпечення:	434025	419652	271161	-14373	-148491
- кредити банків	2500	0	5500	-2500	5500
- кредиторська заборгованість	419838	409679	234667	-10159	-175012
Поточні забезпечення	1866	2283	20766	417	18483
Інші поточні зобов'язання	9821	7690	10228	-2131	2538
Всього:	791316	923007	836937	131691	-86070

Крім власних ресурсів, товариство використовує і позикові ресурси, а саме довгострокові та поточні зобов'язання та забезпечення. Так, вартість довгострокових зобов'язань та забезпечень в 2017 році становила 94 тис. грн., в

2018 році – 0, а в 2019 році 1565 тис. грн., що є свідченням відсутністю політики залучення довгострокових зобов'язань. Найбільшу частку позикових коштів товариства займають поточні зобов'язання та забезпечення вартість яких в 2018 році проти 2017 року зменшилась на 14373 тис. грн., а в 2019 році проти 2018 року – ще на 148491 тис. грн., що є позитивною динамікою та підтверджує висновки про ефективну структуру капіталу ПрАт «Кременчуцький міськмолкозавод».

Розглядаючи елементи поточних зобов'язань відзначимо, що використання кредиторської заборгованості аналізованим товариством є позитивним фактором, оскільки ці кошти залучаються в оборот, приносять доходи та виступають безкоштовним джерелом запозичення для молокозаводу. Що стосується кредитів банку, то у 2018 році він був повністю виплачений (2017 рік – 2500 тис. грн.), а в 2019 році - товариство запозичило короткостроковий кредит на суму 5500 тис. грн., що є свідченням поповнення оборотного капіталу товариства.

У динаміці ситуація має наступний стан: збільшення розмірів власного капіталу та довгострокових зобов'язань у 2017-2019 роках викликає збільшення власного оборотного капіталу на 146064 тис. грн. у 2018 році та на 62421 тис. грн. у 2019 році відносно відповідних попередніх років. Це пояснюється збільшенням нерозподіленого прибутку протягом усього досліджуваного періоду.

У цілому, тенденція, що спостерігається протягом всього періоду (2017-2019 рр.) дозволяє зробити висновок про певний рівень сталості вказаних джерел формування оборотного капіталу та значну перевагу власних джерел його формування, що забезпечує достатній рівень фінансової незалежності.

Механізм формування й використання оборотного капіталу активно впливає на процес виробництва, виконання поточних виробничих і фінансових планів. Розширення обсягів виробництва і реалізації продукції, завоювання нових ринків збуту, тобто сфери обігу капіталу підприємства, повинно забезпечуватися оборотними коштами планомірно і найбільш раціонально,

економно, тобто з мінімальним розміром оборотного капіталу. У цьому головна задача фінансиста заключається у відповідальності за планування і організацію ефективного використання оборотного капіталу.

Оборотний капітал повинен забезпечувати безперервність процесу виробництва і реалізації. Це пояснює необхідність визначення потреби підприємства в оборотному капіталі, але розрахунок не тільки потреби в коштах для безперебійного виробництва та реалізації, але і необхідного розміру оборотного капіталу для сфери обігу.

Потреба молокозаводу в оборотному капіталі залежить від багатьох факторів:

- обсягів реалізації;
- характеру діяльності підприємства;
- масштабу діяльності;
- тривалості виробничо-комерційного циклу;
- структури капіталу підприємства;
- облікової політики підприємства і системи розрахунків;
- умов і практики кредитування господарської діяльності;
- рівня матеріально-технічного постачання;
- видів і структури використаної сировини;
- темпів росту обсягів виробництва і реалізації;
- мистецтва управління й інших факторів.

Найточнішим є розрахунок потреби в оборотному капіталі, виходячи із тривалості перебування капіталу в сфері виробництва і обігу, яка залежить від перерахованих вище факторів.

Період перебування оборотного капіталу у виробництві складається з часу, протягом якого оборотні кошти виробництва знаходяться в процесі безпосереднього використання (обробки); тривалості перерв в процесі виробництва; часу, протягом якого оборотні кошти перебувають у вигляді запасів. Період перебування оборотного капіталу в сфері обігу формується із наступних складових часу, протягом якого оборотні кошти акумулюються у

вигляді залишків нереалізованої продукції, грошових коштів в касі підприємства, на рахунках в банку і в розрахунках.

Загальна тривалість обороту оборотного капіталу складається із періоду перебування їх в сфері виробництва і в сфері обігу. Вказана категорія є найважливішою характеристикою, яка впливає на ефективність використання оборотного капіталу і фінансовий стан підприємства.

Швидкість обороту оборотного капіталу характеризує рівень виробничого споживання оборотних коштів. Чим вище швидкість обороту, тим менша потреба підприємства в оборотному капіталі. Це може бути досягнуто як за рахунок прискорення процесів реалізації продукції, так і за рахунок зменшення витрат на виробництво та зниження собівартості продукції.

Проаналізувавши джерела формування оборотного капіталу, доцільним є зупинитися на питанні стосовно ефективного його використання, для чого складемо таблицю 2.14.

Таблиця 2.14 – Показники ефективності управління оборотним капіталом ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» за 2017-2019 рр.

Показник	Алгоритм розрахунку	Роки			Абсолютна зміна	
		2017	2018	2019	2018 р. проти 2017 р.	2019 р. проти 2018 р.
1	2	3	4	5	6	7
Коефіцієнт поточної ліквідності	Оборотні активи / поточну заборгованість	0,55	0,72	0,69	0,18	-0,03
Проміжний коефіцієнт покриття	Грошові кошти + дебіторська заборгованість / поточну заборгованість	0,40	0,56	0,50	0,16	-0,05
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Грошові кошти / поточну заборгованість	0,02	0,02	0,00	0,01	-0,02
Коефіцієнт участі матеріальних запасів в покритті	Виробничі запаси / поточну заборгованість	0,10	0,10	0,17	0,01	0,07

Продовження таблиці 2.14

1	2	3	4	5	6	7
Питома вага матеріальних оборотних активів у загальній сумі активів	Матеріальні запаси / оборотні активи	0,17	0,14	0,25	-0,03	0,10
Коефіцієнт інфляційної захищеності	Оборотні активи захищенні / оборотні активи	0,24	0,20	0,27	-0,05	0,07
Коефіцієнт маневреності	Власні оборотні активи / власні ресурси	-0,54	-0,23	-0,15	0,30	0,09
Оборотність оборотних активів, разів	Валові доходи / оборотні активи	4,71	5,56	6,46	0,85	0,90
Оборотність товарно-матеріальних запасів, разів	Валові доходи / виробничі запаси	29,17	34,25	33,44	5,08	-0,81
Оборотність дебіторської заборгованості, разів	Валові доходи / дебіторська заборгованість	6,97	6,41	11,31	-0,56	4,90
Оборотність грошових коштів, разів	Валові доходи / грошові кошти	184,26	153,94	1384,5 ₉	-30,32	1230,6 ₅
Період обороту оборотних активів, в днях	Тривалість періоду / оборотність оборотних активів	76,38	64,71	55,69	-11,67	-9,02
Період обороту запасів, в днях	Тривалість періоду / оборотність запасів	12,34	10,51	10,77	-1,83	0,26
Період погашення дебіторської заборгованості, в днях	Тривалість періоду / оборотність дебіторської заборгованості	51,67	56,19	31,83	4,51	-24,35
Довжина операційного циклу, в днях	Період обороту запасів + період погашення дебіторської заборгованості	64,02	66,70	42,60	2,68	-24,09

Дані таблиці свідчать, що протягом 2017-2019 років ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» є не ліквідним підприємством, про що свідчить не відповідність коефіцієнтів поточної, проміжної та абсолютної ліквідності оптимальним значенням. Так, в 2018 році проти 2017 року відбулось збільшення показників поточної та проміжної ліквідності на 0,18 та

0,16 відповідно, а в 2019 році проти 2018 року – їх значення зменшилось на 0,03 та 0,05 відповідно, але при цьому перевищило значення 2017 року. Коефіцієнт абсолютної ліквідності в 2019 році становив – 0, що є критичним значенням. Таким чином, констатуємо деяке покращення рівня ліквідності товариства протягом аналізованого періоду, але при цьому його неплатоспроможність та повну незабезпеченість грошовими коштами для негайного покращення поточних зобов'язань.

Коефіцієнт участі матеріальних запасів в покритті у ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» в 2017 та 2018 роках становив – 0,1, в 2019 році – 0,17. Це свідчить, що питома вага матеріальних ресурсів в 2019 році - 17% не перекриє поточну заборгованість, проте це можна пояснити коротким терміном зберігання продукції на складах. При цьому, відмітимо, що матеріальні запаси покривають оборотні активи лише на 17% в 2017 році, на 14% в 2018 році та на 25% в 2019 році. Значення 2019 року є найкращим, але відбулось в результаті зниження оборотних активів товариства, що є негативним фактором діяльності.

В структурі оборотних активів ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» знаходиться лише 24-27% інфляційно захищених активів, що потребує нарощення. Коефіцієнт маневреності взагалі має від'ємне значення, що відбулось в результаті недостатності власного оборотного капіталу товариства протягом аналізованого періоду.

У ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» протягом аналізованого періоду спостерігається прискорення оборотності, що наведено на рисунку 2.12.. Так, оборотність оборотних активів протягом 2017-2019 років збільшилась з 4,71 обороту до 6,46 оборотів. Оборотність товарно-матеріальних запасів прискорила в 2018 році відносно 2017 року на 5,08 оборотів, а в 2019 році проти 2018 року уповільнилась на 0,81 оборотів, але при цьому перевищила значення 2017 року і становила – 33,44 обороти. Оборотність дебіторської заборгованості протягом аналізованого періоду збільшується з 6,97 оборотів в 2017 році до 11,31 оборотів в 2019 році. Оборотність грошових

коштів ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» в 2017 році становить – 184,26 обороти, в 2018 році – 153,94 обороти, а в 2019 році – 1384,59 обороти, що відбулось в результаті значного зниження вартості грошових коштів протягом аналізованого періоду. Відзначимо, що прискорення оборотності оборотних активів ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» та всіх його елементів відбулось в результаті значного зменшення їх вартості, що свідчить про неефективну політику управління оборотним капіталом товариства.

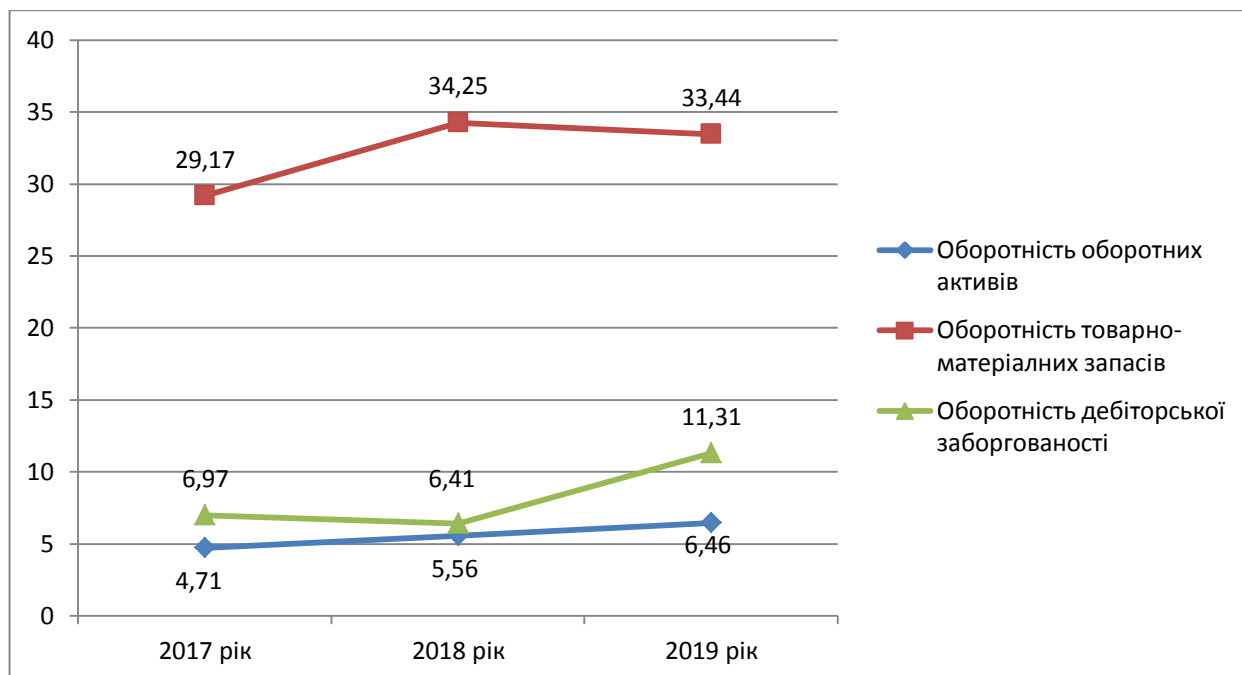

Рисунок 2.12 – Динаміка ефективності управління оборотним капіталом ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» за 2017-2019 рр.

Аналізуючи період оборотності оборотних активів ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» протягом 2017-2019 років, можна зробити аналогічні висновки. Так, прискорення періоду обертання протягом в 2019 році проти 2017 року спостерігається у всіх розрахованих показниках: оборот оборотних активів в днях – на 20,69 днів, оборот запасів – на 1,57 днів та дебіторської заборгованості – на 19,84 днів.

Підвищення оборотності оборотного капіталу в днях вплинуло і на зменшення тривалості виробничо-комерційного циклу в 2019 році проти 2017 року на 21,34 дні і у 2019 році становить 42,60 днів. Ці зміни відбулися за

рахунок скорочення періоду обороту запасів та дебіторської заборгованості, а також їх суттєвого скорочення вартості в досліджуваному періоді.

Тривалість операційного циклу свідчить, що з моменту вкладення коштів у виробничі запаси і до моменту отримання виручки від їх реалізації у ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» в 2019 році проходить 42,60 днів, що є свідченням досить короткого часу.

Виходячи із даних таблиці 2.15, відмітимо, що оборотність оборотного капіталу підвищилася на 0,3 % за рахунок прискорення оборотності товарно-матеріальних запасів та дебіторської заборгованості. Прискорення оборотності капіталу позитивно вплинуло на підвищення швидкості обертання оборотного капіталу на 0,84 днів та на зменшення тривалості операційного циклу на 94,04 дні. Це також характеризує підвищення ефективності використання оборотних коштів. Проаналізуємо, як вплинула оборотність капіталу на загальну потребу в оборотних коштах, використовуючи вищевказану формулу:

$$E (П) = \frac{(O_{зв.} - O_{баз.}) \times ЧВ}{365} \quad (2.1)$$

де E (П) - економія (перевитрати);

$O_{зв.}$ ($O_{баз.}$) - період обороту оборотного капіталу, в днях;

ЧВ – чиста виручка.

$$E (П) = (55,69 - 64,71) \times 1543819 / 365 = -38142,8 \text{ (тис.грн.)}$$

Отже, в результаті скорочення тривалості обороту оборотного капіталу ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» в 2019 році (навіть такому незначному – 9, днів) у товариства виявлено можливе вивільнення оборотних коштів в розмірі 38142,8 тис. грн. проти 2018 р. Для виявлення більш реальної вартості можливої економії необхідно перерахувати на індекс інфляції.

Таким чином, швидкість обороту оборотного капіталу ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» необхідно віднести до переліку найбільш важливих якісних показників роботи системи.

Основним методом нормування оборотних коштів молокозаводу є метод прямого рахунку, але практичне застосування вказаного методу зробити неможливо з об'єктивних причин, серед яких:

- метод прямого рахунку характерний для планової економіки, коли були відсутні збої в постачанні сировини, реалізації готової продукції, кризи в розрахунках;

- всі норми оборотних коштів за окремими їх елементами встановлені в днях і залишаються незмінними протягом десятиліть;

- постійне обезцінення грошових ресурсів (інфляція) та не завжди економічне обґрунтування нарощення додаткового капіталу через індексацію основних фондів;

- велика працемісткість методів нормування та складність в розрахунках в сучасних мобільних умовах господарювання призводить до неможливості точно визначити загальну потребу у власних оборотних коштах.

Крім вказаних причин, є ще одна, а саме з переходом до ринкової економіки, поняття «планування» надовго було викреслене з фінансової практики, забуто його економічне значення. Планування, нормування почало застосовуватися і ототожнюватися при характеристиці соціалістичного складу життя. Сьогодні, виникає необхідність застосування та постійного використання на практиці планування і не лише оборотного капіталу, але і інших показників господарювання.

Отже, зменшення тривалості операційного циклу та скорочення циклу обороту грошових коштів є умовою ефективного управління оборотним капіталом і оптимальною тенденцією забезпечення покращення управління оборотним капіталом внаслідок прийняття ефективних, обдуманих, спланованих, прорахованих наперед управлінських рішень.

Висновки за розділом 2

Під час проведення фінансово-господарської характеристики ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» виявлено, що увагу керівництва підприємства слід звернути на структуру активів підприємства, а саме: на наявність великої питомої ваги дебіторської заборгованості, що знижує ефективність використання оборотних активів; критичну недостатність грошових коштів на рахунках підприємства, що суттєво знижує рівень ліквідності; на неефективну структуру майна товариства в цілому, що виявляється у відсутності власного оборотного капіталу; нарощення фінансового потенціалу, диверсифікації виробництва та випуск нових видів продукції, що користується платоспроможним попитом населення. ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» протягом усього аналізованого періоду забезпечений достатнім рівнем рентабельності, що свідчить про стійке фінансове становище з гарною перспективою розвитку на майбутнє.

Оборотний капітал згруповано за різними класифікаційними ознаками, внаслідок чого виявлено, що в структурному розрізі переважає дебіторська заборгованість (71,13 % у 2019р.); співвідношення між виробничими фондами та фондами обігу раціональне, оскільки питома вага фондів обігу (75,37 % в 2019 році) перевищує питому вагу виробничих фондів (24,63% в 2019 році); найбільшу частку в оборотному капіталі займають швидкореалізуємі активи (74,78 % у 2019р.); оборотний капітал авансований, в основному, у оборотні кошти з малим ризиком вкладення в (97,80 % у 2019р.); в структурі активів за прибутковістю найбільша частка припадає на активи, що приносять прямі збитки (74,81 % у 2019р.), частка активів, що мають низьку швидкість обертання найвища (72,73 % у 2019р.); за рівнем інфляційного захисту – основна частина коштів – це активи, що не захищені від інфляційного знецінення (73,30 % у 2019р.), до яких слід віднести дебіторську заборгованість та грошові кошти, витрати майбутніх періодів та інші оборотні активи.

Відмічено підвищення ефективності використання оборотного капіталу ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» протягом 2017-2019 років, про що свідчить загальне нарощення обсягів господарювання, прискорення оборотності оборотних активів, зменшення тривалості операційного циклу, що є умовою ефективного управління оборотним капіталом і оптимальною тенденцією до покращення досліджуваних показників. У цілому, тенденція, що спостерігається протягом всього досліджуваного періоду (2017-2019 рр.) дозволяє зробити висновок про певний рівень сталості вказаних джерел формування оборотного капіталу та значну перевагу власних джерел його формування, що забезпечує достатній рівень фінансової незалежності.

РОЗДІЛ 3

РОЗРОБКА ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ШЛЯХІВ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ПРАТ «КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ МІСЬКМОЛОКОЗАВОД»

3.1 Наскрізне дослідження чинників впливу оборотного капіталу на результативність діяльності підприємства та факторів, що визначають його формування

Основна мета діяльності будь-якого підприємства – забезпечення розширення обсягів виробництва та зростання прибутковості діяльності. Для досягнення поставленої мети кожному суб'єкту господарювання, в першу чергу, необхідно, визначити та оцінити його потребу у певних видах ресурсів, насамперед в оборотному капіталі, що має прямий вплив на забезпечення прибутковості підприємства.

Потреба в оборотному капіталі – це виражена в грошовому еквіваленті потреба підприємства у грошових та матеріальних засобах, необхідних для виконання поставлених цілей та забезпечення фінансової рівноваги. Основою, яка може визначати потребу у капіталі, є групування вихідних грошових потоків підприємства. Потреба в капіталі зумовлюється тим, що момент здійснення грошових витрат та момент надходження грошових коштів за продукцією, на виробництво якої понесені витрати, не збігаються в часі. Щоб визначити потребу в капіталі, сукупні витрати підприємства доцільно розмежувати на дві групи:

- витрати, пов'язані з підготовкою та організацією виробництва (капітальні витрати);
- витрати, пов'язані з веденням та обслуговуванням виробництва (поточні витрати).

Кредитори та інвестори, маючи на меті гарантувати свої вкладення та не допустити порушення фінансової рівноваги, вимагають додержання певних

правил під час формування оборотного капіталу та управління ним. Щоправда, не завжди дотримання чи недотримання цих правил є вирішальним критерієм під час прийняття інвестиційних рішень, але на практиці зазначені правила широко застосовуються для аналізу фінансового стану підприємств, оцінювання їх кредитоспроможності та інвестиційної привабливості. Дотримання правил формування активів і пасивів є необхідною умовою забезпечення фінансової рівноваги та вдосконалення управління оборотним капіталом.

Правила фінансування фактично є формуванням принципів, згідно з якими підприємство мобілізує фінансовий капітал для покриття потреби у оборотному капіталі. На них слід зважати, формуючи стратегію залучення фінансових джерел оборотного капіталу для підприємств. Розрізняють такі основні правила формування оборотного капіталу підприємств як золоте правило фінансування, золоте правило балансу. Ці правила базуються на розрахунку низки показників, що характеризують співвідношення певних статей балансу.

Золоте правило фінансування називають також золотим банківським правилом, або правилом узгодженості строків. Це правило вимагає, щоб строки, на які мобілізуються фінансові ресурси, збігалися зі строками, на які вони вкладаються в реальні чи фінансові інвестиції, тобто перетворюються в оборотний капітал. Це означає, що фінансовий капітал має бути мобілізований на строк, не менший від того, на який відповідний капітал авансується в оборотні активи підприємства.

Підприємство, дотримуючись вимог золотого правила фінансування, забезпечує собі стабільну ліквідність та платоспроможність. Але під час застосування цього правила постає проблема порівняння окремих статей активу та пасиву балансу (окремих об'єктів інвестування та джерел фінансування). Це можна зробити на стадії планування фінансово-господарської діяльності підприємства. Загалом вважається, що має діяти принцип «загального фінансування», згідно з яким усі активи фінансуються за рахунок усіх пасивів.

На практиці застосовуючи золоте правило фінансування, користуються двома умовами, що виражають його зміст, а саме:

- питома вага довгострокових активів у довгострокових пасивах повинна бути меншою від одиниці;
- короткострокові активи повинні перевищувати короткостроковий капітал (рекомендоване значення більше ніж 1,0).

У разі додержання золотого правила фінансування фінансова рівновага забезпечується за таких умов:

- інвестований капітал своєчасно (у передбачені строки) вивільняється в результаті господарської діяльності;
- існує можливість пролонгації строків повернення капіталу;
- платежі, строк оплати яких настав, можна здійснити за рахунок надходжень від операційної та інвестиційної діяльності.

Розрахунки дотримання золотого правила фінансування на ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» за 2017-2019 роки представлені у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Показники дотримання золотого правила фінансування на ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» за 2017-2019 рр.

Показник	Рекомендоване значення	Роки			Відхилення	
		2017	2018	2019	2018 р. проти 2017 р.	2019 р. проти 2018 р.
1 умова (довгострокові активи / довгострокові пасиви)	< 1,0	1,54	1,23	1,15	-0,30	-0,08
2 умова (короткострокові активи / короткостроковий капітал)	> 1,0	1,08	1,15	1,86	0,07	0,71

Дані таблиці 3.1 свідчать про дотримання золотого правила фінансування на ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» лише за другою умовою. Так, короткострокові активи товариства перевищують поточні зобов'язання та

забезпечення в 2017 році на 1,08 разів, в 2018 році на 1,15 разів, а в 2019 році – на 1,86 разів. Визначена тенденція до збільшення свідчить про ефективну управлінську політику досліджуваного товариства у сфері фінансування. Перша умова золотого правила фінансування не виконується, адже всі розраховані значення є більшими за норматив. При цьому, відмітимо, що протягом 2017-2019 років спостерігається ста більша динаміка досягнення даного правила фінансування шляхом зниження показника, що підтверджує факт ефективного управління в сфері фінансування. Разом з тим, така тенденція дозволяє зробити висновок про наявний потенціал підприємства в сфері розширення обсягів виробництва за рахунок залучення додаткового оборотного капіталу, що є необхідним товариству.

Золоте правило балансу вимагає не лише паралельності строків фінансування та інвестування, а й додержання певних співвідношень між окремими статтями пасивів та активів. Умови золотого правила балансу представлені на рисунку 3.1.

Необоротні активи	Власний капітал Довгострокові пасиви	Необоротні активи Довгострокові оборотні активи	Власний капітал Довгострокові пасиви
Оборотні активи	Короткострокові пасиви	Короткострокові оборотні активи	Короткострокові пасиви

Рисунок 3.1 – Умови золотого правила балансу

Загалом це правило вимагає виконання таких умов:

- необоротні активи мають фінансуватися за рахунок власного капіталу та довгострокових позик;
- довгострокові капіталовкладення мають фінансуватися за рахунок коштів, мобілізованих на довгостроковий період, тобто довгострокові пасиви мають використовуватися не тільки для фінансування основних фондів, а й для довгострокових оборотних активів (наприклад, оборотні активи, авансовані у стратегічні запаси сировини, неліквідні товари).

Розрахунки дотримання золотого правила балансу на ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» представимо у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 – Показники дотримання золотого правила балансу на ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» за 2017-2019 рр.

Показник	Роки			Відхилення	
	2017	2018	2019	2018 р. проти 2017 р.	2019 р. проти 2018 р.
Необоротні активи	548991	620277	649143	71286	28866
Власний капітал	357197	503355	564211	146158	60856
Довгострокові пасиви	94	0	1565	-94	1565
Оборотні активи	242325	302730	187794	60405	-114936
Довгострокові оборотні активи	0	0	0	0	0
Короткострокові пасиви	444027	419652	271161	-24375	-148491
Забезпеченість необоротних активів власним капіталом та довгостроковими пасивами	191700	116922	83367	-74778	-33555
забезпеченість оборотних активів короткостроковими пасивами	-201702	-116922	-83367	84780	33555
Забезпеченість необоротних активів та довгострокових оборотних активів власним капіталом та довгостроковими пасивами	191700	116922	83367	-74778	-33555

Дані таблиці 3.2 свідчать про не дотримання умов золотого правила балансу з питання забезпеченості необоротних активів власним капіталом та довгостроковими пасивами протягом 2017-2019 рр. Так, в 2017 році у товариства спостерігається суттєва недостатність власного капіталу та довгострокових пасивів для покриття необоротних активів, а саме – 191700 тис. грн., в 2018 році – 116922 тис. грн., а в 2019 році – 83367 тис. грн., що

вимагає впровадження управлінських рішень з питань покращення оптимальності структури майна товариства в бік нарощення оборотних активів та зменшення необоротних.

Протягом 2017-2019 років у ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» спостерігається умова забезпечення оборотного капіталу короткостроковими пасивами. Так, в 2017 році поточні зобов'язання та забезпечення покривають оборотні активи товариства на 201702 тис. грн., в 2018 році – 116922 тис. грн., а в 2019 році – 83367 тис. грн. Така ситуації підкреслює сформовані раніше висновки про можливість удосконалення управління оборотним капіталу і про реальну перспективу нарощення обсягів діяльності за допомогою залучення додаткового оборотного капіталу.

Потреба виробничого підприємства у формуванні оборотного капіталу залежить від багатьох факторів. Головними та найбільш впливовими є виручка та період обертання оборотних активів. Розрахунок їх впливу проведемо методом ланцюгових підстановок. При цьому використаємо наступну факторну модель:

$$OK_{ск} = B1 / O_{ок} \quad (3.1)$$

де: $OK_{ск}$ - обсяг оборотного капіталу скоригований;

$B1$ - виручка від реалізації (товарів, робіт, послуг) за звітний період;

$O_{ок0}$ - оборотність оборотного капіталу у разях у базисному періоді;

Таблиця 3.3 – Вплив факторів на зміну обсягу оборотного капіталу ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» у 2017-2019 роках

Показник	Роки			Абсолютна зміна, тис. грн.	
	2017	2018	2019	2018 р. проти 2017 р.	2019 р. проти 2018 р.
Середньорічний обсяг оборотного капіталу, тис. грн.	262021	269428	238826,5	7407	-30601,5
Виручка від реалізації (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	1234924	1498917	1543819	263993	44902
Оборотність оборотного капіталу, раз	4,71	5,56	6,46	0,85	0,90

Розрахунки, результати яких наведені у таблиці 3.3, свідчать про загальну тенденцію до зменшення результативного показника (середньорічний обсяг оборотного капіталу), так у 2019 році він зменшився порівняно із 2017 роком на 23194,5 тис. грн., а у 2018 році відносно попереднього року відбулось його зростання на 7407 тис. грн., що говорить про скорочення його розміру на підприємстві.

Суттєво збільшилась виручка від реалізації (на 44902 тис. грн. у 2019 р., та на 263993 тис. грн. у 2018 р. проти відповідних попередніх років), це пов'язано з збільшенням обсягів виробництва та реалізації, що позитивно відображається на фінансовому стані підприємства. При цьому відмітимо, що збільшення виручки від реалізації прямо пропорційно впливає на збільшення оборотних активів, а збільшення оборотності – навпаки на зменшення оборотних активів. Таким чином, стабільне зростання виручки від реалізації позитивно впливає на збільшення оборотних активів товариства, але прискорення оборотності є негативним фактором, що перекидає вплив виручки. Саме тому, прискорення оборотності в 2019 році на 0,9 обороти негативно вплинуло на оборотні активи товариства зменшивши їх на 30,601,5 тис. грн.

Розглянутий нами підхід стосовно впливу виручки та оборотності на формування оборотного капіталу доцільний лише в тому випадку, коли вся отримана виручка надходить на поповнення оборотного капіталу, тобто виручка, отримана у 2018 році забезпечила поповнення оборотного капіталу у 2019 році, а та, що буде отримана у 2019 році забезпечить поповнення оборотного капіталу у 2020 році. Якщо ж оцінювати ситуацію в межах конкретного року, то результативним показником в розглянутій вище моделі буде виручка, а оборотний капітал і його оборотність виступатимуть впливовими показниками. На нашу думку, більш логічно розглядати саме цей варіант, адже не можна з впевненістю стверджувати, що вся виручка поточного року буде направлена на поповнення оборотного капіталу в наступному році, тим більше досліджуючи конкретний період (а саме рік) більш логічним є

вкладення оборотного капіталу з метою отримання виручки як результату ефективного управління оборотним капіталом. Тому розглянемо дану модель з іншого боку, що є більш традиційним в сучасній фінансовій та управлінській практиці:

$$B = OK \times OOK, \quad (3.2)$$

де ОК - обсяг оборотного капіталу;

В - виручка від реалізації (товарів, робіт, послуг);

ООк - оборотність оборотного капіталу.

Розрахунок факторної моделі впливу оборотного капіталу та його оборотності на виручку від реалізації наведено в таблиці 3.4.

Аналізуючи 2017-2018 рік функціонування ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» можна сказати наступне. Так, збільшення середньорічної вартості оборотного капіталу в 2018 році на 7407 тис. грн. позитивно вплинуло на виручку від реалізації збільшивши її на 34909,73 тис. грн. При цьому, прискорення оборотності оборотного капіталу в 2018 році проти 2017 року на 0,85 оборотів призвело до збільшення вартості виручки від реалізації на 229083,27 тис. грн. Загалом зростання виручки від реалізації аналізованого нами товариства в 2018 році відбулось на 1269833,73 тис. грн.

Аналізуючи 2018-2019 рік функціонування ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» можна сказати наступне. Так, зменшення середньорічної вартості оборотного капіталу в 2019 році проти 2018 року на 30601,5 тис. грн. негативно вплинуло на виручку від реалізації зменшивши її на 170246,26 тис. грн. При цьому, прискорення оборотності оборотного капіталу в 2019 році проти 2018 року на 0,9 оборотів призвело до збільшення вартості виручки від реалізації на 215148,26 тис. грн. Загалом зростання виручки від реалізації аналізованого нами товариства в 2019 році проти 2018 року відбулось на 215148,26 тис. грн.

Отже, зниження оборотного капіталу товариства є негативним фактором впливу на рівень отриманої виручки від реалізації товарів, робіт, послуг.

Таблиця 3.4 – Вплив оборотного капіталу та його оборотності на зміну виручки ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» у 2017-2019 роках

Показник	2017 рік	2018 рік	2019 рік	Скориго- ваний показник 2018р. порівня- но з 2017р.	Відхилення (+;-) показника 2018р. порівняно з 2017р.			Скориго- ваний показник 2019р. порівня- но з 2018р.	Відхилення (+;-) показника 2019р. порівняно з 2018р.		
					Всього	Оборот- ного капіталу	Оборот- ності оборотно- го капіталу		Всього	Оборот- ного капіталу	Оборот- ності оборотно- го капіталу
Середньо- річний обсяг оборотного капіталу, тис. грн.	262021,0	269428,0	238826,5	X	7407,00	X	X	X	-30601,5	X	X
Оборотність оборотного капіталу, раз	4,71	5,56	6,46	X	0,85	X	X	X	0,9	X	X
Виручка від реалізації (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	1234924,0	1498917,0	1543819,0	1269833,73	263993,	34909,73	229083,27	1328670,74	44902,0	-170246,26	215148,26

Даний вид дослідження підтвердив значну роль оборотного капіталу як основного фактору забезпечення прибуткової діяльності підприємства, тому ефективність управління оборотним капіталом та його вдосконалення має бути на першому місці за важливістю серед поточних та перспективних питань менеджерів.

Загальну оцінку ефективності використання оборотного капіталу можна дати за допомогою рентабельності оборотного капіталу. Рентабельність оборотного капіталу характеризує величину прибутку у розрахунку на 1 грн. авансованого у звітному періоді оборотного капіталу і визначається за формулою:

$$\text{Рок} = \text{ЧП} / \text{ОК}, \quad (3.3)$$

де Рок - рентабельність оборотного капіталу;

ЧП - прибуток за звітний період;

ОК - середній розмір оборотного капіталу протягом періоду.

Розрахунок впливу на зміну прибутку зміни обсягу оборотного капіталу і ефективності його використання проведемо з використанням скоригованих показників (метод абсолютних різниць). Для цього використаємо наступну факторну модель:

$$\text{ЧП} = \text{ОК} \times \text{Рок} / 100, \quad (3.4)$$

де ЧП - чистий прибуток;

ОК - середній розмір оборотного капіталу;

Рок - рентабельність оборотного капіталу.

Результати розрахунків впливу зміни обсягу оборотного капіталу і ефективності його використання на зміну прибутку за наведеною вище моделлю представимо у таблиці 3.5.

Виходячи з отриманих розрахунків таблиці 3.5, доцільно зазначити, що оборотний капітал має значний вплив на забезпечення зростання чистого прибутку підприємства.

Таблиця 3.5 – Вплив оборотного капіталу та його рентабельності на зміну чистого прибутку ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» у 2017-2019 роках

Показник	2017 рік	2018 рік	2019 рік	Скоригований показник 2018р. порівняно з 2017р.	Відхилення (+;-) показника 2018р. порівняно з 2017р.			Скоригований показник 2019р. порівняно з 2018р.	Відхилення (+;-) показника 2019р. порівняно з 2018р.		
					Всього	Оборотного капіталу	Рентабельності оборотного капіталу		Всього	Оборотного капіталу	Рентабельності оборотного капіталу
Середньорічний обсяг оборотного капіталу, тис. грн.	262021,0	269428,0	238826,5	X	7407,0	X	X	X	-30601,5	X	X
Рентабельність оборотного капіталу	0,02	0,58	0,34	X	0,56	X	X	X	-0,24	X	X
Чистий прибуток, тис. грн.	5886	156159	81898	6052,39	150273,0	166,39	150106,61	138422,54	-74261,0	-17736,46	-56524,54

Аналізуючи 2017-2018 рік функціонування ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» можна сказати наступне. Так, збільшення середньорічної вартості оборотного капіталу в 2018 році на 7407 тис. грн. позитивно вплинуло на чистий прибуток збільшивши його на 166,39 тис. грн. При цьому, збільшення рентабельності оборотного капіталу в 2018 році проти 2017 року на 0,56 призвело до збільшення чистого прибутку на 150106,61 тис. грн. Загалом зростання чистого прибутку аналізованого нами товариства в 2018 році відбулось на 150273 тис. грн.

Аналізуючи 2018-2019 рік функціонування ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» можна сказати наступне. Так, зменшення середньорічної вартості оборотного капіталу в 2019 році проти 2018 року на 30601,5 тис. грн. негативно вплинуло на чистий прибуток зменшивши його на 17736,46 тис. грн. При цьому, зменшення рентабельності оборотного капіталу в 2019 році проти 2018 року на 0,24 (або на 2,4%) призвело до зменшення вартості чистого прибутку на 56524,54 тис. грн. Загалом зменшення чистого прибутку аналізованого нами товариства в 2019 році проти 2018 року відбулось на 74261 тис. грн.

Для узагальнення отриманих результатів дослідження доцільно розрахувати інтегральний показник ефективності, що показує зміну ефективності використання оборотного капіталу під сукупним впливом двох факторів, а саме: фондівдачі і рентабельності оборотного капіталу. Збільшення цього показника свідчить про ефективне використання оборотного капіталу. Він розраховується за формулою:

$$I = \sqrt{\frac{\Phi_{OK} \times P_{OK}}{100}} , \quad (3.5)$$

де Φ_{OK} - фондівдача оборотного капіталу,

P_{OK} - рентабельність оборотного капіталу.

Фондівдача оборотного капіталу показує скільки виручки підприємство отримає з кожної гривні, авансованої в оборотний капітал. За методикою

розрахунку даний показник ідентичний оборотності оборотного капіталу, що був розрахований вище. Також його ще називають трансформацією активів.

Таблиця 3.6 – Інтегральний показник ефективності оборотного капіталу
ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» у 2017-2019 роках

Показник	2017 рік	2018 рік	2019 рік	Відхилення (+;-)	
				2018р. проти 2017р.	2019р. проти 2018р.
Середньорічний обсяг оборотного капіталу, тис. грн.	262021,00	269428,00	238826,50	7407,00	-30601,5
Виручка від реалізації (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	1234924,00	1498917,00	1543819,00	263993,00	44902
Чистий, прибуток, тис. грн.	5886	156159	81898	150273,00	-74261
Фондовіддача оборотного капіталу	4,71	5,56	6,46	0,85	0,90
Рентабельність оборотного капіталу	2,25	57,96	34,29	55,71	-23,67
Інтегральний показник ефективності оборотного капіталу	0,33	1,80	1,49	1,47	-0,31

Як свідчать дані таблиці 3.6, у аналізованого нами товариства спостерігається збільшення показника фондовіддачі оборотного капіталу. Так, в 2017 році на кожну гривню авансованого у оборотні активи оборотного капіталу припадає 4,71 грн. виручки від реалізації, в 2018 – 5,56, а в 2019 році – 6,46. Покращення фондовіддачі оборотного капіталу відбулось за рахунок того, що товариство має високі темпи росту виручки від реалізації та скорочення середньорічної вартості оборотного капіталу.

Рентабельність оборотного капіталу ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» протягом аналізованого періоду також підвищилась. Так, в 2018 році проти 2017 року рентабельність оборотних активів збільшилась на 55,71%, а в 2019 році проти 2018 року відбулось зниження даного показника на 23,67%, що на кінець 2019 року становило – 34,29%. Це відбулось за рахунок

зменшення оборотного капіталу протягом усього досліджуваного періоду та збільшення чистого прибутку товариства.

Значення інтегрального показника у 2019 році проти 2018 року знизилось на 0,31, тому у 2019 році можна говорити про зменшення рентабельності та прискорення оборотності оборотного капіталу. В 2018 році проти 2017 року відбулось збільшення інтегрального показника ефективності оборотного капіталу на 1,47. Загалом, в 2019 році проти 2017 року відбулось збільшення інтегрального показника ефективності оборотного капіталу ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» з 0,33 до 1,49, що є свідченням загального покращення ефективності управління оборотним капіталом товариства.

Отже, проведені дослідження дали змогу переконатися в надзвичайній важливості факторів впливу на формування оборотного капіталу та в значимості оборотного капіталу при забезпеченні прибуткової діяльності підприємства. І одними, і іншими ні в якому разі не можна нехтувати, врахування такого впливу, його дослідження, постійний моніторинг здатне забезпечити підґрунтя для прийняття ефективних управлінських рішень в політиці управління оборотним капіталом, як основним джерелом діяльності підприємства.

3.2 Оптимізація структури капіталу як основного джерела поповнення оборотного капіталу

Оптимізація структури капіталу – важливий крок до вдосконалення управління оборотним капіталом, оскільки отримані вище результати розрахунків за золотим правилом фінансування та балансу дозволили отримати узгоджений висновок про можливість підвищення ефективності управління оборотним капіталом на основі оптимізації структури джерел його поповнення на ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод», адже дане підприємство має

високі обсяги власного капіталу і низькі короткострокових зобов'язань. Необхідність впровадження даного напрямку вдосконалення системи управління оборотним капіталом підтверджується і тим, що основним джерелом його поповнення є саме капітал і від того наскільки оптимальною буде його структура залежать і управлінські рішення стосовно управління оборотним капіталом та їх результативність. Дане рішення з пошуку джерел фінансування оборотних активів стане основою для їх поповнення та підвищення їх оптимальної структури.

Необхідно визначити оптимальну структуру капіталу для ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод», враховуючи вид та специфіку діяльності, мету створення підприємства, його стратегічні та тактичні цілі розвитку, також фактори внутрішнього та зовнішнього середовища. Щоб виявити оптимальну структуру капіталу, тобто граничну межу використання позичкового капіталу підприємства, розрахуємо ефект фінансового левериджу. Цей показник доцільно обчислювати у процесі фінансового менеджменту, маючи на меті визначити відхилення від оптимальної структури капіталу та оцінити ризики, що при цьому виникають, а також під час розробки стратегії підвищення ефективності господарювання потрібно оптимізувати джерела залучення фінансових ресурсів. Коли мова йде про визначення оптимальної структури капіталу слід врахувати, що головною метою підприємства є максимізація прибутку в довгостроковому періоді. Якщо рентабельність сукупного капіталу (рентабельність активів) перевищує проценти за користування кредитом, то підприємству вигідно буде залучати позики. Проте якщо проценти за користування позикою перевищують рентабельність активів, фінансування за рахунок залучення кредитів слід мінімізувати.

Фінансовий леверидж (важіль) – це показник, що відбиває рівень додатково генеруючого прибутку на власний капітал при різній питомій вазі використання залучених коштів. Для розрахунку підвищення ефективності від залучення позикових коштів використаємо такі економічні поняття, пов'язані з характеристикою результатів діяльності:

1. Нетто – результат використання інвестицій у підприємство (НРЕІ), який характеризує ту частину прибутків підприємства, яка залишається в його розпорядженні після покриття всіх господарських витрат і податків.

2. Економічна рентабельність активів (ЕР), яка характеризує відношення нетто – результату експлуатації до всієї суми коштів, які використовуються підприємством, незалежно від джерел формування (А):

$$ЕР = НРЕІ / А = (ЧП + ФВ) / А, \quad (3.6)$$

де ЧП – прибуток підприємства;

ФВ – фінансові витрати.

3. Фінансова рентабельність (ФР), яка відображає розмір прибутку (ЧП) на одиницю власних коштів після розрахунків з бюджетом (Под) та кредиторами підприємства (ФВ):

$$ФР = (НРЕІ - ФВ - Под) / ВК = ЧП / ВК, \quad (3.7)$$

де ВК – власний капітал.

Величина ефекту фінансового важеля залежить від структури капіталу підприємства, різниці між його економічною рентабельністю та вартістю кредиту, а також рівня оподаткування підприємства. Отже, ступінь впливу фінансового важеля на рентабельність власних коштів підприємства визначається силою дії кожної її складової:

$$ЕФВ = (1 - С_{пп}) \times (Р_a - \overline{СП}) \times \frac{ПК}{ВК}, \quad (3.8)$$

де ЕФВ - ефект фінансового важеля;

С_{пп} - ставка податку на прибуток, долі одиниці;

Р_а – економічна рентабельність активів;

СП – середня розрахункова ставка проценту за кредит;

ПК – позиковий капітал, грн.;

ВК – власний капітал, грн.;

(1 - С_{пп}) – податковий коректор (щит);

Як видно з формули, на розмір ефекту від фінансових зрушень впливає:

- диференціал важеля (ДВ), який становить різницю між економічною рентабельністю активів (РА) та середньою ставкою проценту за кредит (СП):

$$ДВ = РА - СП \quad (3.9)$$

- плече важеля (ПВ), яке характеризує суму дії важеля. Його величина визначається співвідношенням між позиковими (ПК) та власними коштами (ВК):

$$ПВ = ПК / ВК \quad (3.10)$$

- податковий коректор (ПГ), який залишається у підприємства після сплати податків (Спп):

$$ПГ = 1 - Спп \quad (3.11)$$

Розрахунок ефекту фінансового важеля аналізованого підприємства наведено у таблиці 3.7.

Таблиця 3.7 – Розрахунок ефекту фінансового левириджу для ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» на 2020 рік

Показник	Роки			
	Фактичні дані за 2019 р.	прогнозовані дані 2020 р.		
		співвідношення позичкового до власного капіталу		
		50 : 50	30 : 70	70 : 30
Загальний обсяг капіталу (активів), тис. грн.	836937	836937	836937	836937
Власний капітал, тис. грн.	564211	418468,5	585855,9	251081,1
Позичковий капітал, тис. грн.	272726	418468,5	251081,1	585855,9
Чистий прибуток, тис. грн.	81898	81898	81898	81898
Економічна рентабельність активів, %	10,995	10,995	10,995	10,995
Ставка податку на прибуток, %	0,18	0,18	0,18	0,18
Ставка відсотку за користування кредитом, %	9	9	9	9
Ефект фінансового левириджу	0,791	1,636	0,701	3,817

Дані таблиці свідчать, що ефект фінансового важеля (левириджу) залежить від співвідношення позикового до власного капіталу, і вказує на те,

що найвищий рівень підвищення ефективності можливо досягти за таким співвідношенням як позиковий до власного на рівні 70:30.

Рентабельність товариства за таких умов збільшиться на 3,817 %, хоча для такої ситуації характерний високий рівень фінансового ризику. Співвідношення 50:50 призведе до збільшення рентабельності на 1,636 % і забезпечить фінансову незалежність ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод». При співвідношенні позикового та власного на рівні 30:70 забезпечиться найнижчий рівень підвищення рентабельності (0,701 %) внаслідок використання позикового капіталу.

Фінансовий важіль має певні межі. Зростання боргу пов'язане, по-перше, з наступним зростанням відсоткових платежів і збільшенням витрат; по-друге, з поверненням кредитів і погашенням облігацій в певні строки, які за постійно змінної кон'юнктури ринку можуть різко погіршити ліквідність. Показником, який подає «сигнал тривоги», є коефіцієнт заборгованості. Політика підприємства в галузі випуску нових акцій, тобто збільшення частки оплаченого капіталу, також має обмеження. Додатковий випуск акцій може, по-перше, викликати заперечення акціонерів тому, що нові акції потенційно можуть знизити доход і дивіденди на акцію; по-друге, призвести до втрати контролю над фірмою; по-третє, підвищити вартість капіталу. З цього можна зробити висновок, що основна мета політики корпорації в галузі управління капіталом полягає в досягненні оптимальності: за найнижчої вартості капіталу досягти стабілізації дивідендів і доходів, підтримуючи ліквідність на високому рівні. Покращення ефективності управління капіталом на основі визначення його структури пов'язане з питанням: в яких формах залучати зовнішні джерела? У зв'язку з цим, інтерес представляє аналіз історичних тенденцій. Слід підкреслити, що протягом 80-90-х років структура джерел неодноразово змінювалася. Частка зовнішніх джерел мала і має тенденцію до зростання за рахунок внутрішніх. Зарубіжні дослідники пояснюють це становище зниженням прибутковості корпорацій. Ця обставина визначила головне завдання фінансової політики фірм, а саме - підтримка певного рівня частки

акціонерів у прибутку.

Слід звернути увагу на зростання короткострокового боргу в структурі заборгованості – фактор, який постійно мають враховувати менеджери підприємств під час розгляду питань ліквідності. Відношення короткострокового боргу до загальної суми пасивів зарубіжних не фінансових корпорацій значно зросло. Переважний вибір короткострокового боргу припадає на фази економічного циклу з високими ставками відсотків на довгостроковий борг, коли постає питання про вибір між боргом і випуском нових акцій. Зростання короткострокової заборгованості пов'язане також з інфляцією, коли кредитори вважають за краще не ризикувати знеціненням позички, що повертається.

Економісти зазначають, що закордонні корпорації протягом 80-90-х років проводили більш ризиковану політику з точки зору ліквідності, боргу і виплат відсотків по боргу. Зростання частки заборгованості як короткострокової, так і довгострокової, відбувалось вищими темпами в період економічного піднесення. Інвестиційний бум, як правило, супроводжується зростанням заборгованості фірм. Фінансування за рахунок збільшення заборгованості під впливом інфляції й очікування подальшого зростання цін, невпевненості в стабільності одержуваних доходів призводить до підвищення ціни капіталу. Ставки відсотків по боргах зростають. З іншого боку, вдале використання боргових зобов'язань призводить до значних поточних прибутків, а в перспективі до росту вартості акцій.

Податкова політика також впливає на визначення структури капіталу. Введення в дію податкових пільг, зокрема вилучення з оподаткування відсотків по боргах, робить привабливим використання боргів. Незважаючи на зростання заборгованості й збільшення ризику, частка дивідендів в одержаному прибутку зарубіжних фірм у 80-90-ті роки залишалася на високому рівні. Корпорації намагаються підтримувати стабільно високі дивіденді як в роки надвисоких прибутків, так і в кризові періоди. Цей фактор забезпечував високі ринкові ціни на акції корпорацій і забезпечував доступ до фінансових ринків.

Як бачимо, рекомендувати підприємству оптимізувати структуру капіталу за наведеним вище розрахунком ефекту фінансового важелю не доцільно, оскільки в цьому випадку його структура різко зміниться, що в подальшому не призведе до покращення результатів діяльності. Тим більше фінансування діяльності підприємства за рахунок банківських кредитів вимагає здійснення додаткових витрат за позиковими ресурсами, що негативно впливає на кінцевий результат. Саме тому виникає необхідність в пошуку шляхів оптимізації структури капіталу з використанням і інших методів.

Оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації рівня фінансового ризику та термінів залучення капіталу пов'язана з вибором більш дешевих джерел фінансування активів підприємства.

Підприємства можуть застосовувати три різних підходи до фінансування різних груп активів за рахунок капіталу, а саме:

- консервативний, який передбачає використання власного капіталу і довгострокових зобов'язань для формування необоротних активів та половини змінної частини оборотних активів;
- агресивний підхід спрямований на використання власного капіталу та довгострокових зобов'язань лише для фінансування необоротних активів. Оборотні активи у повному обсязі формуються за рахунок короткострокових зобов'язань;
- компромісний підхід передбачає фінансування необоротних активів та постійної частини оборотних активів за рахунок власного капіталу та довгострокових зобов'язань. При цьому змінна частина оборотних активів фінансується короткостроковими зобов'язаннями.

Визначимо оптимальну структуру капіталу досліджуваного підприємства на 2020 рік за критерієм мінімізації рівня фінансових ризиків. Для цього припустимо, що капітал підприємства залишився на рівні 2019 року. При цьому, постійна частина оборотного капіталу включає в себе запаси та дебіторську заборгованість, а змінна – грошові кошти, інші оборотні активи та витрати майбутніх періодів.

Таблиця 3.8 – Вихідна інформація для визначення структури капіталу ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» з метою мінімізації рівня фінансового ризику на 2020 рік

Показник	Сума, тис. грн.	Питома вага, %
Необоротні активи	649143	77,561752
Оборотні активи	187794	22,438248
у тому числі:		
- постійна частина	183721	21,9515925
- змінна частина	4073	0,48665551
Сукупний капітал	836937	100

Враховуючи вихідну інформацію таблиці 3.8, розрахуємо розмір власного та позикового капіталу підприємства при використанні різних підходів до фінансування окремих груп активів (таблиця 3.9.).

Таблиця 3.9 – Оптимізація розміру капіталу ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» з метою мінімізації рівня фінансового ризику на 2020 рік

Показник	Консервативний підхід	Агресивний підхід	Компромісний підхід
Власний капітал	669549,6	292928	460315
у тому числі:			
- необоротні активи	649143	292928	460315
- оборотні активи	20407		
з них:			
* постійна частина	20407		
* змінна частина	0		0
Позиковий капітал	167387	544009	376622
у тому числі:			
* постійна частина	163314	183721	183721
* змінна частина	4073	4073	4073
Сукупний капітал	836937	836937	836937
Варіанти структури капіталу, %			
- власний капітал	80	35	55
- позиковий капітал	20	65	45

Для більш наглядного розуміння та порівняння існуючої структури на підприємстві та її оптимальних варіантів доцільно підсумувати та звести всі проведені розрахунки до єдиного вигляду (таблиця 3.10).

Таблиця 3.10 – Структура капіталу ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» з урахуванням критерію мінімізації рівня фінансового ризику та термінів залучення капіталу на 2020 рік, (%)

Структура капіталу, що реально склалася на підприємстві	Підходи до фінансування активів підприємства		
	консервативний	агресивний	компромісний
67,41:22,59	80:20	35:65	55:45

Отже, за розрахунками ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» не має реального розміру власного капіталу, враховуючи підходи до фінансування активів у 2019 році. Так, найефективніша структура капітал спостерігається при фінансуванні 80% власного капіталу на 20% позикового. При консервативному підході, товариство має можливість забезпечити повну вартість необоротних активів та 20407 тис. грн. оборотного капіталу, які підуть на фінансування постійної частини оборотних активів. При цьому, позиковий капітал фінансуватиме змінну частину оборотних активів у вартості 4073 тис. грн., та залишкову частину постійної частини оборотних активів у вартості 163314 тис. грн. Отже, для більш ефективної діяльності товариства підприємству необхідно наростити власний капітал на 13 %, щоб його частка в сукупному капіталі становила 80%. Так, при такій умові, ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» в 2020 році стане стабільним, адже використовуватиме в основному власний капітал та зможе наростити оборотний капітал для покращення структури майна товариства. Відзначимо, що темпи розвитку подібних суб'єктів господарювання обмежені, оскільки власний капітал не може забезпечити необхідного додаткового обсягу активів в періоди сприятливої кон'юнктури ринку.

Найбільший приріст фінансової рентабельності діяльності та фінансовий потенціал розвитку має підприємство, яке використовує позичений капітал. Але у такого підприємства існує більший фінансовий ризик та загроза банкрутства, оскільки вони залежать від питомої ваги позичених коштів,

матеріальних цінностей тощо в загальній структурі капіталу підприємства. Розрахунки таблиці 3.9 свідчать про те, що при дотриманні підприємством агресивного підходу фінансування власного капіталу товариства із часткою 35% та вартістю 292928 тис. грн. буде недостатньо навіть для забезпечення необоротних активів товариства (а саме 45% їх вартості), а оборотні активи, при цьому, повністю будуть фінансуватись за рахунок позикового капіталу разом з недостатньою частиною необоротних. Така ж ситуація спостерігається і у компромісного підходу, при якому частка власного капіталу в сукупному капіталі товариства – 55% забезпечує лише 71 % необоротних активів.

Отже, запропонований метод оптимізації структури капіталу дає змогу стверджувати про ефективність дотримання молокозаводом консервативного підходу фінансування для забезпечення фінансової незалежності від зовнішніх джерел фінансування, поповнення оборотного капіталу на 2020 рік та забезпечення оптимальної структури активів товариства. Як запропоновані зміни вплинуть на ліквідність, платоспроможність та фінансову стійкість ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод», представимо у таблиці 3.11.

Таблиця 3.11 – Вплив зміни структури капіталу на фінансову стабільність ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» у 2020 році

Показник	Фактичне значення	Планове значення, (співвідношення власного капіталу до позикового)		
		80:20	35:65	55:45
Капітал підприємства, тис. грн.	836937	836937	836937	836937
Власний капітал, тис. грн.	564211	669550	292928	460315
Зобов'язання, тис. грн.	272726	167387	544009	376622
Оборотні активи, тис. грн.	187794	187794	187794	187794
Коефіцієнт фінансової незалежності	0,67	0,80	0,35	0,55
Коефіцієнт фінансової напруги	0,33	0,20	0,65	0,45
Коефіцієнт фінансового ризику	0,48	0,25	1,86	0,82
Наявність власного оборотного капіталу, тис. грн.	-84932	20406	-356215	-188827
Коефіцієнт загальної ліквідності	0,69	1,12	0,35	0,50

Дані таблиці свідчать, що найбільш наближеним варіантом до фактичних даних підприємства є співвідношення між позиковим та власним капіталом як 20 : 80. Слід підкреслити, що цей варіант буде найкращий для ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод», оскільки він наближений як за структурою капіталу, так і за отриманими фінансовими показниками. Розглянемо даний варіант більш детально. Так, при даній структурі капіталу підприємства (80% власного капіталу та 20% позикового) у ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» в прогнозованому 2020 році спостерігатиметься зростання коефіцієнта фінансової незалежності з 0,67 до 0,8, що є результатом збільшення частки власного капіталу. Прогнозованим є і зменшення коефіцієнта фінансової напруги до 0,2, що є свідченням зниження частки позикового капіталу товариства до 20%. Позитивного значення заслуговує зменшення коефіцієнта фінансового ризику з 0,48 до 0,25, що є свідченням покращення структури капіталу товариства. Одним з головних факторів вибору варіанту фінансування капіталу 20/80 є наявність власного оборотного капіталу у товариства в 2020 році на рівні 20406 тис. грн., при цьому всі інші варіанти та поточний стан підприємства не забезпечували наявності ВОК, що є свідченням покращення його рівня ліквідності. Підтвердженням чого є розрахований коефіцієнт загальної ліквідності, який в прогнозованому 2020 році може зрости до 1,12 та відповідати оптимальному значенню, що є свідченням ліквідності ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод».

Також необхідно відмітити, що така структура капіталу забезпечить високий рівень підвищення ефективності в результаті дії фінансового важеля, проте збереже фінансову стійкість товариства, що є найбільш оптимальним варіантом для вдосконалення політики управління оборотним капіталом, свідченням чого є найкращі розраховані значення ефекту фінансового левериджу при структурі 70% власного до 30% позикового.

В інших випадках підвищення ефективності управління капіталу за рахунок фінансового важеля різко знизить фінансову незалежність, зокрема

фінансова залежність від зовнішніх джерел дорівнюватиме 45-60 %, рівень фінансового ризику – 0,82-1,86, коефіцієнт загальної ліквідності із значеннями 0,35 та 0,5 не відповідатиме рекомендованим параметрам, що призведе до відсутності власного оборотного капіталу.

Отже, для вдосконалення управління оборотним капіталом обов'язково необхідно визначити оптимальну структуру капіталу та її оптимізувати. Розглянувши існуючі підходи до формування структури капіталу з використання ефекту фінансового левериджу (співвідношення позикового до власного капіталу 30:70, 50:50, 70:30), відмітимо, що лише 70% власного капіталу забезпечить покращення управління формуванням капіталу, свідченням чого стане найвище значення ефекту фінансового левериджу.

Застосування іншого підходу до фінансування діяльності ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» (співвідношення позикового до власного капіталу 20:80, 35:65, 55:45) визначив, що найбільш сприятливим підходом для товариства з метою вдосконалення управління оборотним капіталом є консервативний, що забезпечує співвідношення між позиковим і власним капіталом на рівні 20 : 80. Дана структура капіталу суб'єкта господарювання є найбільш оптимальною з метою досягнення ефективності діяльності підприємства задля якої і відбувається поповнення оборотного капіталу, свідченням чого стали прогнозні розрахунки фінансових коефіцієнтів, що визначили покращення рівня фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності підприємства при умові дотримання визначеної структури. Отже, як бачимо, оптимізація структури капіталу відіграє значну роль при вдосконаленні управління оборотним капіталом.

3.3 Побудова комплексної ефективної системи управління оборотним капіталом

Управління оборотним капіталом необхідно розглядати, в першу чергу, не як вид управління, а як систему в її взаємодії як з внутрішніми, так і з зовнішніми факторами впливу та наслідками, що виникають внаслідок ефективного чи неефективного управління. Система управління оборотним капіталом, яка ґрунтується на певних методах, є важливою частиною забезпечення ефективної діяльності підприємств.

Згідно з Господарським кодексом України підприємства мають право самостійно планувати і здійснювати свою діяльність, тобто можуть самостійно вибирати методи управління своїм оборотним капіталом та здійснювати контроль за його раціональним розміщенням і використанням. Разом з отриманням сучасною економікою більше свободи в сфері вибору методів управління сучасні суб'єкти господарювання зустрілися і з новими проблемами, що виникли внаслідок недостатнього рівня контролю та аналітики [49].

З метою побудови ефективної системи управління оборотним капіталом необхідно застосовувати наступні методи:

- метод коефіцієнтів;
- нормування;
- метод ABC;
- оптимізація.

Коефіцієнтний метод дає змогу розрахувати показники, які характеризують стан оборотного капіталу (частка запасів, грошових коштів чи дебіторської заборгованості у загальній сумі оборотного капіталу, частка сумнівної дебіторської заборгованості), стан джерел формування оборотного капіталу (наявність власного капіталу, наявність зовнішніх джерел фінансування оборотного капіталу) та ефективність його використання.

Системний аналіз використання оборотного капіталу дає змогу виявити тенденції, що складаються, і вчасно змінювати умови для забезпечення розширеного відтворення.

На жаль, в наш час недостатня увага приділяється в практиці управління оборотним капіталом приділяється методам нормування. Це єдиний метод, що регулюється на загальнодержавному рівні. На кожному конкретному підприємстві склад і структура оборотних активів є різними і залежать від типу виробництва, складу витрат на виробництво продукції, що виготовляється, матеріально-технічного постачання тощо. Цей метод є простим і найточнішим, але доволі трудомістким. Тому через складність і деталізованість методики розрахунку потреби в оборотному капіталі таке нормування здійснюється не на всіх підприємствах або здійснюється нерегулярно і в основному лише з виробничих запасів.

Потреба в оборотних коштах визначається шляхом їх нормування, що являє собою встановлення оптимальної величини оборотних коштів, необхідних для організації і здійснення нормальної господарської діяльності підприємства. А це, на нашу думку, значно підвищує ефективність управління оборотними активами.

В основу визначення потреби в оборотних коштах для основної діяльності покладаються планові показники виробництва продукції підприємства і планових витрат на виробництво і реалізацію продукції. Визначається також потреба підприємства в оборотних коштах для підсобних і допоміжних виробництв, житлово-комунальних і інших непромислових господарств, що не функціонують на самостійному балансі, і для капітального ремонту, здійснюваного господарським способом.

На практиці застосовуються наступні основні методи нормування оборотних коштів: метод прямого розрахунку, аналітичний (дослідно-статистичний) метод і коефіцієнтний метод.

Метод прямого розрахунку є найбільш точним, обґрунтованим, але разом з тим досить трудомістким, оскільки він потребує високої кваліфікації

економістів, залучення до нормування працівників багатьох служб підприємства. Він заснований на визначенні науково обґрунтованих норм запасу за окремими елементами оборотних коштів.

Аналітичний (дослідно-статистичний) метод застосовується в тому випадку, коли в плановому періоді не передбачено істотних змін в умовах роботи підприємства в порівнянні з попереднім. У цьому випадку розрахунок нормативу оборотних коштів здійснюється агреговано, з огляду на співвідношення між темпами росту обсягу виробництва і розміром нормованих оборотних коштів у попередньому періоді. При аналізі наявних оборотних коштів їхні фактичні запаси коректуються, зайві виключаються.

Коефіцієнтний метод заснований на визначенні нового нормативу на базі нормативу попереднього періоду шляхом внесення в нього виправлень з урахуванням зміни умов виробництва, постачання, реалізації продукції, розрахунків, що здійснюють вплив на швидкість обертання оборотних коштів. За залежними від обсягів виробництва елементами оборотних коштів (сировина, матеріали, незавершене виробництво, готова продукція на складі) потреба планується виходячи з розмірів їх у базисному році, темпів зростання виробництва і можливого прискорення оборотності оборотних коштів. За елементами оборотних коштів, що не залежать від обсягу діяльності (запасні частини, малоцінні і швидкозношувані предмети, витрати майбутніх періодів) планова потреба визначається на рівні їх середньофактичних залишків.

Методи нормування можуть бути використані лише для управління тією частиною оборотного капіталу підприємства, яка нормується, тобто для оборотних виробничих фондів, готової продукції на складі, а також відвантаженої продукції, на яку розрахункові документи не здані в банк.

Нормування оборотних коштів у незавершеному виробництві і витратах майбутніх періодів посідає особливе місце в діяльності підприємства, оскільки незавершене виробництво – один з найважливіших напрямків авансування оборотних коштів. Його питома вага в промисловості перевищує 20 % загальної вартості оборотних коштів. Незавершеним виробництвом вважають

незавершене виготовлення продукції на всіх стадіях виробничого процесу з моменту першої операції і до здачі готової продукції на склад. Його обсяг залежить від типу виробництва, тривалості виробничого циклу, розподілу витрат протягом виробничого циклу (обсяг незавершеного виробництва зростає, якщо більше витрат здійснюється на початку виробничого циклу).

Норматив оборотних коштів для незавершеного виробництва визначається з формули:

$$H = 3 \times D \times K, \quad (3.12)$$

де 3 – одноденні витрати за планом IV кварталу, тис. грн.;

D – тривалість виробничого циклу, днів;

K – коефіцієнт зростання витрат.

Норма оборотних коштів для незавершеного виробництва визначається множенням тривалості виробничого циклу на коефіцієнт зростання витрат.

Одноденні витрати обчислюються діленням витрат на випуск валової продукції (за виробничою собівартістю) у IV кварталі планового року на 90.

Тривалість виробничого циклу визначається на основі даних технологічних карт та інших планових нормативів виробництва. Вона складається із часу, витраченого на обробку деталей (технологічний запас), транспортування деталей від одного робочого місця до іншого і передачі готової продукції на склад (транспортний запас), перебування виробів між окремими операціями (оборотний запас), а також зі страхового запасу оброблених деталей. Якщо кількість виробів у незавершеному виробництві велика, а тривалість виробничого циклу в днях для різних виробів суттєво різниться, слід об'єднати продукцію в групи, а потім на цій підставі визначити середньозважений показник. Його величину розраховують, виходячи з частини окремих видів або груп виробів у загальному обсязі продукції, що випускається, за плановою собівартістю.

Отже, нормування оборотного капіталу промислових підприємств означає визначення потреби в оборотних коштах і залежить від різних факторів: умов постачання товарно-матеріальних цінностей, організації процесу

виробництва, умов реалізації готової продукції. Для забезпечення безперервного процесу виробництва промислові підприємства повинні мати у своєму розпорядженні необхідну суму оборотних коштів. Порівняння фактичної наявності оборотних коштів з нормативом дає змогу визначити недостачу або надлишок власних оборотних коштів.

Саме за допомогою нормування можна визначити основні причини нестачі власних оборотних коштів, серед яких:

- підвищення цін в результаті інфляційних процесів;
- погана робота маркетингової служби;
- невиконання планів прибутку;
- нецільове використання оборотних коштів;
- несвоєчасне фінансування приросту нормативу оборотних коштів;
- наявність дебіторської заборгованості (несвоєчасні розрахунки) тощо.

Надлишок власних оборотних коштів може виникнути внаслідок перевиконання плану прибутку, неповного внеску платежів до бюджету, безоплатного надходження (отримання) товарно-матеріальних цінностей від інших організацій, неповного використання прибутку на цілі, передбачені фінансовим планом та ін. За сучасних умов господарювання (зміна цін, інфляція, спад виробництва) перевищення фактичної наявності власних оборотних коштів над нормативом — явище в господарській діяльності промислових підприємств достатньо рідкісне.

До фінансового планування слід підходити як до процесу оцінки майбутніх фінансових потреб, визначення того, як проводилося попереднє фінансування і на які потреби витрачалися кошти. За допомогою фінансового планування і контролю можна оцінити, чи відповідають цілям підприємства існуючі прийоми фінансування і те, як витрачаються кошти. Прийоми фінансового планування дають змогу визначити, коли і які саме кошти потрібні. Існуюча методика фінансового планування (нормування) оборотних коштів має суттєвий недолік: для детального аналізу і планування пропонувалися уніфіковані нормативні коефіцієнти і показники, визначені

експериментальним шляхом, які не враховували всієї сукупності факторів, що впливають на господарську діяльність конкретного сервісного підприємства. Проте, нормативи є корисними тільки у тому випадку, якщо вони сприяють удосконаленню управління виробничою діяльністю підприємства, і тому методика встановлення нормативних витрат повинна визначатися самим підприємством, а не вищестоящими організаціями.

Метод ABC – метод, згідно з яким всю номенклатуру запасів, використовуваних на виробництві, залежно від їх цінності поділяють на 3 категорії:

- група А – запаси, які є найціннішими з погляду їх вартості, але в натуральному вираженні використовуються в малих кількостях (у зарубіжній практиці ці види сировини (матеріалів) займають 50% у загальній структурі витрат на виробництво продукції);

- група В – запаси із середньою вартістю і середньою кількістю їх використання у виробничому процесі (частка цієї групи сировини перевищує 25% закупівель);

- група С містить різноманітний асортимент запасів, які одночасно є незначними з погляду їх вартості у грошовому вираженні.

У процесі управління товарно-матеріальними запасами найбільша увага приділяється сировині групи А, меншою мірою – групам В і С. Оскільки в структурі собівартості продукції найбільшу питому вагу становлять витрати на сировину та матеріали, то вітчизняним підприємствам доцільно проводити ABC-аналіз цього елемента витрат. Крім того, використовуючи метод ABC, промислові підприємства мають можливість шукати резерви зниження собівартості у розрізі окремих центрів затрат, інвестиційних проектів чи видів продукції.

З метою оптимізації запасів на практиці поряд із цим методом використовують метод XYZ, який поділяє сировину (матеріали) на 3 класи залежно від рівномірності їх споживання у виробництві.

Оптимізація оборотного капіталу – це вибір з усіх можливих варіантів прогнозованого обсягу оборотного капіталу найкращого, який сприятиме досягненню максимального ефекту. Оптимізація структури оборотного капіталу ґрунтується на оптимізації розміру кожного окремого елементу, а саме: запасів, боргів дебітора та грошових коштів, що є на рахунках підприємства і передбачає:

- аналіз і планування співвідношення власних і позичених оборотних активів;
- планування потреби в кредитах і позиках;
- аналіз і планування потреби в окремих частинах оборотного капіталу, що забезпечують матеріальні витрати й оплату праці.

Формування раціональної структури джерел фінансових ресурсів підприємства для фінансування необхідного обсягу його оборотного капіталу та забезпечення бажаного рівня доходів є одним із найважливіших завдань управління оборотним капіталом та фінансового менеджменту підприємства в цілому.

Будь-яке підприємство для фінансування своєї діяльності потребує достатнього обсягу фінансування. Управління фінансуванням оборотних активів підприємства підкорене цілям забезпечення необхідної потреби в них відповідними фінансовими ресурсами та оптимізації структури джерел формування цих ресурсів. З урахуванням цієї мети на підприємстві розробляється політика фінансування оборотних активів.

Політика фінансування оборотних активів являє собою частину загальної політики управління його оборотними активами, що полягає в оптимізації обсягу та складу фінансових джерел їх формування з позицій забезпечення ефективного використання власного капіталу та достатнього рівня фінансової стійкості підприємства.

Перераховані методи побудови оптимальної системи управління оборотним капіталом мало пристосовані до застосування в умовах інфляції, їх застосування утруднене у зв'язку з нерозвиненістю ринку цінних паперів в

Україні і, отже, вони практично не використовуються в управлінні промисловим підприємством, хоча цінність цих моделей очевидна і практичне їх впровадження у стратегію управління оборотним капіталом – це недалеке майбутнє.

Побудова системи управління оборотними активами повинна базуватись на всіх існуючих методах, які необхідно об'єднати і синтезувати з метою взаємного доповнення, і для забезпечення не тільки комплексного, але і гнучкого механізму формування, оптимізації та поповнення обсягу оборотних коштів. Адже оборотний капітал є основою для оборотних активів, які саме і приносять прибуток підприємству, тобто оборотний капітал трансформуючись в оборотні активи забезпечує кругообіг діяльності підприємства.

У ході управління оборотними активами необхідно завжди пам'ятати про те, що кожна із складових частин оборотних активів має свої особливості:

1. Обґрунтування запасів повинно здійснюватися на основі розрахунку оптимальної партії постачання і середньодобового залишку з урахуванням ефективної системи контролю за їх рухом.

2. Керування дебіторською заборгованістю має на увазі не тільки аналіз динаміки її стану, питомої ваги, складу і структури за попередній період, а й формування кредитної політики по відношенню до покупців продукції, систему кредитних умов, а також систематичний контроль дебіторів;

3. Управління грошовими коштами передбачає не тільки контроль рівня абсолютної ліквідності, а й оптимізацію середнього залишку всіх грошових коштів на основі розрахунків операційного, страхового, компенсаційного та інвестиційного резервів.

При цьому контроль за рухом грошових потоків повинен здійснюватися відповідно до бюджету надходжень і витрачання грошових коштів у усунення касових розривів.

Для можливості повноцінного впровадження та ефективного застосування даних методів в управлінні оборотним капіталом необхідно враховувати вплив внутрішніх та зовнішніх чинників. Одним з основних

зовнішніх чинників є вплив держави. Для оздоровлення структури оборотного капіталу, покращання ефективного їх використання на підприємствах необхідні комплексні заходи на макро- та мікроекономічному рівнях. З боку держави такими сприятливими умовами є:

- стабільна макроекономічна ситуація у країні;
- перехід економіки у фазу зростання;
- вдосконалення податкового законодавства;
- реальна фінансова допомога підприємствам;
- сприятлива кон'юнктура на ринку певного виду продукції;
- збільшення доходів населення і попиту на внутрішньому ринку;
- доступність кредитних ресурсів;
- зростання кредитоспроможності підприємств.

Враховуючи негативний вплив правових чинників, до першочергових завдань держави, які б вдосконалили забезпечення і ефективність використання оборотного капіталу не тільки окремих підприємств, але і всієї промисловості, належить стимулювання податкової політики до підвищення рівня їх забезпеченості оборотним капіталом, тобто:

- відмова від введення до витрат деяких податків, а нарахування і сплата їх безпосередньо з прибутку;
- враховуючи важкий економічний стан підприємств, звільнення від оподаткування частини прибутку, яка спрямовується на поповнення власного оборотного капіталу;
- максимальне наближення строків сплати податкових платежів до моменту отримання доходів.

На мікрорівні необхідно розглядати питання раціональності фінансування, визначення оптимальних розмірів формування оборотного капіталу, заходи щодо зменшення його кругообігу. До основних напрямів такої діяльності належать:

- поліпшення організації матеріально-технічного постачання з метою безперебійного і ритмічного забезпечення матеріальними ресурсами;

- скорочення тривалості операційного циклу за рахунок інтенсифікації операційної діяльності (підвищення рівня продуктивності праці, застосування маркетингових заходів, зокрема щодо просування товару на основі вивчення споживчого попиту), а також підвищення контролю за рухом найважливіших категорій запасів і розподілом у чіткій відповідності до структури споживання;

- прискорення процесу реалізації товарів і оформлення розрахункових документів, застосування перспективних форм рефінансування дебіторської заборгованості, скорочення розрахунків готівкою за реалізовані товари та розвиток механізмів безготівкових розрахунків, створення чітких систем контролю за рухом дебіторської заборгованості й коштів (поліпшення претензійної роботи, використання системи знижок).

Отже, для успішного системного управління оборотним капіталом ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» необхідно:

- здійснити теоретичний аналіз концептуальних підходів щодо визначення сутності та значення оборотного капіталу підприємства й уточнити економічний зміст поняття «оборотний капітал підприємства» для адекватного структурування і вдосконалення методики управління оборотним капіталом;

- вдосконалити інформаційне забезпечення аналізу оборотного капіталу підприємства, а також визначити шляхи його оптимізації;

- вдосконалити методику аналізу структури оборотного капіталу підприємства з метою об'єктивного вивчення стану та виявлення можливостей її оптимізації;

- дослідити вплив обсягу позиченого капіталу та витрат на відшкодування його вартості на платоспроможність підприємства для встановлення контролю за ними;

- вдосконалити методику аналізу оптимальності структури оборотного капіталу підприємства з метою пошуку резервів підвищення ефективності його діяльності;

- розробити методику аналізу потреби підприємства в додатковому капіталі для обґрунтування розміру потреби підприємства в коштах.

Отже, як бачимо, універсального рішення, яке дозволило б забезпечити ефективність управління оборотним капіталом, не існує. Необхідно враховувати всі особливості діяльності конкретного підприємства, фактори впливу на його діяльність, використовувати всі можливі методи в їх поєднанні та обов'язково досліджувати вплив прийнятих управлінських рішень стосовно оборотного капіталу на прибутковість та результативність діяльності заради яких і впроваджується система управління оборотним капіталом. Виходячи з цього, можна виділити єдиний підхід до управління оборотним капіталом – побудова системи управління, в основі якої лежать нормування, планування, оптимізація, контроль досягнутих результатів та прийняття управлінських рішень.

Висновки за розділом 3

Запропоновано розглядати оборотний капітал як центральну категорію з одного боку під впливом факторів, що визначають потребу у його формуванні, та з іншого – як фактор впливу на кінцеві результати діяльності підприємства. Розрахунок факторних моделей впливу оборотного капіталу і його оборотності на виручку від реалізації та оборотного капіталу і його рентабельності на зміну чистого прибутку виявив зв'язок між всіма факторами. Так, зниження вартості оборотного капіталу ПрАт «Кременчуцький міськмолкозавод» в 2019 прямо пропорційно вплинуло на виручку від реалізації та отриманий чистий прибуток, а прискорення оборотності та підвищення прибутковості стало позитивним фактором впливу. Проведені розрахунки інтегрального показника ефективності оборотних активів визначили його зменшення в 2019 році, що підтверджує факт не ефективної політики управління оборотним капіталом товариства в цей період. Це відбулось через те, що реалізація продукції підприємства не змогла забезпечити достатнього рівня отримання ним коштів, тобто збільшився розмір

дебіторської заборгованості, що призвело до недоотримання належної виручки у 2019 році.

Вдосконалено управління оборотним капіталом ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» за допомогою оптимізації структури капіталу як основного джерела поповнення оборотного капіталу. Необхідність оптимізації структури та її запропоновані значення доведено, застосувавши метод фінансового левереджу та критерій мінімізації рівня фінансового ризику та термінів залучення капіталу, розглядаючи консервативний, агресивний та компромісний підходи до фінансування активів. Рекомендовано дотримуватися консервативного підходу фінансування та збільшити в межах нього частку власних коштів до 80 %, що забезпечить досягнення ефективності діяльності підприємства та поповнення оборотного капіталу товариства. Запропонована структура капіталу обґрунтована розрахунком впливу її зміни як на прискорення темпів розвитку підприємства, так і на підтримання фінансової незалежності від зовнішніх джерел фінансування на достатньому рівні та забезпечення ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості та фінансового ризику підприємства.

Як узагальнюючий шлях вдосконалення управління оборотним капіталом рекомендовано розглядати його через призму системності з врахуванням впливу зовнішніх та внутрішніх факторів, застосовуючи методи коефіцієнтів, нормування, ABC аналізу, оптимізації. Системність управління повинна бути побудована на основах нормування, планування, оптимізації, контролю досягнутих результатів та прийнятті управлінських рішень при вдосконаленні управління оборотним капіталом з обов'язковим врахуванням особливостей кожної його складової частини.

ВИСНОВКИ

З метою ефективного дослідження управління оборотним капіталом в роботі розкрита економічна сутність оборотного капіталу, проаналізовані наукові підходи до їх визначення. Доведено, що оборотний капітал слід розглядати як авансовану вартість в елементи оборотних виробничих фондів і фондів обігу для забезпечення безперервного процесу виробництва та реалізації продукції з метою досягнення достатнього рівня прибутковості підприємства. Цим наголошено, по-перше, вартісну природу оборотного капіталу, по-друге, виділяється його речове втілення-оборотні виробничі фонди і фонди обігу, по-третє, визначається мета авансування-досягнення достатнього рівня прибутковості.

Виявлено значення оборотного капіталу в діяльності підприємства, адже шляхом його вкладання в оборотні активи (матеріалізовану форму оборотного капіталу) забезпечується безперервність процесу звичайної діяльності з метою отримання прибутку. Важливість оборотного капіталу полягає ще і в здатності відновлюватися упродовж періоду, обумовленого процесом створення матеріальних і нематеріальних благ та термінами фінансових вкладень.

Підтверджено, що для ефективного управління оборотним капіталом необхідно розглядати його з позицій різних класифікаційних підходів, які деталізують оборотний капітал за певними ознаками, що значно підвищує ефективність управлінських рішень. Напрямами класифікації оборотного капіталу, що дають можливість вдосконалити фінансове управління оборотним капіталом підприємства є: за правом власності на джерела формування (власний, позиковий); за джерелами залучення (зовнішній, внутрішній); за характером фінансових джерел формування (валовий, чистий, власний); за періодом функціонування (постійна, змінна частини); за функціональним призначенням (оборотні виробничі фонди, фонди обігу); за структурними елементами (виробничі запаси, незавершене виробництво, напівфабрикати

власного виготовлення, витрати майбутніх періодів, готова продукція та товари на складі, відвантажена готова продукція, грошові кошти та їх еквіваленти, дебіторська заборгованість та інший оборотний капітал); за принципом організації (нормовані, ненормовані); за способом відображення в балансі (кошти, матеріальні оборотні кошти в запасах, дебіторська заборгованість); за формою авансованої вартості (грошова, товарна, виробнича форма); за рівнем ліквідності (високоліквідні, середньоліквідні, низьколіквідні активи); за ступенем ризику (з мінімальним, середнім, високим ризиком вкладень).

Розкрито схему кругообігу оборотного капіталу та джерела його фінансування.

Під час проведення фінансово-господарської характеристики ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» виявлено, що увагу керівництва підприємства слід звернути на структуру активів підприємства, а саме: на наявність великої питомої ваги дебіторської заборгованості, що знижує ефективність використання оборотних активів; критичну недостатність грошових коштів на рахунках підприємства, що суттєво знижує рівень ліквідності; на неефективну структуру майна товариства в цілому, що виявляється у відсутності власного оборотного капіталу; нарощення фінансового потенціалу, диверсифікації виробництва та випуск нових видів продукції, що користується платоспроможним попитом населення. ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» протягом усього аналізованого періоду забезпечений достатнім рівнем рентабельності, що свідчить про стійке фінансове становище з гарною перспективою розвитку на майбутнє.

Оборотний капітал згруповано за різними класифікаційними ознаками, внаслідок чого виявлено, що в структурному розрізі переважає дебіторська заборгованість (71,13 % у 2019р.); співвідношення між виробничими фондами та фондами обігу раціональне, оскільки питома вага фондів обігу (75,37 % в 2019 році) перевищує питому вагу виробничих фондів (24,63% в 2019 році); найбільшу частку в оборотному капіталі займають швидкоореалізуємі активи (74,78 % у 2019р.); оборотний капітал авансований, в основному, у оборотні

кошти з малим ризиком вкладення в (97,80 % у 2019р.); в структурі активів за прибутковістю найбільша частка припадає на активи, що приносять прямі збитки (74,81 % у 2019р.), частка активів, що мають низьку швидкість обертання найвища (72,73 % у 2019р.); за рівнем інфляційного захисту – основна частина коштів – це активи, що не захищені від інфляційного знецінення (73,30 % у 2019р.), до яких слід віднести дебіторську заборгованість та грошові кошти, витрати майбутніх періодів та інші оборотні активи.

Відмічено підвищення ефективності використання оборотного капіталу ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» протягом 2017-2019 років, про що свідчить загальне нарощення обсягів господарювання, прискорення оборотності оборотних активів, зменшення тривалості операційного циклу, що є умовою ефективного управління оборотним капіталом і оптимальною тенденцією до покращення досліджуваних показників. У цілому, тенденція, що спостерігається протягом всього досліджуваного періоду (2017-2019 рр.) дозволяє зробити висновок про певний рівень сталості вказаних джерел формування оборотного капіталу та значну перевагу власних джерел його формування, що забезпечує достатній рівень фінансової незалежності.

Запропоновано розглядати оборотний капітал як центральну категорію з одного боку під впливом факторів, що визначають потребу у його формуванні, та з іншого – як фактор впливу на кінцеві результати діяльності підприємства. Розрахунок факторних моделей впливу оборотного капіталу і його оборотності на виручку від реалізації та оборотного капіталу і його рентабельності на зміну чистого прибутку виявив зв'язок між всіма факторами. Так, зниження вартості оборотного капіталу ПрАТ «Кременчуцький міськмолкозавод» в 2019 прямо пропорційно вплинуло на виручку від реалізації та отриманий чистий прибуток, а прискорення оборотності та підвищення прибутковості стало позитивним фактором впливу. Проведені розрахунки інтегрального показника ефективності оборотних активів визначили його зменшення в 2019 році, що підтверджує факт не ефективної політики управління оборотним капіталом товариства в цей період. Це відбулось через те, що реалізація продукції підприємства не змогла

забезпечити достатнього рівня отримання ним коштів, тобто збільшився розмір дебіторської заборгованості, що призвело до недоотримання належної виручки у 2019 році.

Вдосконалено управління оборотним капіталом ПрАт «Кременчуцький міськмолкозавод» за допомогою оптимізації структури капіталу як основного джерела поповнення оборотного капіталу. Необхідність оптимізації структури та її запропоновані значення доведено, застосувавши метод фінансового левереджу та критерій мінімізації рівня фінансового ризику та термінів залучення капіталу, розглядаючи консервативний, агресивний та компромісний підходи до фінансування активів. Рекомендовано дотримуватися консервативного підходу фінансування та збільшити в межах нього частку власних коштів до 80 %, що забезпечить досягнення ефективності діяльності підприємства та поповнення оборотного капіталу товариства. Запропонована структура капіталу обґрунтована розрахунком впливу її зміни як на прискорення темпів розвитку підприємства, так і на підтримання фінансової незалежності від зовнішніх джерел фінансування на достатньому рівні та забезпечення ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості та фінансового ризику підприємства.

Рекомендовано розглядати управління оборотним капіталом ПрАт «Кременчуцький міськмолкозавод» як його узагальнюючий шлях вдосконалення через призму системності з врахуванням впливу зовнішніх та внутрішніх факторів, застосовуючи методи коефіцієнтів, нормування, ABC аналізу, оптимізації. Системність управління повинна бути побудована на основах нормування, планування, оптимізації, контролю досягнутих результатів та прийнятті управлінських рішень при вдосконаленні управління оборотним капіталом з обов'язковим врахуванням особливостей кожної його складової частини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку // Все про бухгалтерський облік. – №37. – 2001 р. – С. 3-63.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку N17 "Податок на прибуток" : Від 28.12.2000р.N353 / Україна. Мінфін // Галицькі контракти. – 11/2/2001. – N5. – С. 74-79.
3. Анализ хозяйственной деятельности в промышленности: [учебник] / [В.И. Стражев, Л. А.Богдановская, Г. Г. Втногоров, О. Ф. Мигун] – Минск: Выш.шк., 2008. – 527 с.
4. Анисимова Г.С. Вплив структури капіталу на фінансово-економічний стан промислового підприємства / Г.С. Анисимова // Економічний вісник Донбасу. – 2010. – № 1 – С. 19-24.
5. Баканов М.И. Теория экономического анализа: [учебник] / М.И. Баканов, А.Д. Шеремет. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 416 с.
6. Бандурка О.М. Фінансова діяльність підприємств: [підручник] / О.М. Бандурка. – К.: Либідь, 2002. – 384 с.
7. Баринов В. А. Антикризисное управление: [учебное пособие] – 2-е изд. перераб. и доп. (ГРИФ) / В.А. Баринов. – М. : ФБК-ПРЕСС., 2005. – 488 с.
8. Біла О.Г. Фінанси підприємств: [навч. посіб.] / О.Г. Біла – Львів: «Магнолія 2006», 2008. – 383 с.
9. Бланк И.А. Управление активами и капиталом предприятия / И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2005. – 448 с.
10. Блонська В.І. Діагностика управління капіталом підприємства / В.І. Блонська, Т.М. Хватамуха // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.11. – С. 252-258.
11. Василенко В.А. Стратегічне управління: [навч. посібник] / В.А. Василенко, Т.І. Ткаченко. – К.: Фінанси, 2007. – 396 с.

12. Викиданець І.В. Методи оптимізації структури капіталу підприємства / І.В. Викиданець // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. Науковий журнал. – 2009 . – № 3. – С. 208-215.

13. Вікнянська В.А. Фінансовий стан підприємства, його оцінка та напрями покращення: [електронний ресурс] / В.А. Вікнянська. – Режим доступу доступу: <http://udau.edu.ua/library.php?pid=1015>.

14. Войнаренко В.М. Стабілізація фінансової стійкості підприємств : проблеми та умови забезпечення / В.М. Войнаренко, М.І.Іванов // Проблеми економіки, обліку та менеджменту. Збірник наукових праць інженерно-економічного факультету ТУП. – Хмельницький: ІВЦ ТУП, 2003. – С. 388-396.

15. Гадзевич О.І. Основи економічного аналізу і діагностики фінансово-господарської діяльності підприємств: [навч. посібник] / О.І. Гадзевич. – К.: Кондор, 2008. – 180 с.

16. Гиляровская Л.Т. Анализ и оценка финансовой устойчивости коммерческого предприятия / Л.Т. Гиляровская, А.А. Вехорева. – СПб.: Питер, 2003. – 256 с.

17. Гуріненко Н.В. Методика еталонного та умовного задовільного підприємства при визначенні фінансової стійкості / Н.В. Гуріненко // Вісник національного технічного університету “ХПІ» збірник наукових праць тематичний випуск «Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства», 2011. – № 14. – С. 35-39.

18. Дем'яненко М.Я. Фінансовий словник-довідник / М.Я. Дем'яненко, Ю.Я. Лузан. – К.: ІАЕУААН, 2005. – 507 с.

19. Дем'яненко І.В. Фінансова стійкість підприємств та її бюджетно-податкове регулювання / І.В. Дем'яненко // Фінанси України. – 2006. – № 5. – С. 127-130.

20. Загородна О. Діагностика фінансового стану і стійкості функціонування підприємства / О. Загородна, В. Серединська // Економічний аналіз. – 2010. – № 7. – С. 262-264.

21. Загородній А.Г. Фінансовий словник – 3-тє вид. випр. та допов. / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко. – К.: Знання, 2004. – 294 с.
22. Зятковський І. Теоретичні засади фінансів підприємств / І. Зятковський // Фінанси України. – 2006. – № 4. – С. 17- 26.
23. Ізмайлова К.В. Фінансовий аналіз: [навч. посібник] / К.В. Ізмайлова. – К.: МАУП, 2007. – 152 с.
24. Кабаченко Д.В. Використання системного підходу при формуванні комплексної оцінки фінансового стану підприємства / Д.В. Кабаченко // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво, 2010. – № 3. – С. 56-62.
25. Карпенко Г.В. Шляхи удосконалення фінансового стану підприємства / Г.В.Карпенко // Економіка та держава, 2008. – № 12. – С.61-62.
26. Кірейцев Г.Г. Фінансовий менеджмент: [навчальний посібник] / Г.Г. Кірейцев. – Київ: “Центр навчальної літератури”, 2006. – 531 с.
27. Ковалев А.И. Анализ финансового состояния предприятия / А.И. Ковалев, В.П. Привалов. – М.: Центр экономики и маркетинга, 1997. – 192 с.
28. Коваленко О.Ю. Напрями поліпшення фінансового стану підприємств в ринкових умовах / О.Ю. Коваленко // Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. Серія «Економіка і управління», 2011. – Том 24 (63). – № 2. – С. 70-76.
29. Конторщикова О. Аналіз фінансового стану як передумова ефективного управління підприємством / О. Конторщикова // Економіка. Фінанси. Право. – 2007. – № 6.– С. 3-5.
30. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств: [навч. посібник] / Коробов М.Я. – К.: Знання, 2008. – 378 с.
31. Кравчук І.В. Внутрішні механізми фінансової стабілізації / І.В. Кравчук // Фінанси України. – 2007. – № 8. – С. 54-59.
32. Крамаренко Г.О. Фінансовий менеджмент: [підручник] / Г.О. Крамаренко, О.Є. Чорна. – Київ: Центр навчальної літератури, 2006. – 520 с.

33. Крючок С.І. Оцінка фінансового стану підприємств / С.І. Крючок // Фінанси України, 2002. – № 8. – С. 40-47.

34. Кузьмін О.Є. Концептуальні засади формування та використання полікритеріальних діагностичних систем на підприємствах машинобудування: [електронний ресурс] / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник // Вісник економічної науки України, 2010. – С. 56-60. – Спосіб доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/venu/2010_1/9.pdf.

35. Лахтіонова В.С. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання [монографія] / В.С. Лахтіонова. – К.: КНЕУ, 2001. – 387 с.

36. Литвин Б.М. Фінансовий аналіз: [навч. посібник] / Б.М. Литвин, М.В. Стельмах. – К.: «Хай_Тек Прес», 2008. — 336 с.

37. Мазаракі А.А. Економіка торговельного підприємства: [підручник для вузів] / А.А. Мазаракі. – К.: Хрещатик, 1999. – 800 с.

38. Макарьян Э.А. Финансовый анализ: [учебное пособие] – 4-е изд., испр. / Э.А. Макарьян, Г.П. Герасименко, С.Э. Макарьян – М.: ИД ФБК_ПРЕСС, 2006. – 235 с.

39. Мец В.О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства: [навчальний посібник] / В.О. Мец. – К.: Вища школа, 2003. – 278 с.

40. Мних Є.В. Економічний аналіз / Є.В. Мних. – Львів: Крила, 2004 р. – 458 с.

41. Мойсеєнко І. Фінансове планування на підприємстві / І. Мойсеєнко // Фінанси України. – 2007. – № 39. – С. 155-161.

42. Москаленко В.П. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства як основа для діагностики його банкрутства / В.П. Москаленко, О.Л. Пластун // Актуальні проблеми економіки, 2006 . – № 6 . – С.180-192 .

43. Никитина Н. Методы исследования финансового состояния промышленного предприятия / Н. Никитина, В. Филатова // Проблемы теории и практики управления : Междунар. журнал. – 2008. – № 4. – С. 25-31.

44. Обущак Т.А. Сутність фінансового стану підприємства / Т.А. Обущак
// Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 9. – С. 92–98.
45. Онисько С.М. Фінанси підприємств: [підручник] / С.М. Онисько, П.М. Марич . – 2-е вид., випр. і доп. – Львів : Магнолія, 2008. – С. 310-325.
46. Осмоловский В.В. Теория анализа хозяйственной деятельности / В.В. Осмоловский. – Минск: Новое знание, 2006. –188 с.
47. Островська Г.Й. Фінансовий менеджмент: [навч. посібник] / Г.Й. Островська. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. – 576 с.
48. Педченко Н.С. Трактуювання сутності оборотного капіталу торговельного підприємства / Н.С.Педченко, А.Сидоренко //Сучасні кризові явища в економіці і проблеми облікового, контрольного і аналітичного забезпечення управління підприємством : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ.конф. (24- 25 червня 2016р.) / відп. ред. І.Б.Садовська.– Луцьк : РВВ Луцького НТУ, 2016.– С.90-92 . – Спосіб доступу: http://oia.lntu.edu.ua/files/Tezi_24-25_chervnya_2016.pdf#page=90
49. Педченко Н.С. Моніторинг фінансової конкурентоспроможності підприємств: Монографія / Педченко Н.С. – Полтава: РВЦ ПУСКУ, 2007 – 130 с. – Режим доступу: <http://dspace.uccu.org.ua/handle/123456789/822>
50. Поддєрьогін А.М. Фінанси підприємств: [підручник] / А.М. Поддєрьогін. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2005. – 384 с.
51. Подольська В.О. Стратегічний аналіз – основний елемент розробки системи цілей на довгострокову перспективу / В.О. Подольська, Н.В. Хоменко // Науковий вісник ПКІ. – 2000. – № 1. – С. 75-79.
52. Подольська В.О. Фінансовий аналіз: [навч. посіб.] / В.О. Подольська, О.В. Ярш. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 488 с.
53. Поліщук Н.В. Методи аналізу діяльності підприємства / Н.В. Поліщук // Фінанси України. – 2006. – № 1. – С. 61-66.
54. Райковська І.Т. Проблеми застосування методик аналізу фінансового стану в діяльності промислових підприємств: [електронний ресурс] / І.Т.

Райковська // 2009. – 6 с. – Спосіб доступу:
http://www.nbuu.gov.ua/portal/Natural/Vzhdtu/econ/2009_3/33.pdf.

55. Рожелюк В. Роль фінансових інструментів в аналітичній оцінці фінансового стану підприємства / В. Рожелюк, Н. Хархут // Економічний аналіз. – 2008. – Вип. 3(19). – С.221-223.

56. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности: [учеб. пособ.] / Г.В. Савицкая. – М. : Изд-во "ИНФРА-М". – 2003. – 344 с.

57. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: [навч. посіб.] – 2-ге вид., випр. і доп. / Г.В. Савицька. – К.: Знання, 2005. – 662 с.

58. Стахів О.А. Теоретичні підходи до покращення фінансового стану підприємства / О.А. Стахів, А.О. Пашко // Національний університет водного господарства та природокористування, 2010. – вип. 1 (49).

59. Сугоняко О.А. Аналіз фінансового стану підприємства і шляхи його оздоровлення / О. А. Сугоняко // Фінанси України. – 2008. – № 9. – С. 73-76.

60. Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: [навч. посібник] / О.О. Терещенко. – К.: КНЕУ, 2006. – 676 с.

61. Терещенко С.І. Моделі оцінки платоспроможності підприємств / С.І. Терещенко // Фінанси України. – 2005. – № 7. – С. 69-74.

62. Третьак О. Оцінка фінансового стану акціонерних товариств / О. Третьак // Фінанси України. – 2000. – № 12. – С. 95-102.

63. Турило А.М. Теоретико-методологічні засади визначення сутності і оцінки категорії «економічний стан підприємства» / А.М. Турило, А.В. Агапова // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 2 (104). – С. 156-159.

64. Фінанси підприємств: [навч. посібник] / [Г.Г. Кірейцев, М.М. Александрова, Н.Г. Виговська та ін.] – К.: ЦУЛ, 2002. – 268 с.

65. Фінансовий аналіз: [навч. посіб.] / [Білик М.Д., Павловська О.В., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю.]. – [2-ге вид.]. – К.: КНЕУ, 2007. – 592 с.

66. Хотомлянський О.Л. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства на основі використання матричних моделей / О.Л.

Хотомлянський, Т.Г. Черната, Г.О. Северина // Економіка України. – 2003. – № 2. – С.35-41.

67. Череп А.В. Проблеми визначення фінансового стану підприємств в умовах фінансової кризи / Л.А. Кириченко, А.В. Череп // 2008. – № 6. – С. 233-236.

68. Черниш С. Економічний аналіз: [навч. посіб.] / С. Черниш – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 312 с.

69. Черниш С.С. Діагностика фінансового стану підприємства / С.С. Черниш // Інноваційна економіка. – 2010. – № 3. – С. 111-113.

70. Шеремет А.Д. Методика фінансового аналізу / А.Д. Шеремет, Р.С. Сайфулін. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 208 с.